

SRPEN 1968

Prvních sedm dnů okupace

SRPEN 1968. PRVNÍCH SEDM DNŮ OKUPACE

Bezplatná elektronická publikace ke 45. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy

Sestavil Filip Rožánek s využitím podkladů Českého rozhlasu, České televize, Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, Ústavu pro studium totalitních režimů, Ústavu paměti národa, Ministerstva obrany ČR, archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR, archivu Organizace spojených národů, Vojenského historického ústavu, dobového tisku a dalších pramenů citovaných v textu.

Tato publikace je určena pro soukromé použití a vzdělávací účely. Další použití textů je možné jen s uvedením zdroje.

Fotografie: Pavel Macháček, Paměť národa (www.pametnaroda.cz), archiv Českého rozhlasu, archiv České televize, ÚSD AV ČR, Vojenský historický ústav, Národní archiv, UN Photo, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Shutterstock. Archivní fotografie státních představitelů v kapitolách „Kdo byl kdo v srpnu 1968“ a „Zvací dopisy a jejich autoři“ poskytla Česká tisková kancelář.

NEŽ ZAČNETE ČÍST...

Otevíráte publikaci o jednom z nejsmutnějších období našich moderních dějin. Představí vám příběh okupace Československa v srpnu 1968.

Pro historické události platí jedno pravidlo. Čím delší doba od nich uplynula, tím větší nejistota nastává ve faktech. Dokumenty se ztrácejí, pamětníci zapominají, anebo si naopak pamatují až příliš mnoho, protože přizpůsobují své vzpomínky tomu, co někde slyšeli.

Je-li tou historickou událostí navíc tak mimořádná okolnost, jako je okupace státu několika armádami najednou, přispěje ke „zmatení jazyků“ i pochopitelný chaos, který ze situace vyplývá. Ve víru dění se na leccos rezignuje. Neco se upraví, něco přizívá kvůli propagandě. Někdo mluví, aby si ho okolí pamatovalo v lepším světle; někdo mlčí, aby se nemusel stydět.

A na mnoho věcí se zkrátka zapomene, protože na ně není čas.

Tato publikace se snaží zprostředkovat atmosféru sedmi srpnových dnů pomocí těch nejspolehlivějších pramenů, které byly při její přípravě k dispozici. Zohledňuje nově dostupná fakta, která dříve nebyla známa, případně poskytuje více pohledů na věc.

Přesto je nutné mít na paměti, že si řada zdrojů často protiřečí, a to včetně oficiálních dokumentů. Shoda není ani na počtu obětí okupace: v Česku i na Slovensku existují různé spolehlivé seznamy. Záleželo totiž na časovém období zvoleném pro účely evidence, ale i na tom, kdo byl pro potřeby vyšetřování hodnocen jako zraněný nebo usmrčený v souvislosti s invazí. Často stačilo, aby byl jinak vyplněný úmrtní list a jméno z evidence vypadlo...

Lišit se také může časová posloupnost událostí. I v dobových dokumentech jsou písařské chyby, případně údaje, které se s odstupem ukázaly jako zcela nesmyslné. K tomu se ve všeobecně vypjaté atmosféře šířily různé fámy, pomluvy a dezinformace – jak víme, v jejich důsledku bylo několik lidí nespravedlivě označeno za kolaboranty a vystaveno davové psychóze. Své vykonala propaganda na obou stranách, o mnohoznačných vyjádřeních politiků ani nemluvě.

Nejmenší jistotu pak máme u vzpomínek přímých aktérů, neboť záleží nejen na tom, co chtěli nebo nechtěli říct, ale i na tom, jak tehdejší dění interpretují. Někteří, třeba Vasil Biľak, v průběhu let sdělili více verzí té samé věci. Jiní si obratně zvolenými formulacemi budovali alibi pro své nepopulární kroky.

Zkoumání všech souvislostí srpna 1968 je nikdy nekončící práce. Je proto téměř jisté, že na nás čekají další nová odhalení a opravy toho, co víme teď. Pokud chcete do problematiky Pražského jara proniknout hlouběji, najdete na stránkách této publikace odkazy na další prameny, které by vás mohly zajímat.

Příjemné čtení přeje

Filip Rožánek
autor projektu

PROLOG

Než přijely tanky

Eldariel, Czech elves
database

„Leonide Iljiči, přijměte veškerá opatření, která vaše politické byro bude pokládat za správné.“
Alexander Dubček v telefonickém rozhovoru s Leonidem Brežněvem
13. srpna 1968

Eldariel - Czech elves
database

Rok 1968 v číslech

Oficiální název

Československá socialistická republika (ČSSR)

Populace

Počet obyvatel	14 370 342
z toho území ČR	9 886 686
z toho území SR	4 483 656
v hl. městě Praze	1 101 125
Počet narozených dětí	138 396
Přistěhovalí z ciziny	3152
Vystěhovalí do ciziny	9692
Průměrná mzda	1815 Kčs
muži	2106 Kčs
ženy	1400 Kčs

Počet koncesionářů

Rozhlas	3 287 000
Rozhlas po drátě	535 778
Televize	2 220 069

Neřesti *)

Spotřeba cigaret na osobu	1805 ks/rok
Cena lahvového piva 10°	1,70 Kč (přepočít)

Stavy hospodářských zvířat *)

Skot	3 036 791 ks
Prasata	3 540 669 ks
Ovce	187 464 ks
Koně	90 339 ks
Drůbež	21 049 576 ks

Výroba koksů, briketů a elektřiny *)

Koks	8,7 milionu tun
Hnědohelné brikety	1,1 milionu tun
Elektřina	31 602 GWh

*) pouze území ČR

Zdroj: Český statistický úřad, Štatistický úřad SR

→ Reprodukce československých bankovek platných v roce 1968. Platilo se i tříkorunou.

→ Státní znak ČSSR v letech 1960-1990

Nejdelší jaro v historii Československa

První polovině roku 1968 se říká „nejdelší jaro v historii“. Toto „Pražské jaro“ totiž trvalo déle než půl roku, od ledna do srpna. Poetický název naznačoval, že v československé politice nastal obrodný proces – dnešními slovy bychom nejspíš řekli restart. Poměry se obecně uvolnily.

Najednou bylo možné otevřeně mluvit o problémech státu. Parlament zrušil cenzuru. Zkoumaly se politické procesy z padesátých let, pootvěřely se hranice. Vrcholní politici si užívali spontánních, nikoliv organizovaných, sympatií obyvatel. Společnost okouzila myšlenka, pro kterou se vžilo označení „socialismus s lidskou tváří“.

Kdy skončila dosavadní „zima“ a začalo „jaro“?

Na počátku bylo lednové zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Stranické vedení otevřelo cestu ke změnám, když do nejvyšší funkce zvolilo do té doby nepřilíživého slovenského politika Alexandra Dubčeka. Stało se tak 6. ledna 1968 a původně to měla být kompromisní volba. Dubček totiž nevdal ani příznivcům dosavadního stylu představovaného prezidentem republiky Antonínem Novotným, ale ani jeho odpůrcům. Do funkce byl dosazen o jeden hlas.

To, že se něco nezvyklého bude dít, naznačil až článek Josefa Smrkovského na konci měsíce. Pod titulkem „Oč dnes jde“ ho otiskl deník Práce. Smrkovský ohlásil, že strana skončuje s byrokratickým

a. Novotný

navrhl rozdělení funkce prvního tajemníka a prezidenta republiky, a to v souladu s mým dřívějším prohlášením, které jsem provedl. Léžím v souladu s jednáním představenstva ústředního výboru a v souladu s mým názorem. Plénum ústředního výboru o uvolnění z funkce prvního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Československa. S přivolením předsedy, děláme to v rámci jednoty strany a mým přáním je, aby toto rozhodnutí bylo takto pochopeno.

Dále přednáším jménem představenstva ústředního výboru naší strany a v souladu s názorem konzultativní skupiny i v souladu s mým míněním jednacího návrh, aby byl zvolen prvním tajemníkem ústředního výboru Komunistické strany Československa soudruh Dubček, dosavadní první tajemník ústředního výboru Komunistické strany Slovenska. Můj názor, soudruzi, je – bylo mým, několik dnů na tyto funkce, myslím, že to je šťastná, dobrá volba a že v osobě soudruha

↑ Záznam z jednání ÚV KSČ v lednu 1968 je uložen ve fondu Národního archivu.

pojetím politiky a naopak zavede demokratické rozhodování místo nařízení z pozice moci. Avizoval ekonomické reformy a napravení „deformací socialismu“, tedy křivd z padesátých let. Novou éru popsal jako „atmosféru pro výměnu a sčítání myšlenek tak, aby ty nejhodnotnější a nejpogresivnější mohly vítězit proti konzervativním a přežilým“.

Konkrétní obsah těchto slov dal Akční program KSČ, schválený 5. října 1968. Tvrdě zkritizoval předchozí období: „ve vnitřním životě republiky se objevilo sektářství, potlačování demokratických práv a svobod lidí, porušování zákonnosti, prvky

zvlů a zneužívání moci, což vedlo k podlamování iniciativy lidí a navíc těžce a nespravedlivě postihlo mnoho občanů, komunisty i nekomunisty. Nenapravitelné ztráty, jež tehdy utrpělo naše hnutí, zůstanou provždy výstrahou před podobnými metodami.“ Zároveň však chtěl nadále pokračovat v socialistické politice založené na marxisticko-leninské koncepci. Vedoucí úloha komunistické strany ve státě zůstávala zachována.

V Akčním programu se ale také hovořilo o rozvíjení vztahů s kapitalistickými zeměmi včetně „realistických smluv v NSR“, tzn. Západním Německu. Slíbil zrušení „ceť zury jak ve sdělovacích prostředcích, tak v obměnách. Zaručil dlouhodobý rozvoj školství a vědy, zrovnoprávnění Slovenska, zvýšení mezd a celkové životní úrovně, obnovení některých tržních principů včetně určité samostatnosti podniků. Státní bezpečnost už neměla vyšetřovat bezúhonné občany kvůli jejich politickému přesvědčení a osobním názorům. Volnější mělo být cestování do zahraničí a pobyt v něm, zacházení se soukromým majetkem a sdružování ve společenských organizacích. A navíc strana lidem slíbila druhý televizní program.

To všechno, společně s otevřenou diskusí o jednotlivých pasážích Akčního programu v deníku tisku a v rozhlasu, vyvolalo dosud nevídanou příznivou odezvu obyvatel. Vznikl Klub angažovaných nestraníků a Klub 231 (K231, sdružení usi-

→ Titulní strana časopisu Time, 5. 4. 1968

lující o rehabilitaci politických vězňů), objevily se první kroky k obnovení sociální demokracie jako samostatné politické strany. Na konci června 1968 pak Ludvík Vaculík sepsal manifest 2000 slov, jenž požadoval urychlení a další prohloubení reformou.

Sovětskému svazu přišly ohlášené změny příliš demokratické a vnímal je jako hrozbu pro celý východní blok. Svou nelibost dával Leonid Brežněv najevo při dvoustranných schůzkách, a když se situace stále nevyvíjela podle jeho představ, přišel na řadu veřejný nátlak v podobě společných prohlášení několika zemí Varšavského paktu. Jenže Československo si chtělo pořád napláňovat socialismus podle sebe.

Jak na tuto „kontrarevoluci“ Brežněv zareagoval, to už víme. Nejdelší jaro v historii Československa ukončila „bratrská internacionální pomoc“, kterou desítky lidí zaplatily životem a stovky dalších různě vážnými zraněními. Toho roku po jaru nebylo léto, ale mráz, který přišel z Kremli.

Napínavý rok

Bomby ve Frankfurtu

O půlnoci 2. dubna 1968 explodovaly ve dvou obchodních domech v západoněmeckém Frankfurtu nad Mohanem trhavin. Za výbuchy stál Andreas Baader se svou přítelkyní Gudrun Ensslinovou a dvěma dalšími pachateli. Údajně tím chtěli protestovat proti válce ve Vietnamu. Všichni čtyři byli zatčeni a odsouzeni, později však uprchli do zahraničí. Byly tak položeny základy skupiny,

kteřá se později zformovala jako teroristická organizace Frakce Rudé armády.

Atentáty ve Spojených státech

V pouhých 39 letech zemřel 4. dubna černošský aktivista Martin Luther King. Atentátník James Earl Ray ho zastřelil na balkoně motelu Lorraine v Memphisu. Zpráva o smrti jednoho z vůdců afroamerického hnutí vyvolala občanské nepokoje v přibližně šesti desítkách amerických měst,

kteřé trvaly několik dnů. V podstatě o dva měsíce později, 6. června, zemřel na následky střelných zranění při atentátu senátor Robert Kennedy, populární politik a bratr zavražděného amerického prezidenta J. F. Kennedyho.

Studentské bouře ve Francii

Jarní protesty francouzských studentů proti třídní diskriminaci vyvrcholily poté, co policie začátkem května 1968 násilně vyklidila univer-

zitu v Sorbonně. Při manifestaci ze 6. května se strhly pouliční bitky, v ulicích Paříže poté vyrostly barikády a následoval brutální zákrok policie. 300 lidí bylo zraněno, asi 500 jich skončilo ve vězení. To vše vedlo až k týdenní generální stávce, která ochromila celou zemi. 31. května prezident de Gaulle rozpustil parlament, začátkem června vláda oznámila růst mezd a 23. června se konaly mimořádné volby. Studenti Sorbonnu opustili po pěti týdnech.

Kdo byl kdo v srpnu 1968

LUDVÍK SVOBODA

Od 30. 3. 1968 prezident Československa a vrchní velitel ozbrojených sil.

Bojoval v první i druhé světové válce. V letech 1945-1950 zastával post ministra obrany, pak se stal nežádoucím a koncem roku 1952 byl krátce vězněn kvůli obvinění zpřípravy vojenského převratu a sabotáže vládního programu v armádě. Na nátlak sovětských přátel Ludvíka Svobody z války bylo obvinění staženo. V letech 1954-1964 zasedal v předsednictvu Národního shromáždění.

Oficiálně se o okupaci dozvěděl od sovětského velvyslance Stěpana Červoněnka pozdě v noci 20. srpna 1968. Během invaze odmítl kolaborantskou vládu Aloise Indry a přišel s návrhem na jednání v Moskvě, kde společně s ostatními podepsal kapitulaci protokol (nepodepsal ho jen František Kriegel).

Svobodův vliv po srpnu slábnul. Ačkoliv byl ještě v březnu 1973 znovu zvolen, jeho druhé funkční období provázely zdravotní obtíže. Na jaře 1974 se prezidentovo zdraví značně zhoršilo a v květnu 1975 ho parlament zbavil úřadu pomocí speciální ústavní novely. Vystřídal ho Gustáv Husák. Svoboda zemřel 20. září 1979.

ALEXANDER DUBČEK

Předseda komunistů, celým oficiálním titulem „první tajemník Ústředního výboru KSČ“.

Jedna z komplikovaných postav československé politiky. Dětství a mládí prožil v dnešním Kyrgyzstánu, po návratu na Slovensko vstoupil do tehdy ilegální komunistické strany. Za války se zapojil do Slovenského národního povstání, jeho bratr při

něm padl. Po válce postupně zastával různé politické funkce a studoval v Moskvě. V roce 1963 už vedl slovenské komunisty. Podílel se na činnosti tzv. Kolderovy komise, která revidovala rozsudky z padesátých let nad členy strany. V lednu 1968 byl na návrh Antonína Novotného zvolen do čela strany, Novotného tak vystřídal ve funkci. Veřejnost ho nejprve nijak zvlášť nevnímala, ale poté, co nastínil své záměry, jeho obliba raketově rostla. Děly se do té doby nevídané věci, Dubček se například nechal fotit v plavkách na koupališti mezi běžnými lidmi.

Hned první den okupace byl mezi zatčenými představiteli státu. Nejprve ho Sověti převezli na odlehlou chatu na Zakarpatské Ukrajině, poté do Moskvy na jednání. Tam se podle vzpomínek Bohumila Šimona střídavě hroutil nebo pronášel piámné projevy. Nakonec připojil svůj podpis pod Moskevský protokol. V den návratu ze SSSR pronesl v rozhlasu projev, který vešel do dějin české politiky jako prohlášení, ve kterém byly důležitější rozrušené pomlky než samotný obsah.

Dubček se ještě několik měsíců udržel v čele KSČ, v dubnu 1969 ho nahradil Gustáv Husák a on se přesunul na post předsedy nově vzniklého federálního parlamentu. Při ročním výročí okupace podepsal Dubček společně se Svobodou a Černíkem tzv. pendrekový zákon č. 99/1969 Sb., umožňující tvrdé postihy účastníků demonstrací. Krátce poté byl odvolán i z tohoto místa a od ledna do června 1970 působil jako velvyslanec v Turecku. Souběžně ho vyloučili z KSČ. Poté už mohl pracovat jen jako mechanizátor ve státních lesích a sledovala ho Státní bezpečnost.

Do politiky se vrátil po listopadu 1989. Uvažovalo se o něm krátce jako o prezidentovi, nakonec znovu usedl do vedení federálního parlamentu. Zemřel 7. listopadu 1992 na následky autonehody.

OLDŘICH ČERNÍK

Od dubna 1968, předseda vlády.

Dlouholetý funkcionář KSČ, poslanec a ministr. Poprvé ve vládě usedl v roce 1960 jako ministr energetiky, posléze vedl Státní plánovací komisi. Na jaře 1968 se přiklonil k Dubčekovi, na jehož příkaz údajně prosadil na pozici náměstka ministra vnitra Viliama Salgoviče.

Při okupaci ho vojáci zadrželi a odvěkli do Moskvy, kde připojil svůj podpis pod kapitulaci protokol. Po návratu do Prahy otočil a začal naplňovat všechny požadavky Sovětského svazu – zbavil se ministrů vnitra a zahraničí, obnovil cenzuru, atd.

V srpnu 1969 nechal násilně potlačit demonstrace u příležitosti prvního výročí okupace. Pák byl postupně donucen opustit všechny posty (už v lednu 1970 ho na postu premiéra vystřídal Lubomír Štrougal) a normalizaci strávil jako ekonomický náměstek ve Studijním a typizačním ústavu. Po změně režimu byl krátce v čele Svazu měst a obcí; protože to však nebylo společensky únosné, nakonec se ředitelského místa vzdal. Zemřel 19. října 1994, podlehl následkům autonehody.

JOSEF SMRKOVSKÝ

V době okupace byl předsedou parlamentu – Národního shromáždění.

Dlouholetý člen komunistické strany, do které vstoupil už v roce 1933. Byl vůdčím politickým představitelem pražského povstání v květnu 1945, od května 1946 zasedal jako poslanec KSČ v Národním shromáždění. Posléze se stal zástupcem velitele Lidových milic, po únorovém převratu se stal náměstkem ministra zemědělství a generálním

ředitelem Státních statků. V roce 1951 ho zatkl za smyšlenou protistátní činnost, vězněn byl až do roku 1955. Své plné rehabilitace až o osm let později. V červnu 1964 se znovu stal poslancem, později i ministrem.

V rámci KSČ patřil společně s Dubčkem k hlavním představitelům Pražského jara. Během okupace ho sovětsí vojáci zadržovali a posléze odvezli na jednání do Moskvy, kde spolupodepsal protokol o normalizaci. Během dvou let byl postupně zbaven všech funkcí, v roce 1970 ho vyloučili ze strany. Zemřel 15. ledna 1974 a předmětem nechutných tahanic se stala dokonce i urna s jeho popelem. Řádně pohřben byl až 10. dubna 1991.

Vybraní ministři

JIŘÍ HÁJEK

Politik, univerzitní profesor a diplomat, v Černíkově vládě byl ministrem zahraničních věcí.

V červnu 1948 se aktivně podílel na sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou. V říjnu téhož roku prosazoval zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Normu, která otevřela cestu k trestání osob nepohodlných režimu, označil za „zbraň, kterou si připravuje lid pro obranu svých vymožeností“.

Během srpnové okupace pobýval shodou okolností v Jugoslávii a navzdory doporučení prezidenta Svobody odletěl přes Vídeň na zasedání Rady bezpečnosti OSN, kde protestoval proti invazi. Nakonec však z Moskvy obdržel depeši, aby československou otázku stáhl z jednání. Záhy poté, 19. září 1968, musel opustit funkci a o dva roky poz-

ději ho vyloučili z KSČ. V roce 1977 patřil mezi první tři mluvčí Charty 77, byl aktivní v disentu.

Zemřel 22. října 1993.

JOSEF PAVEL

Od dubna 1968 ministr vnitra ve vládě Oldřicha Černíka.

Rozporuplná postava československé politiky. Po převratu v únoru 1948 se podílel na perzekucích, patřil mezi organizátory Státní bezpečnosti a Pohraniční stráže. Na základě jeho nepřímého podnětu vznikl tábor nucených prací Mírov. V únoru 1951 byl ovšem sám zatčen za smyšlenou protistátní činnost, sadisticky vyslýchán a posléze odsouzen k 25 letům odnětí svobody. Těsně unikl trestu smrti. Z vězení ho propustili v roce 1955.

Po nástupu do vlády se snažil o reformu bezpečnostních složek. Postavil se proti okupaci a jako první pak musel odejít z vlády. K demisi byl donucen už 30. srpna 1968, poté ho tajná policie až do konce života sledovala.

Zemřel 9. dubna 1973.

MARTIN DZÚR

V době okupace zastával post ministra obrany.

Byl mezi prvními členy vlády, kteří se dozvěděli o invazi. Sovětům nejprve věřil falešnou informací, že vojska přilétají se souhlasem státních činitelů.

Vydal proto příkaz, že československá armáda nemá klást odpor a naopak má poskytnout invazním vojskům všestrannou pomoc. Skutečnou situaci si uvědomil pozdě, sám byl dokonce krátce zadržen okupanty. Během okupace chtěl rezignovat, nakonec si to rozmyslel.

Přizpůsobil se poměrům a ve funkci přes zhoršující se zdravotní stav vydržel téměř do smrti.

Zemřel 15. ledna 1985, čtyři dny poté, co ho odvolali z vlády.

GUSTÁV HUSÁK

Místopředseda vlády Oldřicha Černíka.

Životem tohoto slovenského právníka se zabývají celé studie. Střídavě byl na výsluní a v nemilosti. Při vykonstruovaném procesu v dubnu 1954 ho dokonce odsoudili na doživotí, z vězení vyšel v roce 1960. Postupně se vrátil do politického života a v době okupace byl místopředsdou vlády. Profiloval se jako stoupenec Alexandra Dubčeka, ještě několik hodin před okupací vysílal rozhlas jeho projev k dělníkům, v němž je ujišťuje, že není síly, která by zvrátila obrodný proces. Avšak při okupaci se během moskevských jednání přiklonil k Sovětskému svazu. Za tuto vstřícnost pak 17. dubna 1969 nahradil Dubčeka v čele KSČ a v květnu 1975 se stal prezidentem. Tím byl až do 10. prosince 1989, kdy abdikoval.

Zemřel 18. listopadu 1991.

LUBOMÍR ŠTROUGAL

Od dubna 1968 místopředseda vlády Oldřicha Černíka, jejíž činnost také řídil během srpnové invaze, kdy byl Černík nedobrovolně zadržován a posléze odvezen do Moskvy. Různé ministerké posty zastával ve vládách už od roku 1959 (ministr zemědělství, ministr vnitra), mezi lety 1965 a 1968 byl tajemníkem ÚV KSČ.

Stavěl se proti okupaci a odmítl přijmout jakoukoliv funkci v neústavní vládě, kterou chystal Alois Indra. Nicméně se pak přiklonil k normalizační politice Gustáva Husáka a nakonec se stal nejdéle sloužícím předsdou vlády v dějinách země (1970-1988). V polovině 80. let zkoušel prosadit změny v duchu reformy sovětského vůdce Michaila Gorbačova, ovšem neuspěl proti dogmatické části vedení reprezentované Miloušem Jakešem. Proto v říjnu 1988 rezignoval na svou funkci. Po sametové revoluci se vzdal i mandátu poslance, v únoru 1990 byl vyloučen z KSČ. Dnes žije v ústraní.

Další důležitá jména

VILIAM ŠALGOVIČ

Náměstek ministra vnitra zodpovědný za Státní bezpečnost. Pravděpodobný agent sovětské tajné služby KGB. Poslanec a funkcionář slovenské komunistické strany. Náměstkem ministra vnitra se stal v červnu 1968, podle vzpomínek Zdeňka Mlynáře o to požádal premiéra Černíka osobně Alexander Dubček.

Patřil do skupiny obeznámené s chystanou invazí, ze své pozice měl zajistit jednak hladký průběh okupace a jednak pacifikovat nežádoucí osoby. Skutečně je během vojenské intervence nechávil zatýkat. Po invazi však narazil na odpor i uvnitř Státní bezpečnosti. Kvůli své činnosti byl 24. srpna 1968 odvolán a jeho rozhodnutí vláda prohlásila za neplatná. Jeho kariéra pokračovala za normalizace, dostal řád práce, od května 1970 zasedal ve federálním parlamentu jako poslanec. Od roku 1975 až do pádu režimu předsedal Slovenské národní radě. 6. února 1990 spáchal sebevraždu.

KAREL HOFFMANN

Ředitel Ústřední správy spojů. Mezi roky 1959 a 1967 řídil československý rozhlas, pak byl krátce ministrem kultury. Během Pražského jara patřil k představitelům konzervativního proudu. V noc okupace se pokusil přikázat řediteli rozhlasu, aby odvysílal stanovisko schvalující invazi, s tímto pokynem však neuspěl. Ve chvíli, kdy Vladimír Fišer četl provolání Všem lidu, nechal vypnout pozemní vysílače.

Od roku 1969 byl ministrem zodpovědným za poštu a telekomunikace, v r. 1971 ministrem spojů. Dlouhé roky předsedal odborům, zasedal jako poslanec ve Sněmovně lidu. Obdržel čtyři řády a titul Hrdina socialistické práce. Na poslanecký mandát

rezignoval v prosinci 1989, v únoru 1990 ho Komunistická strana Československa vyloučila.

V roce 2003 byl kvůli vypnutí rozhlasu odsouzen za vlastizradu, odvolací soud pak změnil kvalifikaci na zneužití pravomoci veřejného činitele. V říjnu 2003 byl nakonec definitivně uznán vinným ze sabotáže a odsouzen k šesti letům vězení. Do vězení nastoupil 9. srpna 2004 jako osmdesátiletý, ze zdravotních důvodů ho opustil po 26 dnech. Zemřel 21. února 2013.

BOHUMIL ŠIMON

Tajemník Městského výboru KSČ v Praze. Politickou kariéru zahájil v roce 1947 na postu zemědělského tajemníka okresní KSČ v Českých Budějovicích, ačkoliv tehdy ještě ani nebyl ve straně. Od roku 1965 zasedal u ústředním výboru strany. Na jaře 1968 se podílel jako spolutor na Akčním programu KSČ.

Při invazi ho společně s Dubčkem eskortovali na odlehlou chatu na Zakarpatské Ukrajině. Poté ho převezli do Moskvy na jednání, kde s ostatními podepsal kapitulaci protokol. V září 1969 musel skončit ve vedení strany, v listopadu 1969 rezignoval na poslanecký mandát. V roce 1970 ho vyloučili z KSČ a pak pracoval ve Státním ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů.

Podepsal jako jeden z prvních Chartu 77. Své zážitky ze srpna 1968 sepsal na konci osmdesátých let, v roce 1997 přidal ještě vzpomínkovou knihu Klobouk od Brežněva. Zemřel 21. listopadu 2003.

ZDENĚK MLYNÁŘ

Za okupace tajemník Ústředního výboru KSČ. Do strany vstoupil jako šestnáctiletý v roce 1946. Vysokoškolská studia absolvoval v Moskvě na Lomonosovově univerzitě, kde vystudoval práva. Mezi jeho spolužáky byl i Michail Gorbačov. Po univerzitě až do roku 1968 pracoval v Akademii věd. Byl jedním z autorů Akčního programu KSČ, který – slovy Petra Uhla – „snad jako první stranický doku-

ment vůbec promluvil k občanům lidskou řečí". 21. srpna 1968 to byl právě Mlynář, kdo do rozhlasu zatelefonoval prohlášení Všemu lidu. Po invazi ho Sověti zadrželi a poté odvěkli do Moskvy, kde podepsal kapitulací protokol. V roce 1970 ho vyloučili ze strany.

Pracoval v Národním muzeu, podepsal Chartu 77. V důsledku pronásledování Státní bezpečností v květnu 1977 přijal vystěhovalecký pas a emigroval do Rakouska, kde přednášel na univerzitě v Innsbrucku. Úřady ho zbavily československého státního občanství. Exilové nakladatelství Index vydalo jeho knihu vzpomínek „Mráz přichází z Kremli“ (u nás r. 1990). Po listopadu 1989 vyvolalo velkou veřejnou diskusi zařazení Mlynářova jména mezi údajné pachatele vlastizrady. Ohradil se proti tomu nejenom on, ale také různé veřejné organizace, například Československý helsinský výbor. Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu ho začal stíhat v listopadu 1995, podle vyšetřovatelů se podílel na pokusu o sestavení Indrovy dělnicko-rolnické vlády. Státní zástupce obvinění o několik dní později zrušil. Mlynář se naposledy zkusil zapojit do politiky jako volební lídr Levého bloku ve volbách do sněmovny v roce 1996, strana však dostala pouhých 1,4 % hlasů. Zemřel 15. dubna 1997 ve Vídni, podlehl rakovině plic.

VĚNĚK ŠILHÁN

– Ekonom a politik.

Vyučil se zámečnickem a po válce pracoval jako tovární dělník v Chomutově. Jako dělník také v roce 1946 vstoupil do KSČ. V letech 1948–1953 studoval na Vysoké škole politické a sociální v Praze. Vědeckou aspiranturu si udělal v Leningradu. Od roku 1957 působil na Vysoké škole ekonomické, čtyři roky byl prorektorem, od roku 1966 profesorem. V době, kdy se Alexander Dubček nacházel neznámo kde (dnes víme, že to bylo v zajetí na Zakarpatské Ukrajině), zvolil mimořádný vysočan-

ský sjezd KSČ právě Věňka Šilhána do funkce zastupujícího prvního tajemníka strany. Moskevské protokoly prohlásily vysočanský sjezd zpětně za neplatný. Šilhán byl v roce 1969 vyloučen ze strany, propuštěn z VŠE a za normalizace se živil manuální prací, například jako bagrista nebo řidič rypadla.

Podobně jako ostatní disidenti, i on byl předmětem zájmu Státní bezpečnosti. Na dceřinu svatbu mu StB poslala rakev. Po listopadu 1989 patřil k zakládajícím členům Občanského fóra, vrátil se i na VŠE (1990–1992), jako poslanec zasedal ve Federálním shromáždění. Po rozdělení federace působil ve sklářské firmě Preciosa, neúspěšně kandidoval do Senátu za ČSSD (1996). Napsal řadu učebnic.

Zemřel 9. května 2009 v Praze.

Čtyři proti všem

18. října 1968 hlasoval československý parlament o smlouvě se Sovětským svazem, která posvěcovala „dočasný“ pobyt sovětských vojáků v zemi. „*Zkušenosti nás několikrát v historii poučily, že není možné přehlížet důsledky, které vyvolává náš vnitřní společenský pohyb a naše vnitřní činnost v mezinárodních vztazích. Československá socialistická republika není izolovaným ostrovem, odděleným od vnějšího světa,*“ hájil nepopulární legální pobyt okupantů v zemi premiér Oldřich Černík. „*Tato dohoda respektuje určitou danou realitu, jejíž změna není závislá na subjektivních názorech,*“ sdělil poslancům diplomaticky, že Československo nemá jinou možnost, než se smlouvou souhlasit. Z přítomných 242 poslanců se jich deset zdrželo a pouze 4 hlasovali proti smlouvě. Za to je čekaly různé represe a sledování. Čtyřmi odvážnými byli:

BOŽENA FUKOVÁ

Ekonomka a politička. V roce 1964 byla zvolena poslankyní za Středoslovenský kraj, od ledna 1967 v pražském Institutu řízení chystala s Otou Šikem ekonomické reformy. Podporovala Dubčekův obrodný proces. Během invaze se účastnila všech zasedání parlamentu v okupované budově. 18. říj-

na 1968 odmítla hlasovat pro setrvání okupantů v zemi. Rok poté (16. října 1969) byla zbavena poslanceckého mandátu a propuštěna ze zaměstnání. Sledovala a vyslychala ji Státní bezpečnost. V únoru 1990 se na krátkou dobu vrátila do politiky, když byla kooptována do Federálního shromáždění, kde zasedala v komisi pro odchod sovětských vojsk. Za svůj statečný postoj získala dvě vyznamenání: slovenský Řád Ludovíta Štúra (2006) a české Vyznamenání Zlaté lípy (2008). Jako jediná ze čtyř poslanců stále žije.

FRANTIŠEK KRIEGL

Politik a lékař se zkušenostmi z válečné fronty (Španělsko, Francie, Čína, Burma). V únoru 1948 byl zástupcem velitele Lidových milic pro věci politické, potkal se tam s budoucím ministrem vnitra Josefem Pavlem a budoucím

předsedou parlamentu Josefem Smrkovským. Po odchodu z milic se stal náměstkem ministra zdravotnictví a podílel se na zestátnění zdravotní péče podle sovětského vzoru. Pak byl v rámci „boje proti sionismu“ coby člověk židovského původu odvolán z funkce a pracoval jako lékař, mj. na Kubě. Od roku 1964 byl poslancem, od roku 1966 členem ústředního výboru strany. Přiklonil se k reformám Pražského jara, za okupace ho internovali a posléze převezli do Moskvy. Jednání se neúčastnil, byl přizván až k závěrečnému podpisu, který pod kapitulací protokol odmítl připojit. Svůj statečný postoj zopakoval i při hlasování v parlamentu o smlouvě se SSSR. V květnu 1969 ho vyloučili ze strany, 16. října 1969 zbavili poslanceckého mandátu. Podepsal Chartu 77. Za normalizace byl pod dohledem StB, ta hlídala dokonce i nemocniční pokoj, v němž umíral. Zesnul 3. prosince 1979.

GERTRUDA SEKANINOVÁ-ČAKRTOVÁ

Česká právnička, politička a diplomatka. Za války jejího manžela popravili nacisté, ona sama byla v říjnu 1942 poslána do ghetta v Terezíně a poté

deportována do Osvětimi. Při pochodu smrti do Bergen-Belsenu se jí podařilo uniknout. Po válce byla stálou delegátkou Československa při OSN. V roce 1957 byla i s druhým manželem vyšetřována kvůli smyšlenému obvinění ze špionáže, její muž kvůli tomu spáchal sebevraždu. V Národním shromáždění zasedala jako poslankyně od roku 1964.

Při jednání parlamentu 18. října 1968 neúspěšně navrhla usnesení o úplném stažení sovětských vojsk z československého území. V roce 1980 na to vzpomínala v rozhovoru se spisovatelkou Evou Kantůrkovou pro exilové nakladatelství Index: „*Podala jsem návrh, aby sovětská vojska ze země odešla. Předseda vlády Černík jej odmítl, vláda prý bude plnění smlouvy kontrolovat. Co ale kontrolovat na smlouvě, kde dočasnost je definována dočasností?*“ 16. října 1969 byla zbavena mandátu. Podepsala Chartu 77. Do konce života ji sledovala Státní bezpečnost. Zemřela 29. prosince 1986.

FRANTIŠEK VODSLOŇ

Politik s odbojovou zkušeností z války. V dubnu 1940 ho zatkl gestapo a během mučení mu vyšetřovatelé zlámali obě nohy. Soud Třetí říše mu za domnělou velezradu uložil trest smrti, odvolací soud ho změnil na doživotí. Vodsloň putoval po různých věznicích a když se dočkal osvobození americkou armádou, odmítl se podílet na ubití dozorců SS – chtěl, aby stanuli před řádným soudem. V letech 1948–1954 byl poslanec, od roku 1953 stál v čele Krajského národního výboru v Praze. V letech 1957–1967 předsedal Československému olympijskému výboru a také tělovýchovnému svazu. Patřil mezi dlouholeté členy ÚV KSČ, kde se řadil mezi kritiky Antonína Novotného a zastávce reformem.

Svým postojům zůstal věrný i při hlasování v říjnu 1968, kdy společně se třemi dalšími poslanci odmítl posvětit setrvání okupantů v zemi. V roce 1969 ho za to vyloučili z vedení strany a z KSČ jako takové, v říjnu 1969 ho zbavili poslanceckého mandátu. Mezi prvními podepsal Chartu 77, sledovala a vyslychala ho Státní bezpečnost. Kritický k poměrům zůstal i po listopadu 1989, o politiku se zajímal i ve vysokém věku. Zemřel 5. května 2002.

Natáčení Mostu u Remagenu

It's hard to believe that after The Rape of Poland, The Fall of France, The Blitz of London and The Siege of Leningrad, one of the final blows of World War II came at a little iron bridge.

DAVID L. WOLPER

THE BRIDGE AT REMAGEN

A dot on the map. A motion picture as big as history.

GEORGE SEGAL ROBERT VAUGHN BEN GAZZARA BRADFORD DILLMAN ANNA CAEL E. G. MARSHALL
PINKETON COLOR by DuPont

V roce 1969 měl premiéru americký válečný film *Most u Remagenu*. Skoro dvouhodinový snímek vypráví o jedné z bitev druhé světové války. Režisér John Guillermin ho natáčel v Československu. Záběry herců a rekvizit zneužila propaganda jako důkaz kontrarevoluce v ČSSR.

Film měl původně vzniknout v tehdejší Západní Německu. Kvůli čilému loďnímu provozu na Rýně ale tamní vláda nevydala potřebné svolení. Jako náhradu tedy filmaři vytypovali lokality v Československu. Pro klíčové scény se hodil most přes Vltavu v Davli. Bombardovaný Remagen si zahrál Most, či přesněji řečeno stará část tohoto severočeského města, která se měla kvůli těžbě uhlí stejně bourat.

Bylo to tehdy jedno z prvních „západních“ natáčení za železnou oponou, navíc v produkci hollywoodského studia United Artists. Pro českoslo-

venskou ekonomiku to znamenalo vítaný příjem v tvrdé měně.

Tuto vstřícnost československých oficiálních míst k filmování válečného příběhu použila východoněmecká propaganda jako argument, že v Československu pod Dubčekovým vedením bují kontrarevoluce a špionáž řízená Spojenými státy a Západním Německem.

V květnu 1968 otiskly noviny Berliner Zeitung pobouřené články, že se po Československu pohybuje americká armáda převlečená za filmaře a spatřeny byly i tři tanky západoněmeckého Bundeswehru. Jako důkaz údajné kontrarevoluce otiskla redakce snímek amerického tanku. Už ovšem nedodala, že to jednak byl tank z druhé světové války a jednak fotka z natáčení filmu. ČTK proto poslala východoněmeckému deníku protest, ve kterém popsala, že údajní vojáci s technikou jsou herci a fotografie zachycuje filmovou rekvizitu. Berliner Zeitung opravu ignoroval a upřesnění nevydal.

Kromě východoněmeckých novin i fotky z natáčení vyložila po svém rovněž moskevská Pravda. Ta v červenci 1968 zveřejnila záběry filmový h zbraní a společně s nimi fabulaci o vyzbrojování odpůrců socialismu americkou tajnou službou.

Zatímco na jaře se natáčelo v Mostě, do měsíceka jižně od Prahy se štáb přesunul 3. června 1968. Ze starého davelského mostu vznikla pod šikovnými rukama zaměstnanců barrandovských ateliérů věrohodná kopie mostu u Remagenu, a

to včetně kaširovaných věží. Pyrotechnici dokonce odpálili kus skály, ve které vyhloubili tunel (stálo to čtvrt milionu dolarů). Historická bojová vozidla si produkce půjčila z Rakouska. Kolem Davle jezdila menší kolona amerických lehkých tanků, obrněných transportérů, několika džípů a různé další dobové vojenské techniky.

V hollywoodském velkofilmu dostali několik menších rolí čeští herci, třeba Jan Přeučil nebo Vít Olmer. Mezi komparzisty byli také českoslovenští vojáci a kaskadérská skupina Jaroslava Tomsy. Olmer natáčení popsal těmito slovy: „20. srpna 1968 jsem odjel v německé uniformě na lavičky v Davli, pozoroval jsem most s tisícem komparzistů, střílelo se ze břehu na břeh, miliony tekly proudem,“ vzpomínal pro časopis Týden. Ten den se točil útok obrněné pěchoty na most. „Není to absurdní, střelba uprostřed Čechů v míru?“ přemítal šestadvacetiletý Olmer, který se za svůj výkon těšil na slíbený honorář ve výši pěti tisíc dolarů. V tehdejší době to byla obří suma, zejména pro studenta FAMU.

Druhý den jeho úvaha dostala nový rozměr. „Ráno 21. srpna v Davli nastoupili komparzisté v německých uniformách a vtom už přijížděly sovětské tanky. Ruští vojáci nevěřícně třestili oči na německou armádu. Asi musel být mezi nimi nějaký intelektuál, protože nařídil zastavit. Nechybělo moc a rozstříleli by nás i s tím mostem,“ dodal Olmer v už citovaném rozhovoru s Tomášem Pechem.

Americký herec Ben Gazzara zase viděl obsazování hlavního města z okna svého pokoje v hotelu. Než vojáci obsadili telefonní ústřednu, dovolal se mu režisér John Cassavetes: „Bene, hlavně ať tě nezabijou. Sehnal jsem peníze na náš další film.“ Jiný herec, Robert Vaughn, ve svých pamětech vzpomínal, že týden nemohl vyjít z hotelu a teprve pak ho dostali přes hranice. Další historiku přidal herec Bradford Dillman: „Byl první den okupace a my postávali ve skupince před naším hotelem. Najednou jeden z protestujících Čechů vletěl do hotelu, vyběhl

↑ Filmový štáb na záběrech z natáčení, které pořídil Československý filmový týdeník.

na balkon, kde visely vlajky různých států a sundal tu sovětskou. Vojáky to znervóznilo a namířili své kulometry na naši skupinku,“ popisoval v magazínu Variety. Naštěstí se situace uklidnila a nikdo nepřišel k úhoně.

Natáčení filmu se přesunulo částečně do Západního Německa a částečně do Itálie. Vedoucím výroby Miltonu Feldmanovi se podařilo pro osmdesátičlenný štáb zorganizovat kolonu taxíků do rakouského Gmundu. Dalších pět týdnů produkce přesvědčovala okupanty, aby vrátili zabavené rekvizity a kostýmy. Se štábem odjel na Apeninský poloostrov i Vít Olmer, který tam přemýšlel o emigraci. Vrátil se až na naléhání svého otce.

Do amerických kin film dorazil v srpnu roku 1969. Československo tou dobou prožívalo jiné drama – tvrdé potlačení demonstrací u příležitosti prvního výročí invaze. Nenechali je však potlačit okupanti. Pokyn vydali ti, do kterých ještě před rokem obyvatelé země vkládali své naděje a vyjadřovali jim podporu.

Most u Remagenu (The Bridge at Remagen)

USA, 1969, 115 min.

Režie: John Guillermin

Hudba: Elmer Bernstein

Námět: Roger Hirsom

Scénář: Richard Yates, William Roberts

Hrají: George Segal, Robert Vaughn, Ben Gazzara, Bradford Dillman, E. G. Marshall, Peter van Eyck, Hans Christian Blech, Heinz Reincke, Vít Olmer, Bo Hopkins, Joachim Hansen a další

Zvací dopisy a jejich autoři

Ještě pár let po listopadu 1989 se mělo za to, že dokument označovaný jako „zvací dopis“, který posloužil jako záminka k okupaci, vlastně vůbec neexistuje. Pátralo se po něm marně, sovětská strana tvrdila, že nic takového nemá. Západní média během normalizace zveřejňovala různé články, v nichž se lišil počet podpisů i údajný text. Podle různých verzí tuto „pozvánku pro okupanty“ podepsaly možná až desítky československých politiků.

V červenci 1992 ruské archivy přece jenom zvací dopis vydaly. Text ležel zapečetěný v přísně tajné obálce mezi dokumenty politického byra ústředního výboru sovětských komunistů. Tehdejší prezident Ruské federace Boriš Jelcin nechal okamžitě poslat do Československa kopie.

Dnes tedy máme o zvacím dopisu vcelku přesnou představu. Vlastně „zvacích dopisech“, neboť se ukázalo, že jsou dva. Jeden je ze začátku srpna 1968, je psaný rusky a najdeme pod ním pouhých pět podpisů funkcionářů komunistické strany, kteří nesouhlasili s reformami, o které se pokoušel Alexander Dubček. „Pravicové síly vytvořily příznivé podmínky pro kontrarevoluční převrat. (...) V této těžké situaci se obracíme na vás, sovětské komunisty, vedoucí představitele KSSS a SSSR, s prosbou o poskytnutí účinné podpory a pomoci všemi prostředky, které máte k dispozici,“ píše signatáři dopisu Alois Indra, Vasil Biľak, Drahomír Kolder, Antonín Kapek a Oldřich Švestka. Druhý dopis napsal o pár dnů dříve jen Antonín Kapek, a to česky.

Dosud není úplně jasné, jak se dopis dostal k Leonidu Brežněvovi. Nejpravděpodobněji ho obdržel 3. srpna 1968 v bratislavském hotelu Sorea během porady šesti států Varšavské smlouvy, a to buď zprostředkovaně, nebo přímo osobně od Vasil Biľaka. Líčení pamětníků není zcela spolehlivé, jedna z verzí popisuje konspirační předání na záchodě, jiná zase nijak nápadně podání zapečetěné obálky v salonku.

Je takřka jisté, že si Brežněv znění dokumentu předem objednal a dokonce i redigoval, aby mohl posléze hájit okupaci před mezinárodní veřejností. Na schůzce vrcholných představitelů SSSR, Maďarska, Polska, Bulharska a Východního Německa, která se uskutečnila 18. srpna 1968 v Moskvě, pak Brežněv navrhl, aby právě tento dokument posloužil jako oficiální zdůvodnění vojenské intervence.

Trestní stíhání za pozvání okupantů do Československa mohlo začít až se změnou režimu. Jen na okraj doplňme, že sepsání zvacího dopisu nejspíš odporovalo i zákonům platným v roce 1968 (výklady se různí). Ze všech podepsaných se stíhání dožil jen Vasil Biľak. Zahájeno bylo ještě za federace v březnu 1991, po rozdělení státu převzala vyšetřování slovenská prokuratura. Po téměř dvaceti letech – v lednu 2011 – ho přerušila kvůli nedostatku důležitých českých svědků.

ALOIS INDRÁ

V době okupace tajemník ústředního výboru komunistické strany, dříve ministr dopravy a předseda plánovací komise. Odpořil reformních změn Dubčekova vedení, zastáncé vlády tvrdé ruky. Nejen, že se podílel na zvacím dopisu, ale navíc se bezprostředně po invazi pokoušel sestavit novou neústavní dělnicko-rolnickou vládu, která by posvětila okupaci jako „bratrskou pomoc“. To se mu však i kvůli odporu prezidenta Svobody nepodařilo. Účastnil se jednání v Moskvě, po nichž dostal srdeční záchvat a do Československa se proto vrátil později než ostatní. Udržel se ve vysokých funkcích, dostal několik státních vyznamenání. Léta byl poslancem Federálního shromáždění, na mandát rezignoval 29. 11. 1989, když parlament zrušil pasáž ústavy o vedoucí úloze KSČ. Zemřel 2. srpna 1990.

VASIL BIĽAK

Slovenský politik, v době okupace funkcionář ústředního výboru KSČ a předseda slovenských komunistů. Vystupoval proti reformám, podléhal jim směrovaly k „pravicové kontrarevoluci“. Při moskevských jednáních podporoval sovětské stanovisko. Až do prosince 1989 byl poslancem, mandátu se vzdal. Od března 1991 byl za zvací dopis trestně stíhán. K návrhu na podání obžaloby případ dospěl až v roce 2000. Soudy však věc vrátily k došetření, požadovaly také posouzení pravosti podpisu na originále dopisu (kriminalistická expertiza ji prokázala). Samotný Biľak tvrdil, že dopis ani nepodepsal, ani ho nepředal Brežněvovi. Slovenská prokuratura stíhání v lednu 2011 přerušila kvůli nedostatku důležitých svědků z Česka. Biľak jako jediný z pětice stále žije, bydlí v Bratislavě.

OLDŘICH ŠVESTKA

V době okupace šéfredaktor Rudého práva, tedy novin komunistické strany, a také člen předsednictva ÚV KSČ. Ačkoliv patřil mezi odpůrce reformu, navenek je podporoval. Dva týdny před okupací napsal proslulý článek „Historický význam a odpovědnost“, v němž píše, že „pro československé pracující a jejich komunistickou stranu není cesty zpět, ani k období předlednovému, ani k žádné předchozí vývojové etapě, kterou naše národy už překonaly“. Souběžně už byl ovšem podepsaný pod zvacím dopisem Brežněvovi. Během invaze se zúčastnil moskevských jednání a podepsal kapitulací protokol. V letech 1968-1970 řídil týdeník Tribuna, kde „prokázal vřelý vztah k Sovětskému svazu“, jak stálo v jeho nekro-

lozích. Od roku 1971 byl až do své smrti poslancem, k řízení Rudého práva se vrátil v říjnu 1975. Zemřel 8. června 1983.

ANTONÍN KAPEK

Dlouholetý zaměstnanec koncernu ČKD, v letech 1965-1968 byl také jeho ředitelem. Souběžně zasedal v ústředním výboru komunistické strany, kde vydržel přes třicet let. V letech 1964-1989 byl kromě toho poslanec. Patřil mezi stoupence prezidenta Antonína Novotného a jeho prosovětské politiky. Špatně nesl, že Novotného v čele strany nahradil zrovna Dubček. Nejspíš při jednání československých a sovětských politiků v Čierné nad Tisou napsal svůj vlastní zvací dopis Brežněvovi s „výzvou i prosbou o bratrskou pomoc“. Po vojenské intervenci se přidal k radikální skupině Čechie, která prosazovala stalinský typ politiky a tvrdé represe odpůrců režimu. Její vliv ale postupně uvadl. Kapek také dlouhá léta vedl pražské komunisty. 28. prosince 1989 se vzdal poslaneckého mandátu, v únoru 1990 ho vyloučili z KSČ. Oběsil se 23. května 1990 na své chalupě.

DRAHOMÍR KOLDER

Poslanec a člen předsednictva komunistické strany. V roce 1962 se stal předsedou komise, která přezkoumávala procesy z padesátých let, při nichž byli souzeni členové KSČ. Na základě činnosti této komise bylo očištěno několik stovek osob. Na podzim roku 1967 nejprve podporoval reformisty, později se otočil proti nim. V létě 1968 podepsal zvací dopis pro Brežněva, při začátku okupace pak patřil mezi funkcionáře strany, kteří nepodpořili provolání Všem u lidu. Po moskevských jednáních byl odsunut na méně výrazné politické funkce. Od října 1968 do září 1969 působil jako diplomat na československém velvyslanectví v Bulharsku, poté byl ministrem lidové kontroly. Zemřel 20. srpna 1972.

Zajímá vás více? Přečtěte si studii Františka Janáčka a Marie Micháلكové „Příběh zvacího dopisu“.

Vyšla v roce 1993 v 1. čísle odborného čtvrtletníku Soudobé dějiny a je zdarma dostupná [na webu](#) Ústavu pro soudobé dějiny v PDF.

Уважаемый Леонид Ильич,

с сознанием полной ответственности за наше решение обращаемся к Вам со следующими нашими заявлениями.

Наш по существу здоровый послереволюционный демократический процесс, исправление ошибок и недостатков прошлого, и общее политическое руководство обществом постепенно вырывается из рук центрального комитета партии. Печать, радио и телевидение, которые практически находятся в руках правых сил, настолько повлияли на общественное мнение, что в политической жизни страны сейчас без сопротивления общественности начинают принимать участие элементы враждебные партии. Они развивают волну национализма и шовинизма, вызывают антикоммунистический и антисоветский психоз.

Наш коллектив – руководство партии – совершил ряд ошибок. Мы не смогли правильно защитить и провести в жизнь марксистско-ленинские нормы партийной жизни, и прежде всего принципы демократического централизма. Руководство партии уже не способно в дальнейшем успешно защищаться перед атаками на социализм, не способно организовать против правых сил ни идеологического, ни политического отпора. Само существование социализма в нашей стране стоит под угрозой.

Политические средства и средства государственной мощи в нашей стране в настоящее время уже в значительной степени парализованы. Правые силы создали благоприятные условия для контрреволюционного переворота.

В такой тяжелой обстановке обращаемся к вам, советские коммунисты, руководящие представители КПСС и СССР, с просьбой оказать нам действительную поддержку и помощь всеми средствами, которые у вас имеются. Только с вашей помощью можно вырвать ЧССР из грозящей опасности контрреволюции.

Мы осознаем, что для КПСС и СССР этот последний шаг для защиты социализма в ЧССР бы не был легким.

Поэтому мы будем изо всех своих сил бороться собственными средствами. Но в случае, если бы наши силы и возможности были исчерпаны или если бы не принесли положительных результатов, то считайте это наше заявление за настойчивую просьбу и требование ваших действий и всесторонней помощи.

В связи со сложностью и опасностью развития обстановки в нашей стране, просим вас о максимальном сосредоточении этого нашего заявления, по этой причине пишем это прямо лично для Вас на русском языке.

Antonín Kapka
Koldera Kubašník
Švestky
Václav Havel

Český překlad textu

Vážený Leonide Iljiči,
s vědomím plné odpovědnosti za naše rozhodnutí se na vás obracíme s tímto naším prohlášením.

Náš polednový demokratický proces, ve své podstatě zdravý, náprava chyb a nedostatků minulosti i celkové politické vedení společnosti je postupně odnímáno z rukou ústředního výboru strany. Tisk, rozhlas a televize, které se prakticky nacházejí v rukou pravicových sil, natolik ovlivnily veřejné mínění, že politického života země se dnes bez odporu společnosti začínají zúčastňovat elementy straně nepřátelské. Rozvíjejí vlnu nacionalismu a šovinismu, vyvolávají antikomunistickou a antisovětskou psychózu.

Náš kolektiv – vedení strany – se dopustil řady chyb. Nedokázali jsme dobře zabezpečit a uvést do života marxisticko-leninské normy stranického života, a to především principy demokratického centralismu. Vedení strany nadále není schopno bránit se útokům na socialismus, není schopno organizovat proti pravicovým silám ani ideologický ani politický odpor. Sama podstata socialismu v naší zemi je ohrožena.

Politické prostředky a prostředky státní moci v naší zemi v současné době jsou již do značné míry paralyzovány. Pravicové síly vytvořily příznivé podmínky pro kontrarevoluční převrat.

V této těžké situaci se obracíme k vám, sovětským komunistům, vedoucí představitelům KSSS a SSSR, s prosbou o poskytnutí opravdové pomoci a podpory všemi prostředky, které máte k dispozici. Pouze s vaší pomocí je možno vyprostit ČSSR z hrozícího nebezpečí kontrarevoluce.

Jsmo si vědomi toho, že pro KSSS a SSSR by tento poslední krok na obranu socialismu v ČSSR nebyl lehký. Proto budeme ze všech svých sil bojovat vlastními prostředky. Ale v případě, že by naše síly a možnosti byly vyčerpány, anebo kdyby nepřinesly kladné výsledky, považujte toto naše prohlášení za naléhavou prosbu a požadavek o vaši akci a všestrannou pomoc.

S ohledem na složitost a nebezpečí vývoje situace v naší zemi prosíme vás o maximální utajení tohoto našeho prohlášení, z tohoto důvodu jej píšeme přímo osobně vám v ruském jazyce.

(Podpisy) 13

↑ Reprodukce zvacího dopisu Aloise Indry, Drahomíra Koldera, Antonína Kapka, Oldřicha Švestky a Vasilu Bílaka z fondu Národního archivu. Přesněji řečeno byly zvací dopisy vlastně dva: kromě tohoto v ruském jazyce ještě druhý v češtině, pod který se podepsal pouze Antonín Kapek. Na veřejnost i k historikům a úředníkům se dostaly až po pádu železné opony. V červenci 1992 dostal Václav Havel jejich kopie od tehdejšího ruského prezidenta Borise Jelcina.

Dopis 99 Pragováků

Na konci července 1968 se v městečku Čierna nad Tisou sešli českoslovenští a sovětsí politici, aby si vyříkali své pohledy na další vývoj v Československu. Do slovenského města na tehdejších hranicích se SSSR (dnes hranice Slovenska s Ukrajinou) přijel speciální vlak Leonida Brežněva a delegace jednaly buď v něm, nebo v budově nádraží.

Atmosféra byla nervózní. Brežněv na Dubčeku tlačil kvůli zrušené cenzuře. Pro předsedu sovětských komunistů byli dále nepřijatelní někteří politici ve vedení KSČ, zejména Josef Smrkovský a František Kriegel. Znepokojovaly ho také vznikající organizace bývalých politických vězňů (K 231) a angažovaných nestraníků (KAN).

Druhý den jednání, 30. července 1968, otiskl moskevský list Pravda „Dopis československých pracujících“. Nepochybně to bylo součástí nátlaku, mělo to vyznít tak, že Dubčekovy reformy nemají podporu obyvatel.

Dopis je datovaný 18. 7. 1968 a podepsalo ho 99 zaměstnanců vysočanské továrny Auto-Praga, odtud zlidovělý název „99 Pragováků“. Autoři v něm kromě jiného reagovali na kritiku velkého vojenského cvičení Šumava. To proběhlo v posledních deseti dnech června 1968, jak bylo domluveno, avšak sovětsí vojáci opouštěli naše území jen velmi zvolna (poslední odešli teprve 3. srpna). Přítomnost vojsk není na překážku, ujišťovali sovětské funkcionáře zaměstnanci továrny.

Článek v Pravdě vyvolal mezi veřejností, politiky i novináři rozruch. Redakce Rudého práva se hned obrátila na stranické funkcionáře ve vysočanském podniku. Ti však byli existencí dopisu překvapeni stejně jako zbytek republiky. Podepsaní zaměstnanci jednali na vlastní pěst v době závodní dovolené, o svém plánu nikomu neřekli. Mezi signatáře zamíchali i své příbuzné. List potom pravděpodobně odnesli na sovětskou ambasádu v Praze, odkud putoval do novin.

Auto-Praga v té době zaměstnávala 4500 lidí, 99 podpisů tedy byla zanedbatelná část z nich. „Uplatnili své demokratické právo, které má dnes každý občan. Prohlašujeme však, že jde o soukromý názor podepsaných,“ uvedli pro Rudé právo zástupci ostatních zaměstnanců. Podnik totiž jako celek vydal prohlášení, ve kterém podpořil reformní kroky Černíkovy vlády.

Po invazi rozeslali podepsaní Pragováci další stanovisko, ve kterém protestovali proti okupaci země. V dokumentu zasláném sovětskému velvyslanectví vyjádřili hluboké rozhořčení nad invazí a konstatovali, že svým červencovým dopisem chtěli vyjádřit myšlenku přátelství mezi ČSSR a SSSR. Zároveň uznali, že jejich dopis byl „poněkud nevhodně formulován“. Napsali i do redakce Pravdy. Moskevské noviny tuto reakci nikdy neotiskly a ignoroval ji i režim. Během normalizace byla naopak u hlavní brány umístěna pamětní deska, která připomínala odeslání původního červencového dopisu. Odstraněna byla po roce 1989.

A jak dopadlo jednání v Čierné nad Tisou? „Setkali jsme se s plným porozřením a pochopením vedoucích představitelů sovětského svazu, kteří nás ujistili o své podpoře při uskutečňování socialistického programu, vyjádřeného v akčním programu naší strany a prohlášení vlády,“ sdělil v projevu po konci schůzky prezident Ludvík Svoboda. „Jak vidíte, vrátili jsme se dost optimisticky naladěni,“ dodal k tomu Alexander Dubček. Jenže ve skutečnosti čekalo naše politiky za pár dnů další setkání v Bratislavě. Zvací dopis už byl tou dobou připravený.

Český překlad

Drazí soudruzí – naši sovětsí přátelé!

Ve vážné situaci, kterou v současném obrodním procesu v naší zemi a naší straně prožíváme, máme oči upřeny na vás. Každodenně sledujeme zprávy va-

šeho tisku a rozhlasu. Známe vaše znepokojení, v tom jsme si za jedno. Slyšeli jsme celou řadu pozdravných přejevů a odpovědí na dopis Lidových milicí. Je nám známo, jak úzkostlivě sledujete všechny události kolem obrodného procesu u nás, a my vám to nemáme za zlé. I my trneme obavami o budoucnost naší vlasti.

Nechceme, aby se u nás vrátily doby, kdy byla porušována zákonnost atd., jsme všichni pro obrodný proces jak v zemi, tak i ve straně. Jsme ale kategoricky proti tomu, aby se v rozhlase, tisku a televizi vytvářela žlučovitá atmosféra proti SSSR a jiným socialistickým zemím a stranám. Věřte nám, že to nejsme my, kteří rozpoutali kampaň proti vojenskému cvičení, na urychlený odsun vašich vojsk a vojsk spojenců z naší země. Věřte, že nám je hanba a stydíme se do hloubi našich duší za ty lidi, kteří licoměrně jedním koutkem úst se vydávají za přátele SSSR, jeho lidu a druhým koutkem štvou a volají po okamžitém odchodu vojsk.

My nikdy nezapomeneme na zradu, kterou na nás spáchali naši buržoazní politikové v čele s Benešem v roce 1938, když odmítli pomoc SSSR. To oni všichni zapřičinili, že padlo 25 tisíc komunistů, věrných synů naší strany, to oni zapřičinili smrt tisíců

našich občanů, oni zavinili potupnou okupaci našího státu a ztrátu naší suverenity. My ale také nikdy nezapomeneme, že to byl SSSR a Rudá armáda, která nám přinesla svobodu, za kterou položili životy vaši otcové a děti.

Drazí soudruzí, naše přátelství, naše spojenectví je spojeno společně prolitou krví u Sokolova, na Dukle a na dalších bojištích. Naši nepřátelé se nemění, jsou to titíž imperialisté a jejich rozvědky, jenže jsou nyní zkušenější a tím i nebezpečnější. Víme, co mají za cíl a kdo jim k němu pomáhá. A právě proto, že jsme si vědomi nebezpečí, které nám hrozí ze strany imperialismu, distancujeme se nejen od rezolucí, které vyzývají k odchodu spojeneckých vojsk, ale distancujeme se i od autorů a původců těchto rezolucí.

Vždyť každému poctivému, čestnému občanu naší vlasti, který je pro budování socialismu, pro upřímné opravdové přátelství se SSSR, nemůže být na překážku v jeho každodenní práci pro společnost přítomnost vašich vojsk a vojsk Varšavské smlouvy. Ba naopak, musí se cítit bezpečněji. Jenom lidem nečestným, politickým obojetníkům, lidem falešným a s nečistým svědomím může být tato situace proti mysli. A takoví ať se bojí. My jako matky a otcové, kteří mívají často své syny na širokých ruských pláních na cvičení, děkujeme vám za bratrské jejich přijímání, za vaši lásku k našim dětem.

Drazí soudruzí! Stojíme na stráž, víme, kdo je nepřítel a co od něho můžeme očekávat. Nikdy nepřipustíme, aby se vrátily předválečné nebo předúnorové poměry. Podle slov našeho Klementa Gottwalda střežíme jako oko v hlavě naše přátelství se SSSR a prohlašujeme, že nenecháme beztrestně špinit a pomlouvat naše přátelství stvrzené společně politou krví nikým, ať sedí na místě sebevyšším. Víme, kdo jsou naši přátelé, víme, kdo je náš spojenec, víme, kdo nás nezradí, na koho se máme obrátit v nouzi nejvyšší.

Jménem podepsaných soudruhů, členů strany, nestraníků, členů LM, mládežníků z vysočanské Pragovky a jejich rodinných příslušníků, pozdravujte všechny sovětský lid, vyřídte bojové pozdravy všem příslušníkům vaší armády. Jste u nás vždy srdečně vítáni našimi poctivými lidmi, námi všemi. Čest práci!

(Podpisy)

Těsné objetí v Bratislavě

Sotva se Čechoslováci rozloučili se sovětskou delegací v Čierne, už mířili na další schůzku. Tentokrát na ní bylo také Polsko, Východní Německo, Maďarsko a Bulharsko. Oficiálně se vůbec neměla týkat vývoje v Československu. Alespoň to novinářům tvrdil předseda vlády: „*Nepředpokládám, že se bude mluvit o Československu. Na programu jsou spíše otázky společných zájmů, jako je evropská bezpečnost, budoucnost komunistického hnutí, atd.*“ nechal se slyšet Oldřich Černík. Ve skutečnosti nejspíš věděl, že si bratislavské jednání vynutil na Alexandru Dubčekovi mezi čtyřma očima Leonid Brežněv ještě během schůzky v Čierne nad Tisou, protože se mu zdálo, že Čechoslováci pořád nechtějí ustoupit jeho požadavkům. „*V názoru na naši vnitřní situaci panovala nadále neshoda,*“ komentoval to později diplomaticky Dubček ve svých pamětech.

Dobová média popisovala přátelskou atmosféru a družné rozhovory delegátů. Za zavřenými dveřmi však Brežněv za příkyvování ostatních zemí znovu protestoval proti sblíživání se Západním Německem, proti vznikajícím sdružením v Československu a proti chystanému obnovení sociální demokracie. Žádal vrcholné představitele státu, aby skoncovali s naplánovanými reformami. Trval na personálních změnách a vrácení sdělovacích prostředků pod kontrolu komunistické strany.

Země Varšavské smlouvy kromě toho rozčílila odpověď na dopis, který východoevropské komunistické strany zveřejnily v červenci (tzv. „*varšavský dopis*“). V něm vyjádřily obavu, že Československo opouští socialismus. „*To už není pouze vaše věc. To je společná věc všech komunistických a dělnických stran a států vázaných spojenectvím, spoluprací a přátelstvím,*“ stojí v dokumentu z 15. července 1968. „*Cožpak nevidíte, že kontrarevoluce vám bere jednu pozici za druhou? Že strana ztrácí kontrolu nad vývojem událostí a stále více ustupuje pod nátlakem protikomunistických sil?*“ kladl otázky sedmistrán-

↑ Bratislavská schůzka 3. 8. 1968. Snímek z archivu Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR

kový text, který zároveň vyšel jako článek ve všech východoevropských novinách.

Rozsáhlou odpověď československých komunistů otisklo Rudé právo 19. července. „*Nevidíme reálné důvody, jež by opravňovaly k tvrzením, označujícím naši dnešní situaci jako kontrarevoluční, tvrzením o bezprostředním ohrožení základů socialistického zřízení ani k tvrzením, že v Československu je připravována změna orientace naší socialistické zahraniční politiky a že existuje konkrétní hrozba odtržení naší země od socialistického společenství,*“ namítlo vedení KSČ.

Podotklo, že Československo své vztahy se Západním Německem upravuje jako poslední ze socialistických zemí. „*KSČ se snaží prokázat, že dokáže politicky vést a řídit jinak než odsouzenými byrokraticko-policejními metodami,*“ zdůraznilo dále stanovisko a v jeho závěru zazněla také kritika přímo

vůči varšavskému setkání, kterého se Československo nemohlo zúčastnit: „*Domníváme se, že společné věci socialismu neslouží pořádání porad, na nichž je posuzována politika a činnost kterékoliv bratrské strany bez účasti jejich zástupců.*“

Státy Varšavské smlouvy usoudily, že českoslovenští komunisté vydávají deklarace a prohlášení, ale reálně nepodnikají žádné kroky k tomu, aby udělali to, co po nich východní státy v čele se Sovětským svazem chtějí.

Každý den kromě toho vycházely nové informace o dalších společenských změnách, například o chystaném zavedení náboženské svobody nebo určité formy drobného podnikání. Konzervativci s každou další schůzí vedení KSČ ztráceli půdu pod nohama a navíc se blížil mimořádný sjezd strany plánovaný na září, který měl definitivně stvrdit novou cestu tuzemské politiky.

Českoslovenští politici netušili, že v době, kdy jednali v Čierne nad Tisou a v Bratislavě, už byly armády pěti zemí reálně připraveny k invazi. Vojskovou pohotovost měly zhruba od 20. července 1968, v jednotlivých zemích byly vyčleněny jednotky, které se jí měly účastnit. Polské vojenské cvičení se symbolickým názvem Pochmurné léto bylo nachystáno tak, aby se mohlo okamžitě změnit ve skutečnou vojenskou akci – operaci Dunaj. Původním termínem invaze byl 29. červenec 1968, ovšem kvůli zmíněným schůzkám na nejvyšší úrovni ho sovětský velitelé odložili.

Dubček, Smrkovský a další v Bratislavě ujišťovali Brežněva, že Československo nemá v úmyslu opustit socialismus a že na vznikající společenské organizace dohlédne, aby „*účinně čelilo pokusům antikomunistických a liberalistických sil získat organizační základnu pro veřejnou činnost.*“ Mezitím dostal nejvyšší představitel Sovětského svazu zvací dopis.

Bratislavskou schůzi dnes historici hodnotí jako poslední příležitost odvrátit vojenskou intervenci. Na chvíli se skutečně zdálo, že k invazi nedojde. Společné prohlášení hýřilo slovy o přátelství, bratrské jednotě, neochvějně spolupráci, rovnoprávnosti, suverenitě a územní nezávislosti.

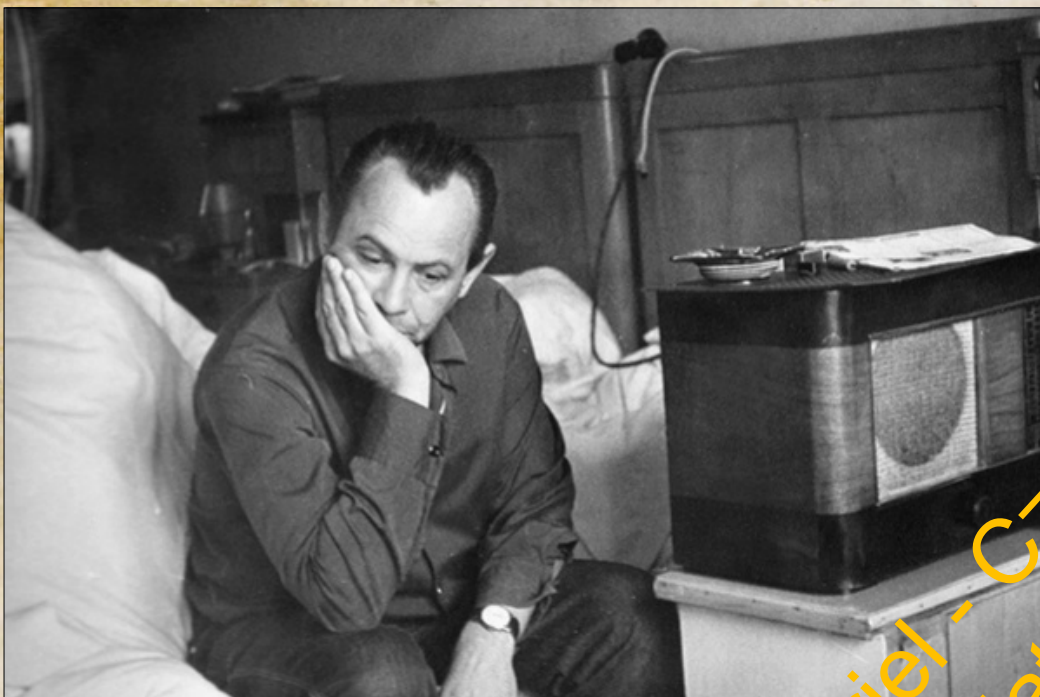
Jeho formulace však zároveň umožňovaly, aby si je každá strana vykládala po svém. Konstatování, že „*podpora, ochrana a upevnění vymožeností, kterých dosáhly národy svým hrdinským úsilím, obětavou prací lidu každé země, jsou společnou internacionální povinností všech socialistických zemí,*“ zjevně četli jinak v Sovětském svazu a jinak u nás.

Všichni odcházeli s pocitem, že dosáhli svého a že přesvědčili druhou stranu. Československé komunisty navíc uklidnil definitivní odchod sovětských vojsk z našeho území po červnovém cvičení.

Byli to však právě naši představitelé, kdo tahal za kratší konec provazu. Úplně poslední bariéra padla o deset dnů později při telefonátu Dubčeka s Brežněvem. Brežněv ho varoval, že sovětský pohlaví prosazují silové řešení. Dubček na to bezelstně opáčil: „*Leonide Iljiči, přijměte veškerá opatření, která vaše politické byro bude pokládat za správné.*“

Týden poté vjely do Československa tanky.

Telekomunikace a média té doby

↑ Posлуhač rozhlasu. Snímek z fondů Národního archivu

DÁLNOPIŠ (TELEX)

V podstatě dávný předchůdce e-mailu.

Zprávy se vyřkoávaly na speciálním zařízení, které v podstatě vypadalo jako psací stroj připojený k telefonní lince. Pomocí analogových impulsů se napsaná zpráva přenášela po telefonní síti a v reálném čase tiskla u příjemce.

Nebylo možné posílat žádnou doprovodnou grafiku, jen čistý text. Spojení bylo značně nákladné a jeho použití limitované. Běžní občané k této technologii neměli přístup. Dálnopis mohly využívat sdělovací prostředky, podniky, státní úřady a bezpečnostní složky. Provoz na našem území skončil 1. července 2008.

TELEGRAM

Pokud dálnopis přirovnáme k e-mailu, tak telegram byla vlastně prehistorická SMS. Krátké rychlé písemné sdělení přenášené přes telegrafní síť.

Na rozdíl od dálnopisu byl telegram také službou pro běžnou veřejnost, odesílání i příjem zpráv zajišťovala pošta prostřednictvím svých poboček. Nebylo možné posílat zprávy s diakritikou a věty nekončily tečkou, ale dělicím výrazem „stop“. Vytisknutou zprávu (třeba informaci z nemocnice) pak pošta donesla adresátovi, případně mu ji zatelefonovala, pokud měl zavedenou telefonní linku.

S rozvojem technologií zájem o službu výrazně klesl, pošta ji přestala poskytovat 31. března 2010.

PEVNÁ TELEFONNÍ LINKA

Mít doma vlastní telefon nebylo v 60. letech samozřejmostí. Na zřízení linky se čekalo v pořadníku i několik let. V roce 1965 bylo v ČSSR na 14 milionů obyvatel něco přes půl milionu telefonů, jenže toto číslo zahrnovalo i neváženě podnikové a úřední linky. Volalo se tedy z telefonních budek (pokud fungovaly), od sousedů, z obchodů... Proto bylo pro okupační armádu tak důležité obsadit telefonní ústředny a nemožnit meziměstské i mezinárodní spojení.

ROZHLAS PO DRÁTĚ

„Dráták“ jak se mu lidově říkalo, používal k šíření signálu kabel, který pak v bytě nebo kanceláři vedl do ústředně přidělaného reproduktoru. Vysílala na něm jedna přednastavená stanice Československého rozhlasu a na zařízení se dala nastavit jen hlasitost. Budování rozhlasu po drátě začalo v roce 1953. Měla to být záloha pro případ války nebo přírodní katastrofy, pokud by přestaly fungovat vysílače na dlouhých, středních a velmi krátkých vlnách. Ironií dějin se jeho vysílání hodilo až v srpnu 1968. Jako jediné totiž zůstalo v provozu, když byly nuceně vypnuty běžné vysílače. Technologii postupně vytlačily moderní formy příjmu. „Dráták“ definitivně skončil 19. července 2000.

ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS

Měl čtyři programy: celostátní okruh Československo I, stereofonní okruh pro náročné posluchače Československo II, národní program pro české území Praha (šířený také v rozhlase po drátě) a národní program pro slovenské území Bratislava. Kromě toho pod něj patřila studia v jednotlivých krajích (například v Brně).

Rozhlasový poplatek za domácnost činil 5 Kčs měsíčně, zvláště se platilo za autorádio a za rozhlas po drátě (také 5 Kčs). Československý rozhlas evidoval v roce 1968 celkem 3,29 milionu koncesionářů, u rozhlasu po drátě jich bylo 536 tisíc. Necelý měsíc před invazí v čele rozhlasu skončil jeho dosavadní ředitel Miloš Marko, ve funkci byl do 25. července 1968. Po něm nastoupil Zdeněk Hejzlar (od 25. 7. do 25. 9.), kterého vystřídal vládní zmocněnec Odon Závodský.

ČESKOSLOVENSKÁ TELEVIZE

V roce 1968 měla jediný černobílý program a ve všední dny vysílala zhruba šest hodin denně. První pořad začal kolem páté hodiny odpoledne. O víkendu byla nabídka bohatší: program začal už kolem deváté ráno a končil o půlnoci.

Koncesionářský poplatek za držení televizního přijímače byl 15 Kčs měsíčně. Obliba televize rychle rostla, v roce 1968 bylo na celém území Československa evidováno 2,2 milionu koncesionářů. Televize během tohoto roku vystřídala tři ředitele: dlouholetý ředitel Jiří Pelikán byl ve funkci do 25. září 1968. Po něm televizi krátce vedl vládní zmocněnec Bohumil Švec (28. 9. 1968 – 5. 12. 1968), na kterého navázal Josef Šmíd-majer (od 5. 12. 1968 do 7. 8. 1969).

Víc o historii rozhlasu a televize

Pravidelné rozhlasové vysílání na našem území začalo 18. května 1923. Český rozhlas v rámci oslav 90. výročí spustil speciální internetovou stránku, na které najdete řadu archivních ukázek. Podívejte se na [Příběh rozhlasu](#).

Kulaté výročí slaví také televizní vysílání (začalo 1. května 1953 a televize byla ještě několik let součástí rozhlasu). [Na webu České televize](#) najdete články o dějinách vysílání a fotogalerii, zvláštní část je věnována také zajištění televizních zpráv během srpnové okupace.

ČESKOSLOVENSKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ

Zpravodajská agentura, jejímž úkolem bylo zajišťovat informace o událostech doma a v zahraničí. Souběžně plnila propagandistickou úlohu: připravovala svodky se zahraničními ohlasy na dění v Československu a posílala do ciziny oficiální politická stanoviska ve všech světových jazycích. V souladu se státní politikou se dokonce podílela na budování zpravodajských agentur ve spřátelených afrických zemích. Vydávala také populární týdeník Svět v obrazech a čtrnáctideník 100+1 zahraniční zajímavost.

ČTK v roce 1968 vedl šestým rokem Miroslav Sulek, jenž se pár hodin před začátkem okupace nečekaně vrátil z dovolené a přikázal, že bez jeho vědomí nesmí do zahraničí odejít žádná zpráva o situaci v Československu. Později se snažil prosadit do zpravodajství souhlasné stanovisko s okupací, ale neuspěl a redaktori ho nerespektovali. 28. srpna ho proto vystřídal Jindřich Suk (ve funkci byl do 27. 11. 1969).

HLAVNÍ NOVINY

Denní tisk podléhal jednotlivým politickým stranám a hnutím, nezávislé noviny neexistovaly. Kromě níže uvedených vycházely na území Československa i další deníky (například Zemědělské noviny nebo list Práce, který vydávalo Revoluční odborové hnutí). Své tiskoviny měly také krajské, resp. městské výbory KSČ (Večerní Praha, Průboj, Vpřed a další regionální tituly).

Srpen 1968 - Prvních sedm dnů okupace

RUDÉ PŘÁVO

Noviny a vydavatelství Komunistické strany Československa. Šéfredaktorem byl jeden ze signatářů zvačícího dopisu Oldřich Švestka. V roce 1968 deník vycházel od pondělí do neděle v nákladu 885 tisíc výtisků. Výročí založení novin (poprvé vyšly 21. září 1920) se slavilo jako Den tisku, rozhlasu a televize. Ve vydavatelství také vycházel časopis Květy, dále programové věstníky Rozhlas a Československá televize, nebo třeba politický týdeník Tribuna. Po listopadu 1989 deník privatizoval šéfredaktor Zdeněk Porybný, od 18. 9. 1995 se jmenuje Právo.

MLADÁ FRONTA

Deník Čs. svazu mládeže. Šéfredaktorem listu byl Miroslav Jelínek. Mladá fronta patřila 27. června 1968 mezi periodika, která otiskla slavný článek Ludvíka Vaculíka „Dva tisíce slov“. Kromě novin nakladatelství Mladá fronta produkovalo oblíbené časopisy pro děti a mládež (Sluníčko, Mladý svět, Sedmička pionýrů, ABC...). Jako deník čs. mládeže vyšla Mladá fronta naposledy 31. 8. 1990, od 1. 9. 1990 vychází Mladá fronta DNES. Knižní a časopisecké nakladatelství Mladá fronta funguje dál.

↑ Přenosový vůz Československé televize s kamerou. Foto z archivu České televize

SVOBODNÉ SLOVO

Noviny, které vydávala Československá strana socialistická. Jejich tištěný náklad se tehdy pohyboval kolem 325 000 výtisků. Deník během své dlouhé historie několikrát změnil název (České slovo, Slovo). 31. srpna 1998 se spojil s deníkem Zemské noviny (nástupce Zemědělských novin), následovalo další spojení s regionálními Deníky na podzim 2001. Noviny naposledy vyšly 31. 12. 2001.

LIDOVÁ DEMOKRACIE

Deník Československé strany lidové, vycházel mezi lety 1945-1994. V roce 1968 ho vedl Rostislav Petera.

PRAVDA

Nezaměňujte se sovětským deníkem stejného názvu, šlo o noviny Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska pod vedením šéfredaktorky Márie Sedlákové.

Po privatizaci vycházejí dodnes.

SMENA

Deník slovenského Ústředního výboru čs. svazu mládeže. Šéfredaktorem byl Antonín Kurina. V lednu 1993 asi padesát redaktorů na protest proti odvolání šéfredaktora odešlo a založilo noviny SME (poprvé vyšly 15. 1. 1993). S tímto novým titulem se nakonec Smena 1. 9. 1995 definitivně spojila.

Prázdniny bez cenzury

Zrušení cenzury a politických zásahů do umělecké tvorby patřilo mezi dlouho nenaplněné touhy kulturní obce, zejména spisovatelů, kteří po něm volali už v dubnu 1956 na svém sjezdu. Veřejnost se o tom ovšem nemohla dovědět, neboť jejich proslovy byly před otiskem... cenzurovány.

Č. j. P 87/68

U s n e s e n í

87. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 16. července 1968

k bodu 16: Návrh opatření v sekretariátu ÚV NF /s. O. Černík - ústně/

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ ukládá s. F. Kriegelovi a s. E. Erbanovi zřídit v sekretariátu ÚV NF pracoviště, které by sledovalo vývoj politických sil v zemi a vedlo kvalifikovaný boj proti různým organizacím jako je KAN, K 231, klubů ozdobných soc. dem. a pod. Kádřově ho obsadit erudovanými marxisty.

Provede: s. F. Kriegel
s. E. Erban

Předběžnou kontrolu textů před jejich vydáním měla na starosti nejprve Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), která pod ministerstvem vnitra fungovala v letech 1953-1966. Nevzdělání cenzoři, úředním jazykem „plnomocníci“, mohli z rozhlasu, tisku a televize vyřadit cokoliv, co podle jejich názoru nebylo v souladu s „obecným zájmem“, případně podléhalo státnímu tajemství.

Onen „obecný zájem“ byl tak vágní pojem, že se dal použít na cokoliv a proti komukoliv. Kromě sdělovacích prostředků se cenzura vztahovala také na uměleckou tvorbu (filmy, písničky, knihy apod.).

Poprvé cenzura trochu polevila v roce 1966, kdy tiskový zákon (č. 81/1966 Sb.) zavědł nový dohledový orgán: Ústřední publikační správu. Ta podle zákona „napomáhala ochraně zájmů socialistické společnosti“ tím, že bránila zveřejňování tajných informací v masových sdělovacích prostředcích. Její rozhodnutí ovšem bylo možné napadnout soudně. Také proto objem cenzurních zásahů poklesl. Týkaly se jen státních, ekonomických a služebních tajemství. Za případné otisknutí

informací, které nevyhovovaly obecnému zájmu, mohl být popotahován příslušný šéfredaktor.

Ústřední publikační správa fungovala do začátku března 1968, kdy ji předsednictvo KSČ zrušilo. 26. června 1968 schválil parlament novelu tiskového zákona, která cenzuru úplně zakázala. „Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky,“ upřesnil definici § 17.

Hned následující paragraf přenesl dosavadní pravomoci Ústřední publikační správy přímo na šéfredaktory a jejich zástupce, které tak učinil odpovědnými za případné prozrazení státního tajemství.

Den po schválení zákona, 27. června 1968, vyšel v novinách slavný text Ludvíka Vaculíka „Dva tisíce slov“, volající po prohloubení reformu. V médiích se brzy objevily otevřeně kritické příspěvky a karikatury, na stránkách novin se vedly polemické diskuse o politických a společenských jevech. Vracení médií pod kontrolu Komunistické strany Československa patřilo po srpnové okupaci mezi hlavní požadavky

Sovětského svazu. Vláda tomuto přání vyhověla 30. srpna 1968, tedy tři dny poté, co se představitelé státu setkali v jednání v Moskvě. V ten den rozhodla o zřízení Úřadu pro tisk a informace (ÚTI). První cenzurní zásahy uplatnil úřad už pár dnů poté, kdy plošně zakázal používat označení „okupant“ a „okupace“, v dalších pokynech pak zakázal informovat o obětech a napáchaných škodách, povolena nebyla ani kritika států, které se na invazi podílely. Do zákona byla cenzura vrácena 13. září 1968, a to v ještě přísnější podobě, než tomu bylo v původním zákoně z roku 1966.

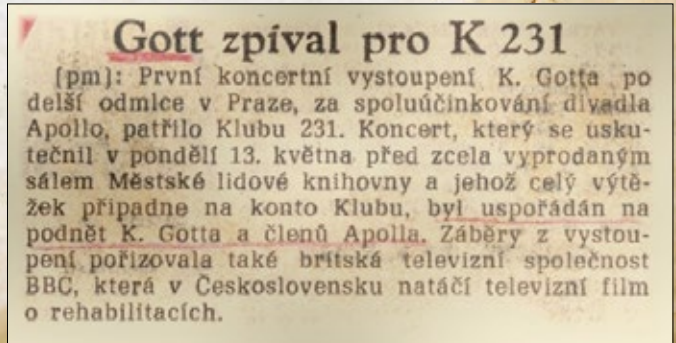
Občanská společnost v roce 1968

Jedním z projevů uvolněné politické situace v zemi bylo zakládání různých občanských sdružení. Dvě nejvýznamnější nesla název Klub angažovaných nestraníků (KAN) a Klub 231 (K231). Vznik druhého jmenovaného se datuje ke konci března 1968 a jeho název odkazuje na zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu republiky. Tento zákon byl používán k potlačování odpůrců režimu. Bývalí političtí vězni chtěli prostřednictvím svého klubu dosáhnout rehabilitací, napravit spáchané křivdy a poskytovat sociální pomoc členům sdružení.

Tato aktivita znepokojovala nejenom konzervativní členy vedení komunistické strany, ale i Sovětský svaz a další země Varšavského paktu. Rychlost, s jakou se organizace politických vězňů dala dohromady, navíc za pozornosti médií a veřejnosti, nakonec znepokojila i reformní křídlo KSČ. Navenek sice představitelé strany a vlády dávali podporu snažení bývalých politických vězňů, byly to však jen prázdné fráze. Ve skutečnosti ještě během léta 1968 začala strana pozorně monitorovat, co K 231 dělá. 16. července 1968 se pak

předsednictvo KSČ usneslo, že založí speciální pracoviště, které by „vedlo kvalifikovaný boj proti různým organizacím, jako je KAN, K 231, pokus o založení sociální demokracie apod.“ (reprodukce dokumentu z fondů Národního archivu je na obrázku vlevo). Na oddělení měli pracovat „erudovaní marxisté“ a dostal ho na starost mj. František Kriegel.

Zákaz podobných hnutí byl jedním z bodů moskevského protokolu. Činnost KAN a K 231 byla zastavena krátce po srpnové invazi.

PRŮBĚH OKUPACE
20. 8. 1968 - 27. 8. 1968

Eldariel - Czech elves
database

„Vůbec nevím, jak tam za mě nasílali ruští vojáci se samopaly.
Kameraman Jirka Průcha švenloval kamerou, aby to lidi viděli.
A nějaký sovětský důstojník mi porohlasně mezi zprávami říkal, ať skončím.
Pak mne pod samopaly odvedli ven.“

Vzpomínka Kamily Moučkové na televizní vysílání 21. 8. 1968

Eldariev Czech elves
database

Úterý 20. 8. 1968

Sovětská Pravda napsala, že „nepřátelé dělnické třídy v ČSSR pokračují otevřeně a bezostyšně v útocích na její socialistické vymoženosti“. Úvodník Pravdy kritizoval v článku pražských dopisovatelů vývoj v Československu.

Moskevské noviny se divily snahám československých představitelů o zlepšení vztahů se Západním Německem. Německý deník Die Welt naopak konstatoval, že Československo se vyvíjí jako stát, který by mohl být mostem mezi Západem a Východem.

U nás Rudé právo otevřelo diskusi k návrhu nových stanov KSČ. Jeden ze čtenářů například navrhol přestat s třídním dělením společnosti. Cestovní kancelář Sport-Turist nabízela v inzerátu obyvatelům Československa říjnové a listopadové zájezdy do Egypta: 10 dnů za 4433 Kčs.

Odpoledne dostali na poradě u náměstka ministra vnitra Viliama Šalgoviče vybraní pra-

govníci Státní bezpečnosti úkoly pro noc z 20. na 21. 8. 1968, například instrukce k tomu, které klíčové osoby mají zatknout.

14.00 Začalo jednání předsednictva komunistické strany. Podle tehdejšího tajemníka Čestmíra Císaře na něm chtěla skupina protireformních členů vedení zorganizovat hlasování o odvolání Alexandra Dubčeka, zrušit platnost tzv. Akčního programu a zabránit svolání dalšího sjezdu strany. To se jim však nepodařilo prosadit. Jednání trvalo několik hodin, k hlasování se přítomní dostali až po jedenácté hodině v noci.

17.00 Zpravodaj ČTK v maďarské Budapešti byl mezi prvními lidmi, kteří slyšeli o plánované noční invazi do Československa.

Zavolal mu to do redakce anonym a žádal ho, ať to okamžitě řekne vojenskému přidělení československého velvyslanectví. Novinář informoval velvyslance Jozefa Púčika.

Kolem 18.00 Do sídla Československé tiskové kanceláře v pražské Opletalově ulici nečekaně přišel ředitel agentury Miroslav Sulek. Předčasně se vrátil z dovolené v Sovětském svazu a přikázal, že bez jeho vědomí nesmí do ciziny jít žádná zpráva o dění v ČSSR.

19.00 Rozhlasové noviny vysílaly úryvek z [projevu Gustáva Husáka](#) před hutníky v Žiaru nad Hronom: „*Chápu, že lidé, kteří si v posledních 15-20 letech zvykli na jiné metody, na jiné způsoby, se ne vždy, nebo ne všichni, cítí dobře v takovéto demokratické atmosféře. Ale na to si už bude potřeba zvyknout. Nevím, proč bychom se dnes měli obávat dát lidem v našem vyspělém národě a vyspělém státě daleko víc možností. Podílet se na správě v obcích, okresech, městech, dát jim možnost samosprávy v závodech, na dělnicích, v rámci družstev anebo jiných forem, v rámci společenských organizací, politických organizací. (...) Jsou tu tendence zbrzdít tento demokratický proces trochu ty dveře zavřít. (...) Jsem přesvědčen, že to není nový proud, představovaný soudruhem Dubčekem, je tak silný v českém a slovenském národě, že není síla, která by ty dveře zavřela, aby nás někdo dostal zpět, nebo nám uzavřel další vývoj a další perspektivy.*“

20.00 Televizní diváci usedli k poetickému filmu režiséra Václava Kršky Řeka čaruje.

21.05 Na vojenském letišti v Brně-Tuřanech dosedl neočekávaný sovětský speciál Antonov An-24. Vystoupilo z něj dvacet lidí v uniformách letecké společnosti Aeroflot. (Dnes víme, že ve skutečnosti šlo o převlečené agenty sovětské tajné služby KGB.) Vedení letiště důvod svého přistání nevyvětlili. Neodpověděli ani na otázku, jak dlouho se hodlají zdržet.

21.40 Ohlášeno narušení československých hranic u Vejprt. Na naše území vjely dva sovětské tanky a dva obrněné transportéry. Prorazily bezpečnostní zařízení, směřovaly do vnitrozemí, ale po chvíli se otočily a vrátily se zpět na území Východního Německa.

21.50 Na ruzyňském letišti mimořádně přistál letoun Antonov An-12 z Moskvy. Nikdo však nevyšel a letadlo zůstalo na stojánce Aeroflotu.

22.07 Československý rozhlas [oznámil](#), že sovětská cestovní kancelář Sputnik bez udání důvodu zrušila příjezd dalších skupin mládeže do Československa. Mělo jich dorazit 66, přicestovalo jich jen pět.

22.20 Nezvyklý noční cestovní ruch ze Sovětského svazu na ruzyňském letišti pokračoval. Tentokrát dosedl speciál Iljušin Il-14 ze Lvova. Vystoupilo 25 lidí, poté odjeli do města.

22.23 „Ve světě nás nadále obtěžují létající talíře,“ četl rozhlasový redaktor Karel Jezdinský agenturní [zprávy o pozorování UFO](#) v Santiagu de Chile a na předměstí Paříže. „Stejně by mě zajímalo, jak by demokratizační proces ovlivnilo zjevení se létajících talířů nad Prahou,“ uzavřel svůj vstup nevědomky prorockou glosou.

Kolem 23.00 Dosud mlčenlivá posádka letounu An-12 na Ruzyni požádala věž o povolení ke spuštění motorů letadla. Prý chtěla vyzkoušet jejich správný chod. Povolení dostala, ale žádnou zkoušku motorů udělat nepotřebovala. Ve skutečnosti běžící motory sloužily jako energetický zdroj pro elektronické naváděcí systémy.

23.00 Armády pěti zemí Varšavské smlouvy v odhadovaném počtu 160 000-200 000 vojáků a kolem 4600 tanků vpadly do Československa.

Sovětský ministr obrany Andrej Grečko zavolal svému československému protějšku Martinu Džúrovi a varoval ho, aby se je naši vojáci nepokoušeli zastavit. Z ministerstva vnitra mezitím telefonovali předsedovi vlády Oldřichu Černíkovi, že začala invaze. Černík zprávě nevěřil, označil ji za „nesmysl a volovinu“ a žádal, aby byla prověřena.

23.05 Ve Washingtonu bylo sedm hodin večer a stále panovalo letní dusno: teploměr ukazoval 31 °C ve stínu. V Bílém domě zvedl vyzvánějící te-

PRŮJED TAJNĚ I

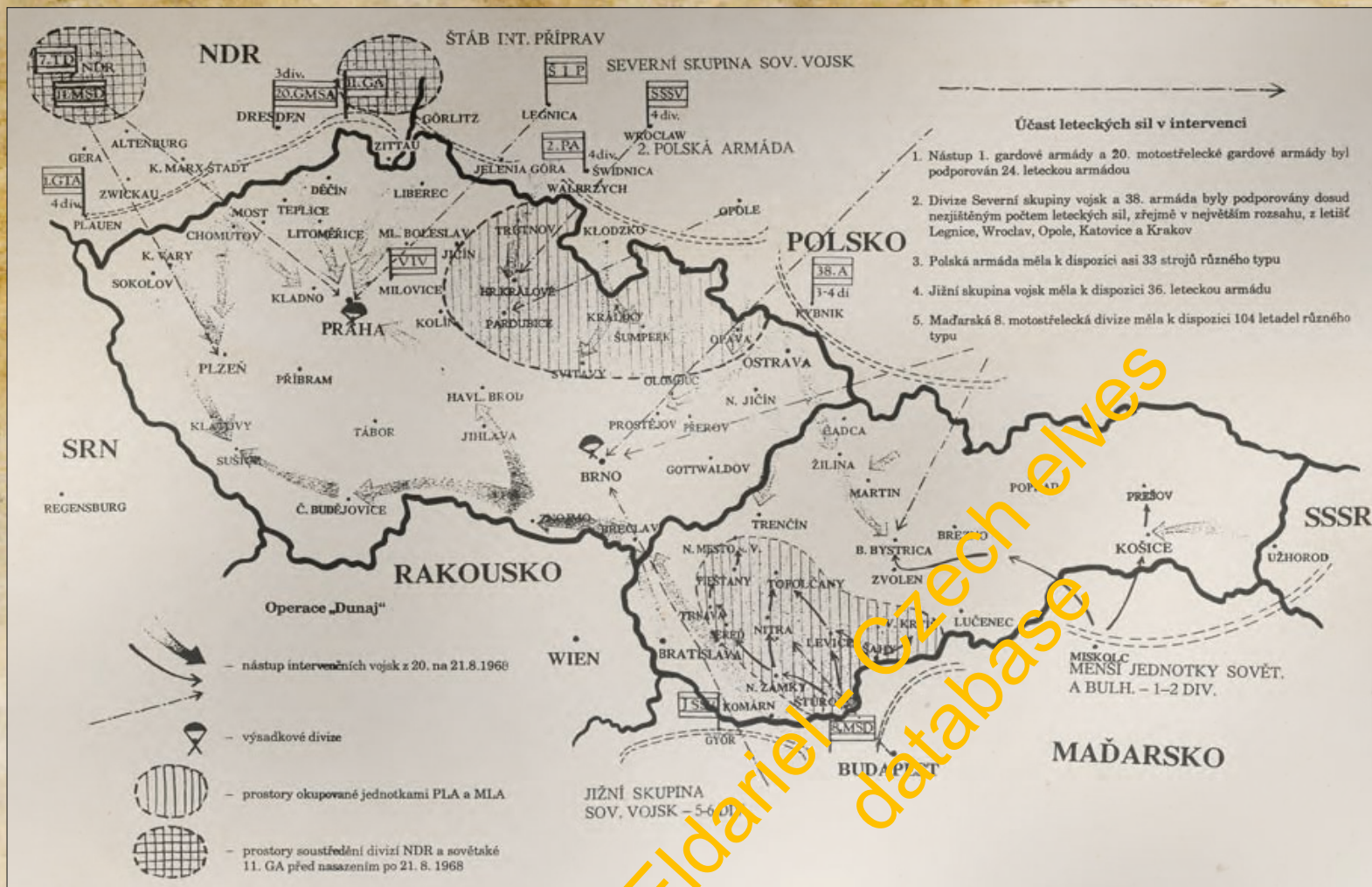
SIFROVKA

Dostle poř. číslo: 7723	Zasílá: B u d e p e š ť
Dostle do SO dne: 20.8.1968 hod. 18.10	K z j.:
Odstíjírna dne: 20.8.1968 hod. 18.45	Četl dne: 20. srpna 1968 podpis: [podpis]
Podpis: Zábrodský 61/0	Vyhotoveno v: výtiscích
Příloha: BLESK IHMED PŘEBDAT	Přidání: [podpis]

20.08/17 hodin zavolel telefonicky zpravodaji ČTK v Budapešti anonymní hlas a rozčileně sdělil, že dnes o půl noci začne obsazování ČSSR. Žádal ihned toto sdělit voj. přidělení zú.

P ů š í k 159

↑ Repro depeše československého velvyslance v Maďarsku Jozefa Púčika o anonymním telefonátu do ČTK.

↑ Schéma vojenské operace Dunaj, tedy obsazení Československa z noci 20. na 21. srpna 1968. Reprodukce z podkladů Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR.

lefon poradce amerického prezidenta pro národní bezpečnost Walt Rostow. Na druhé straně se ozval sovětský velvyslanec Anatolij Dobrynin a oznámil, že má naléhavou zprávu z Moskvy, kterou musí doručit osobně prezidentovi. Dohodli se, že přijede za hodinu, až vzkaz přeloží z ruštiny. Prezident Johnson poté rozebíral se svým štábem, co mu může Dobrynin chtít. Společně usoudili, že se ta naléhavá zpráva bude nejspíš týkat Československa.

náměstkovi Československého rozhlasu Rostislavu Běhalovi, že je země obsazována. Požadoval, aby redaktoři odvěsili předem připravený text, jenž měl okupaci legalizovat. Rostislav Běhal odmítl příkaz vykonat. Hoffmann tedy se zprávou poslal do rozhlasu bývalého ředitele Miloše Marka a rozhodl, že pokud půjde do vysílání něco jiného, nechá vypnout vysílání.

23.11 Souběžně s pozemní invazí začalo silné rušení československých vojenských radarů. Západoněmecká tajná služba Bundesnachrichtendienst

si toho všimla na svém radaru v bavorském Pullachu a vyhlásila poplach.

Někdy po 23. hodině v Bratislavě zasedlo vedení slovenských komunistů.

Poslanec Miloslav Hruškovič oznámil vstup vojsk a předložil text „zvacího dopisu“. Naléhal, aby ho předsednictvo schválilo. Přesvědčoval jeho členy lživou informací, že ten samý dokument „byl v Praze schválen všemi členy předsednictva ÚV KSČ včetně Dubčka a proti byli pouze Smrkovský a Krieger“. Většina přítomných hlasovala pro přijetí textu,

pošel 6 hlasy z 10. Později v noci hlasování stornovali a okupaci odmítli.

po 23. hodině Rozhlasoví redaktoři odmítli odvíšlat prohlášení schvalující okupaci, které jim přinesl bývalý ředitel. Podobně to dopadlo v ČTK, kde chtěl zprávu vydat ředitel Miroslav Sulek, ale redaktor Jaroslav Lažanský to odmítl udělat. A nakonec neuspěl ani Oldřich Švestka v redakci Rudého práva, kde se redaktoři rozhodli počkat na prohlášení předsednictva strany.

23.30 U prezidenta Ludvíka Svobody se ohlásil sovětský velvyslanec Stěpan Červoněnko. Sdělil, že „na žádost československých stranických a státních představitelů“ vstupují do země vojska pěti armád Varšavské smlouvy. Prezidentovi předal dopis od Leonida Brežněva, který v něm Svobodu žádal, aby se chopil veškeré moci ve státě.

Prezident Svoboda sovětskému velvyslanci odpověděl, že o žádné takové žádosti o vojenskou pomoc mu není nic známo. Dodal, že žádnou moc si uzurpovat nebude. U rozhovoru je přítomna dcera hlavy státu Zoe se svým manželem, Červoněnka naopak doprovází plukovník KGB. Během schůzky volá Svobodovi Josef Smrkovský a žádá ho, aby hned přišel na zasedání předsednictva ÚV KSČ.

23.40 Předseda vlády Oldřich Černík přerušil zasedání předsednictva strany: „Vojska pěti stran překročila hranice naší republiky a obsazují nás“. „To je tragédie, nečekal jsem, že se to stane,“ zareagoval Alexander Dubček. Politici byli zprávou šokováni, tedy alespoň většina z nich.

O půlnoci Rakousko okamžitě uzavřelo hranice s ČSSR a Maďarskem.

Letiště na Ruzyni obdrželo telefonický rozkaz, že nesmí přijímat ani odbavovat žádná letadla. Službu konajícímu dispečerovi to bylo divné, protože měly přiletět linky z Jugoslávie a Bulharska. Na letiště přispěchal sovětský plukovník, ale protože se pohyboval v doprovodu zaměstnance Aeroflotu, cestujícím ani personálu na tom zatím nepřišlo nic zvláštního.

Eldariel.cz database

Středa 21. 8. 1968

Hlasatel Vladimír Fišer dostal invazi takřkajíc k narozeninám. Narodil se totiž 21. srpna a po skončení směny chtěl s kolegy slavit. Místo toho dostal tento „dárek“. Na víno už nedošlo.

00.00 Ve 20 hodin washingtonského času sdělil sovětský velvyslanec americkému prezidentovi Lyndonu Johnsonovi, že do Československa vstoupila vojska pěti armád a že se tak stalo na žádost státních představitelů. Johnson velvyslanci sdělil, že se musí poradit s vládou a teprve poté vydá stanovisko.

00.20 Ministr obrany Dzúr vydal rozkaz ponechat všechna vojska v kasárnách, v žádném případě nepoužívat zbraně a poskytnout sovětským vojskům všestrannou pomoc.

O chvíli později zamířil podobný rozkaz také k velitelům 10. letecké armády a 7. armády protivzdušné obrany státu. Žádný armádní letoun nesměl do vzduchu, vojáci měli naopak zabezpečit přistávání sovětských letounů na letištích v Brně a Praze.

00.55 Náměstek ministra vnitra Viliam Šalgoti, který se podílel na plánování invaze, poslal dálnopisem rozkaz krajským náčelníkům Sboru národní bezpečnosti. Měl čtyři body:

- 1) *Vyhlásit ihned 100% pohotovost příslušníků.*
- 2) *Obsadit sdělovací prostředky v krajích - rozhlas, televizi, pošty, místní rozhlas a vysílačky radioamatérů, aby „nemohly být zneužity k nepřátelským akcím proti ČSSR“.*
- 3) *Dohodnout s vedoucími sdělovacích prostředků, aby byly vysílány pouze relace k zabezpečení klidu a veřejného pořádku.*
- 4) *Chránit budovy SNB, sklady výzbroje a výstroje, „aby nemohly být zneužity nepřáteli“.*

To vše mělo podle rozkazu proběhnout v nejpřesnějším utajení.

1.05 V obci Ipeľské Predmostie na jihu Slovenska postřelili maďarští vojáci příslušníka Veřejné bezpečnosti Jozefa Mačaje, který jim odmítl vydat zbraň.

1.15 Do budovy rozhlasu na Vinohradech přišla skupina příslušníků Státní bezpečnosti. Kontrolu nad vysíláním však stejně nezískali.

Hlasatelé se zamkli a ignorovali pokyny bývalého ředitele Miloše Marka, kterého do rozhlasu poslal Karel Hoffmann z Ústřední správy spojů, aby tam zjednal pořádek.

Kolem půl druhé ráno krajský náčelník SNB v Praze přikázal obsadit televizní vysílač Petřín, ústředny rozhlasu po drátě a mezinárodní telefonní ústředny.

1.30 V rozhlasu se napjatě čekalo na prohlášení předsednictva ÚV KSČ. To však stále nepřicházelo.

↑ Sovětské letouny Antonov na ruzyňském letišti v Praze. Foto: Vojenský historický ústav

lo, a tak zhruba od půl druhé Vladimír Fišer hlásil upozornění, aby posluchači nevypínali přijímače, probudili své sousedy a vyčkali důležité informace, která se v brzké době objeví ve vysílání. Podobná výzva mířila k taxikářům, ti měli troubit na klaksony, aby vzbudili obyvatele okolních ulic.

1.35 Na Ruzyni přistály dva sovětské vojenské letouny. Bylo v nich několik desítek vojáků, kteří okamžitě obsadili budovu letiště. Vyhnali z ní personál i všechny cestující, které rozdělili na muže a na ženy s dětmi. Ženy a děti se pak mohly vrátit dovnitř, muži museli zatím zůstat venku, a tak slyšeli burácení dalších letadel.

1.55 Československý rozhlas oznámil posluchačům, že je země okupována a že vojska překročila hranice bez vědomí a souhlasu ústavních činitelů. Vladimír Fišer četl [provolání Všemu lidu](#), které jen chvíli předtím nadiktoval po telefonu člen předsednictva ÚV KSČ Zdeněk Mlynář.

Rozhlas poslouchal také ředitel Ústřední správy spojů Karel Hoffmann, který splnil svou hrozbu a jakmile slyšel, že rozhlas vysílá provolání Všemu

lidu místo textu schvalujícího okupaci, nařídil vypnout vysílače. Na středních vlnách tak byla slyšet sotva jedna věta. Celé prohlášení slyšeli jen ti, kteří měli doma rozhlas po drátě.

Zpráva se však začala bleskově šířit celou zemí, probuzení obyvatelé viděli postupující vojska v ulicích a slyšeli přelétávající letadla.

2.00 Začal letecký výsadek na Ruzyni. Každou minutu na pražském letišti přistávaly letouny s vojáky, tanky a obrněnými transportéry. Celkem přistálo asi 220 letadel An-12 a An-24.

Čekala připravená na polských letištích, například ve Vratislavi a Krakově. Vojáci patřili k elitní 7. gardové výsadkové divizi sovětské armády. Na Ruzyni se pohybovali pracovníci sovětského velvyslanectví, kteří výsadkáře naváděli k určeným cílům ve městě.

2.00 V deset hodin večer washingtonského času zasedla na mimořádném jednání Národní bezpečnostní rada USA.

Většina z deseti účastníků zasedání nedoporučila jakoukoliv vojenskou reakci na okupaci Československa. Poškodilo by to vztahy se Sovětským svazem v době citlivých jednání o odzbrojení a mohlo by to vyprovokovat Sověty k odvetné blokáde Západního Berlína (tehdy americký sektor). Generál Earle Wheeler doslova konstatoval, že není nic, co by Spojené státy mohly po vojenské stránce udělat.

2.15 Mezinárodní telefonní spojení mezi Prahou a Vídní bylo přerušeno.

2.30 Rozhlasoví redaktoři, například Vladimír Fišer, Věra Štovičková, Jeroným Janiček a Karel Jezdinský, zůstali na Vinohradské. Podle kusých zpráv bylo vysílání slyšet jen v rozhlasu po drátě v Praze a na Brněnsku.

Hlasatelé vyzývali ke klidu, k nástupu do práce a prohlašovali, že stojí za legální vládou a Alexandrem Dubčekem. Opakovaně zaznívalo prohlášení předsednictva ÚV KSČ. Místy bylo ve vysílání slyšet burácení letadel nad Vinohradskou.

2

K ODESLÁNÍ

PROSTŘEDKY UTAJENÉHO SPOJENÍ

Výstisk číslo: _____
Počet listů: _____

Váše údaje vyplněné odělníkem: *Kancelář KOLA, 7A PVD*

SA: (jméno) _____
Vědomostní číslo: _____

Telegram: *198* počet slov: _____ datum: *21 VII 68* čas: *09:45*

TEXT

Zakazují s okamžitou platností vstoupit do budovy bez souhlasu MVO a MS. Ukládání zakazovat. Jistějším zabezpečení. Formy na letišti Brno a Ruzyně. Shrnutí z této akce na procišti zabezpečení. Zakazují jakékoli použití zbraní. Variace v zabezpečení, kde předtím nebylo. Příjemce MVO a MS. 21. srpna 1968.

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBLADNOSTI
OB. OPERAČNÍ PRÁVA
Dne: 21. VIII. 1968
Č. 0017301

*Komunist. M. Hany
Jiří Štrougal*

↑ Dzurův rozkaz neklást odpor. Foto: Archiv MO ČR

Mezi 2.00 a 3.00 Díky intervenci předsedy parlamentu Josefa Smrkovského se podařilo rozhlasovým redaktorům přesvědčit správu spojů, že má vysílače znovu zapnout a původní pokyn Karla Hoffmanna ignorovat jako neústavní. Zprovoznění vysílačů však nějakou dobu trvalo, postupně nabíhaly až mezi čtvrtou a pátou hodinou ráno.

2.30 Válcovny ve Frýdku-Místku obsadila ukrajinská rota motostřelecké brigády. Obrněnými transportéry byl rovněž zablokován most přes řeku Ostravici.

Okolo třetí hodiny ráno sovětsí parašutisté zatkli předsedu vlády Oldřicha Černíka. Byl odveden mimo svou kancelář, ale zůstal internován v budově.

Asi o dvacet minut později se do jeho sekretariátu dovolal Alexander Dubček. Zaměstnanec úřadu vlády mu sdělil, že Černíka odvedli Sověti pod

napřaženými bajonety. Postupně byla obsazena celá vládní budova.

3.00 K budově ČTK v Opletalově ulici v Praze bylo vysláno pět příslušníků Státní bezpečnosti. Měli za úkol kontrolovat vstup do budovy a především do ní nepouštět západní novináře.

Od 3.00 přistávaly na letišti v Brně sovětské vojenské letouny Antonov An-12, přiletěli jimi vojáci 103. gardové vzdušné výsadkové divize. Ve stejnou dobu dosedaly další armádní Antonovy na vojenských letištích Hradčany, Hradec Králové, Mladá, Mošnov, Náměšť nad Oslavou, Pardubice, Slatina a Žatec. Další letiště ve Vajnorech u Bratislavy obsadil vrtulníkový výsadek.

3.13 Nahlášeny první incidenty v Liberci, na které okupační vojáci reagovali střelbou ze samopalu. Pobliž radnice do hlavy zasáhli dvacetiletého Miroslava Vlčka, který vážné zranění našťastí přežil.

4.20 Tisková agentura Sovětského svazu (TASS) vydala první oficiální zprávu o vstupu vojsk

do Československa. Podle ní SSSR vyhověl žádosti nejmenovaných československých politilů o pomoc. „Další zostření situace v Československu se dotýká životních zájmů Sovětského svazu,“ tvrdila agentura. „Podniknutá opatření nejsou namířena proti žádnému státu a v žádném případě nepoškozují státní zájmy kohokoliv,“ psal dále TASS. Celá zpráva vrcholila větou: „Nikomu a nikdy nebude dovoleno vytrhnout ani jeden článek ze společenství socialistických zemí.“

Sovětská Pravda kromě toho otiskla ve středěním vydání stať Jurije Žukova s názvem „O co usilovali. Výpočty a chyby nepřátel československého lidu.“ Redaktor Žukov nájil okupaci jako mezinárodní pomoc, která byla naprosto nezbytná.

4.30 Československý rozhlas zahájil ranní vysílání. Kromě základních informací bylo okamžitě – a pro většinu obyvatel poprvé v celém znění – přečteno stanovisko ÚV KSČ odsuzující vstup cizích vojsk na naše území. Poté ho redaktori opakovali ještě mnohokrát, kromě něj se ve vysílání od prvních chvílí objevily výzvy ke klidu, k nástupu do práce, disciplině a uvážlivosti.

↑ Reprofoto titulní strany moskevské Pravdy z 21. 8. 1968 s oznámením agentury TASS o okupaci ČSSR.

Kolem 4.30 k budově Ústředního výboru KSČ na pražském Nábřeží Ludvíka Svobody (dnes sídlo ministerstva dopravy) přijely sovětské obrněné vozy. Před budovou jeden z vojáků těžce zranil kolemjdoucího Antonína Jaruška, který skončil v nemocnici s průstřelem lebky.

4.55 Asi před pátou ráno se v éteru objevila podivná stanice Vltava. Nebyly to povědomé hlasy a mluvily podivnou českoslovenštinou se znatelným přízvukem.

Nelegální vysílačka nejspíš měla původně nahradit vysílání Československého rozhlasu, jenže to se okupantům nepodařilo vypnout. Rozhlas před podivnou stanicí opakovaně varoval, poprvé už v 5.11 hod.

V průběhu časného rána na Prahu padaly letáky shazané z okupačních letadel. Za prezidenta země v nich byl chybně prohlášen Antonín Novotný.

5.00 Alexander Dubček a další čelní představitelé komunistické strany a vlády (mj. Josef Smrkovský, František Kriegel či Zdeněk Mlynář) byli zadrženi sovětskými vojáky.

6.00 Vojska obsadila Vítkovické železárně a Novou huť, a také sekretariát komunistické strany v Brně.

Mezitím Viliam Šalgovič žádal Sbor národní bezpečnosti, aby zamezil vysílání Československého rozhlasu. Dozvěděl se ovšem, že na něco takového nemá policie techniku.

Vydal také příkaz, aby byl předseda České národní rady Čestmír Císař zadržen a „vzat do ochrany do budovy krajského sboru SNB“.

Československý rozhlas odvysílal osobní vzkaz Alexandra Dubčeka, kterým se obracel na všechny pracující, aby nastoupili do práce.

6.30 „Tady žádná kontrarevoluce není, jedte domů,“ řekl okupantům muž, který vyšel z československé katedrály.

Jmenoval se Miloslav Vlček.

↑ Před rozhlasem na Vinohradské 12. Foto: ÚSD

6.40 „Vysvětlujte těm devatenáctiletým, dvacetiletým hochům, že v této zemi byl klid. Až do tohoto okamžiku,“ radil redaktor Jiří Dienstbier posluchačům.

6.50 Ostravské studio Československého rozhlasu obsadila okupační vojska. Telefony ohluchly, vojáci zabavili také všechny klíče a přerušili spojení s Prahou.

7.00 Sovětské vojáky stříleli na budovu Národního muzea, neboť se mylně domnívali, že je to rozhlas. Národní shromáždění svolávalo prostřednictvím rozhlasového vysílání všechny členy na mimořádné zasedání.

7.20 Před rozhlasem bylo stále více tanků. Šlo do tuhého. Sovětské jednotky pálily ostrými do okolních domů, tanky překonávaly barikády z vozidel.

7.40 Dramatická situace na Vinohradské se promítla [přímo do vysílání rozhlasu](#). Slova hlasatelů rušila a místy téměř přehlušila střelba společně s rachotem tanků. Lidé bránili rozhlas vlastními těly, budovu obklopile stovky občanů.

Kolem 8.00 Začala mimořádně vysílat Československá televize (v té době vysílala až od 16 hodin). Ve studiu v Měšťanské besedě seděla Kamila Moučková. Spolu s ní tam byli režisér Pavel

Vantuch, kameramani Přemysl Prokop a Petr Urych, šéfredaktor Televizních novin Kamil Winter a vedoucí tvůrčích týmů Televizních novin Miroslav Sígl. Moučková četla stanoviska k okupaci, diváci poprvé viděli filmové záběry z okupované Prahy.

Sovětská armáda mezitím obsadila budovu ministerstva vnitra.

8.15 V rozhlasu a televizi běžel přímým přenosem projev prezidenta Ludvíka Svobody z Pražského hradu. Bylo to jeho první veřejné vyjádření k okupaci, vyzval k rozvaze a klidu: „*Drazí spoluobčané, v posledních hodinách vznikla v naší zemi složitá situace. V současné chvíli vám nemohu říci více k jejímu objasnění. Jako prezident Československé socialistické republiky se k vám obracím s plnou odpovědností, kterou jsem s přijetím této funkce převzal, a naléhavě vás žádám, abyste zachovali plnou rozvahu a naprostý klid. U vědomí své občanské odpovědnosti a v zájmu naší republiky nedopusťte, aby došlo k nepředloženým akcím. S důstojností a kázní, kterou jste prokazovali v minulých dnech, vykejte dalších kroků ústavních orgánů republiky.*“

↑ Tank boří podloubí v Liberci. Foto: Národní archiv

Někdy kolem půl deváté se na hlavním přepojovači Československého rozhlasu odehrál bizarní dialog mezi neznámým návštěvníkem z vnitra a technikem.

Muž z vnitra žádal okamžité přerušování vysílání. Vedoucí směny Otto Urban mu na to opáčil, že on tam je přece od toho, aby vysílání šlo a ne aby nešlo. Technik Josef Havlíček, který celý tento rozhovor sledoval, mezitím dostal nápad, jak zorganizovat vysílání z jiného místa.

Krátce poté sovětské vojáky vtrhli do rozhlasu na Vinohradské a obsadili operativní studio. Vysílání skončilo. Ale ne na dlouho...

8.30 Obyvatelé Liberce házeli na okupanty a jejich tanky všechno, co měli po ruce. Vzduchem létala rajčata a na armádu dopadala i stavební suť. Radnice se totiž právě opravovala a měla kolem sebe lešení. Na jeden vůz v okupační koloně dopadlo prkno. Okupanti na oplátku začali střílet kolem sebe. Soustavná palba z kulometných věží tanků a z samopalů trvala několik minut. Na místě umřeli čtyři lidé (Jindřich Kuliš, Josef Fialka, Zde-

nek Dragoun, Rudolf Starý), dva podlehl zraněním později (Eva Livečková, Stanislav Veselý) a 24 dalších utrpělo zranění. Sanitky neměly kapacitu na takový počet raněných, s převozem pomáhaly civilní vozy.

8.40 Na Jihlavské ulici v Brně zemřel šestnáctiletý Josef Žemlička. Zasáhla ho odražená střela ze samopalu okupantů.

8.45 Ohlásil se Svobodný vysílač severní Morava, čili ostravské studio Československého rozhlasu, které navzdory uzamčené hlasatelně a přítomnosti sovětské posádky dokázalo spustit vysílání. Za mikrofonem seděl Lubor Tokoš. Aby vojáci nepoznali, že přepojovač přenáší signál, přelepili technici všechny blikající kontrolky černou páskou.

09.00 Do kanceláře Alexandra Dubčeka na ÚV KSČ vešla skupina sovětských důstojníků a příslušníků StB, které tam poslal Viliam Šalgovič. Představitelům strany, jmenovitě Dubčekovi, Kriegelovi, Smrkovskému a Špačkovi, oznámili, že jsou zatčeni jménem revolučního tribunálu Aloise Indry. Následně je odvedli pryč.

10.00 Okupační vojska obsadila ředitelství Československé televize a zatkla ředitele Jiřího Pelikána. Domnívala se, že tím zastaví televizní vysílání s Kamilou Moučkovou. Pletla se...

10.10 Začalo zasedání předsednictva Národního shromáždění. Na jednání schválilo nótu adresovanou předsedům vlád pěti států, které se podílely na okupaci. „*Žádáme vás co nejnáléhavěji v okamžicích, kdy se na ulicích Prahy ozývají výstřely, abyste ihned dali rozkaz k okamžitému stažení všech vojsk z území ČSSR,*“ stojí v dopise.

10.15 Umělci vyzvali prostřednictvím Československé televize k polední dvouminutové generální stávce, při níž by se zastavil veškerý život v ulicích a byla tak nejen uctěna památka padlých, ale také vyjádřen protest proti okupaci. V Bruselu se sešla Rada NATO.

Request for U.N. Security Council
Consideration of Situation in Czechoslovakia*
 [August 21, 1968]

UNITED NATIONS
 SECURITY
 COUNCIL

Distr.
 GENERAL
 S/8758
 21 August 1968
 ORIGINAL: ENGLISH

LETTER DATED 21 AUGUST 1968 FROM THE REPRESENTATIVES OF CANADA,
 DENMARK, FRANCE, PARAGUAY, THE UNITED KINGDOM AND THE UNITED
 STATES ADDRESSED TO THE PRESIDENT OF THE SECURITY COUNCIL

Upon instructions from our Governments, we have the honour to address you as President of the Security Council with regard to the present serious situation in the Czechoslovak Socialist Republic. We request that you convene an immediate meeting of the Security Council to consider this important matter.

- (Signed) Permanent Representative of Canada
 to the United Nations
- (Signed) Acting Permanent Representative of
 of Denmark to the United Nations
- (Signed) Permanent Representative of France
 to the United Nations
- (Signed) Permanent Representative of Paraguay
 to the United Nations
- (Signed) Permanent Representative of the
 United Kingdom to the United Nations
- (Signed) Permanent Representative of the
 United States to the United Nations

*[The agenda item, the present serious situation in Czechoslovakia, was adopted by the U.N. Security Council on August 21, 1968, by a vote of 13 in favor and 2 against (Hungary and the U.S.S.R.).

[The Soviet Union's opposition to U.N. Security Council consideration of the matter was expressed in a letter of August 21, 1968, to the President of the Security Council. The letter appears at page 1288.

[The two draft resolutions put before the U.N. Security Council during its debate from August 21-24, 1968, appear at page 1296.]

- ↑ Žádost šesti zemí o svolání Rady bezpečnosti OSN.
 → Tiskové prohlášení generálního tajemníka OSN U Thanta.
 - Oba dokumenty poskytla Knihovna OSN v New Yorku.

UNITED NATIONS

Press Services
 Office of Public Information
 United Nations, N.Y.

(FOR USE OF INFORMATION MEDIA -- NOT AN OFFICIAL RECORD)

Press Release SG/SM/988
 21 August 1968

STATEMENT BY UNITED NATIONS SPOKESMAN ON WEDNESDAY, 21 AUGUST 1968

The following statement was made by a United Nations spokesman at the Office of Public Information (OPI) Press Briefing today:

This morning, the Secretary-General has had meetings with the heads of Missions directly concerned with the events in Czechoslovakia and with the President of the Security Council.

The Secretary-General does not yet have full official information in regard to the most recent developments and the circumstances which led to them. It is well known, however, that the Secretary-General deplors any resort to force to settle international problems, wherever it may occur, in contravention of the Charter of the United Nations.

In the present case, the Secretary-General regards the developments in Czechoslovakia as yet another serious blow to the concepts of international order and morality which form the basis of the Charter of the United Nations and for which the United Nations has been striving all these years. It is also a grave setback to the East-West detente which seemed to be re-emerging in recent months, and to which the Secretary-General attaches the greatest importance. He has appealed to the Government of the Union of Soviet Socialist Republics to exercise the utmost restraint in its relations with the Government and people of Czechoslovakia, and strongly hopes that this appeal will be heeded by the Government of the Union of Soviet Socialist Republics and its Warsaw Pact allies.

In the circumstances, the Secretary-General has cancelled his entire European programme, including the visits to Vienna and Geneva in connexion with the Outer Space Conference and the Conference of Non-Nuclear Powers.

* * * * *

Asi 10.30 Do televizního studia v Městanské besedě v pražské Vladislavově ulici vtrhli vojáci a namířili na Kamilu Moučkovou odjištěné samopaly. Moučková i tak četla dál zprávy, dokud ji nevyvedli se samopalem v zádech. Poté se rozeběhla na Karlovo náměstí do jiného ukrytého studia. „*Ne, nebála jsem se, protože já byla tak strašně nasraná, že jsem se úplně klepala vzteky,*“ vzpomínala na to po letech.

Kolem 11.00 Tělovýchovný svaz zrušil všechny sportovní soutěže. V Československu byly shodou okolností dvě zahraniční výpravy: jugoslávský fotbalový tým v Trnavě, kam přijel na finále Středoevropského poháru, a fotbalisté Rapidu Vídeň v Praze, kteří měli sehrát zápas s Duklou. Západoněmecký cyklistický svaz zrušil mezistátní utkání plánovaná na 23. a 25. srpna. Britský lehkotletický svaz odvolal účast svých závodníků na II. juniorských evropských hrách ve východoněmeckém Lipsku.

11.00 Československý rozhlas obnovil v nouzových podmínkách vysílání ze skrytého pohotovostního pracoviště na Žižkově, slangově Péčka. Místo redaktorů zatím hovořili technici, kteří studio zprovoznili. Napojili se na telefonní ústřednu na Vinohradské, zapisovali si vzkazy a pak je četli do vysílání.

11.00 Sovětský tank pobořil podloubí hotelu Radnice v Liberci. Část čelní stěny spadla, několik lidí zavalilo sutiny. Padající zdivo usmrtilo Miroslava Čížka a devět lidí zranilo, přičemž Vincenc Březina svým zraněním podlehl později v nemocnici. V tutéž dobu kolem zasypaného tanku projíždělo vojenské nákladní auto s cisternou, jehož řidič v nastalém zmatku nezvládl řízení a narazil do sloupu podloubí, kde smrtelně zranil Bohumíra Kobra.

11.10 Další mrtvé v důsledku invaze ohlásilo Slovensko. V Popradu se střetl dav s vojáky a byl postřelen Josef Bonk. V Košicích bylo zastřeleno nebo smrtelně zraněno 7 lidí během průjezdu vojenské kolony: Michal Hamrák, Jozef Kolesár, Ján László, Ladislav Martoník, Ivan Schmiedt, Ján

Hatala a Bartolomej Horváth. V Rožňave byl Štefan Ciberaj naražen tankem na dům.

12.00 Z rozhlasového studia č. 7 přímo na Vinohradské se prostřednictvím přepojovače na Žižkově ohlásil Jiří Dienstbier. A po něm další: Ondřej Neff, Sláva Volný, Jan Petránek, Eva Kopecká, Karel Jezdinský... Okupanti sice zabavili zaměstnancům rozhlasu klíče, zapomněli však, že redaktoři mají náhradní. Ukryté studio vydrželo v provozu až do dvou hodin ráno. Pak byla budova rozhlasu kompletně vyklizena.

12.00 Život v Praze se na dvě minuty zastavil. Obyvatelé skutečně vyslyšeli výzvu ke generální stávce, mimo hlavní město se informace nestihla dostatečně rozšířit. Mezitím vojáci obsadili redakce Rudého práva a Večerní Prahy, které sdílely budovu.

12.00 Okupace Československa znepokojila většinu světa. Šest zemí (Kanada, Dánsko, Francie, Paraguay, Velká Británie, USA) požádalo o svolání Rady bezpečnosti OSN. „*Události v ČSSR jsou sledovány s největší pozorností a s nejlubší znepokojením,*“ vyjádřil se Vatikán. Papež Pavel VI. invazi osobně odsoudil. Britský premiér Harold Wilson přerušil dovolenou, stejně postupoval i ministr zahraničí Michael Stewart. Italský ministerský předseda Giovanni Leone označil okupaci za „*mimořádně závažný čin, který je v rozporu s lidskými právy*“. Také jugoslávský prezident Josip Tito odsoudil invazi do Československa. „*Byla narušena a pošlapána svrchovanost socialistické země,*“ uvedl mimo jiné Tito. Hluboké sympatie statečnému československému lidu vyjádřila rovněž indická premiérka Indíra Gándhiová. Vláda Západního Německa „*vyjádřila politování*“ nad okupací ČSSR a „*vzala na vědomí*“, že se intervence týká pouze Československa. Po celé Evropě protestovaly vůči invazi tisíce lidí – v Římě trvala demonstrace půldruhé hodiny, v Západním Berlíně pochodovaly tři tisíce účastníků, v Kodani se na akci socialistické lidové strany shromáždilo 7000 Dánů. Před sovětské velvyslanectví v norském Oslu přišlo 10 000 lidí.

Kolem 12.30 Na Hlavní správu VB bylo ohlášeno, že u rozhlasu hoří celkem tři tanky, jeden u Národního muzea a ještě jeden další v ulici Na Příkopě. Česká tisková kancelář oznámila, že čtveřice Dubček, Smrkovský, Černík a Kriegel je internována v budově Ústředního výboru KSČ, zatímco předseda České národní rady Čestmír Císař je držen v Bartolomějské ulici.

↑ Improvizovaný pomníček Dany Košanové u bratislavské Univerzity Komenského. Foto: ÚPN

12.30 Na náměstí u Univerzity Komenského v Bratislavě zabil okupační voják Jána Holíka. Zasáhl ho dvěma cílenými střelami do hlavy. Na stejném místě byli při střelbě vážně raněni Dana Košanová a Stanislav Sivák. Zemřeli při převozu do nemocnice.

13.00 Pražská nádraží a smíchovský železniční most ovládla okupační vojska. Vlaky zajížděly jen do okrajových nádraží. Rozhlas vyzval, aby veřejnost omezila cesty po železnici. Osobní vlaky byly zablokovány také v Brně a v Plzni.

13.10 Na okraji Desné u Jablonce nad Nisou seřhaly sovětské cisterny při sjezdu z prudkého táhlého kopce brzdy. V levotočivé zatáčce vůz narazil do budovy Jabloneckých skláren, pohonné hmoty explodovaly a vypukl požár, při kterém zahynuly Marie Vodáková a její osmiletá vnučka Dagmar Škavová.

14.00 Alexandra Dubčeka, Josefa Smrkovského, Josefa Špačka a Františka Kriegela převezli z budovy ÚV KSČ na ruzyňské letiště. Ne v autě, ale ve dvou obrněných transportérech...

14.40 Plénum Národního shromáždění přijalo prohlášení odsuzující okupaci. Žádalo v něm propuštění všech zadržovaných ústavních činitelů a odchod vojsk.

15.00 Generální tajemník OSN U Thant označil okupaci za „*vážné podkopání myšlenek mezinárodního řádu a morálky, které jsou základem Charty OSN a jež OSN prosazuje*“. Konstatoval, že obsazení země je „*vážnou ranou úsilí o zmírnění napětí mezi Východem a Západem*“. Ještě před schválením programu Rady bezpečnosti OSN vystoupil sovětský delegát Jakov Malik, který vyjádřil pochyby, jestli projednávání invaze do Československa vůbec patří do její kompetence. Poměrem hlasů 13:2 byl přehlasován.

Jednání se zúčastnil Jan Mužík, československý zástupce ve Spojených národech. Ve svém [projevu](#) uvedl: „*Kategoricky žádáme okamžité stažení ozbrojených sil pěti států Varšavské smlouvy a plné respektování suverenity Československé socialistické republiky. Okupace cizími silami je zcela nezákonná.*“

Americký delegát George Ball po vystoupení Jana Mužíka podotkl, že je „*očividně nutné*“, aby Rada bezpečnosti podnikla adekvátní kroky k obnovení míru a zabránila porušování Charty OSN. Ball navrhl vyzvat Sovětský svaz a další státy účastníci se invaze, aby okamžitě stáhly své vojáky z Československa.

Sovětský vyslanec Jakov Malik v podstatě zopakoval prohlášení, které už ráno vydala sovětská agentura TASS. Argumentoval tím, že Sovětský svaz zkrátka vyhověl žádosti o pomoc, kterou mu

adresovala blíže neurčená skupina vrcholných představitelů československého státu. Celá vojenská operace měla podle něj posílit mírové uspořádání v Československu. Malik podotkl, že vojenské jednotky pěti armád opustí ČSSR ve chvíli, kdy „*po-mine existující nebezpečí vůči úspěchům socialismu*“. Dodal, že „*život v ČSSR probíhá normálně a všechny instituce svobodně fungují*“.

Americký vyslanec poté vyvracel Malikovo tvrzení, že invaze je vnitřní záležitostí ČSSR, do které Rada bezpečnosti OSN nemá co mluvit. Hlavní problém identifikoval v tom, že československá vláda nevznesla žádnou žádost o vojenskou intervenci, ani k ní neudělila svolení. Zpochybnil také zvaci dopis, na který Malik odkazoval, protože nevedl jména funkcionářů, kteří o vojenský zásah žádali.

15.45 Sovětský obrněný vůz srazil u obce Svárov Otto Troušila, který jel na motocyklu. Muž na místě zemřel, vůz jel dál a ignoroval ho.

Po **16.00** prezident Ludvík Svoboda přijal hlavní představitele příznivců invaze. Vasil Biľak, Alois Indra a Jozef Lenárt za ním přišli s návrhem na vytvoření dělnicko-rolnické vlády, a to včetně možných jmen. Asi po hodině od prezidenta odešli s nepořízenou, Svoboda o jejich projekt neměl zájem. Sdělil jim, že další jednání s nimi povede jedině po konzultaci se zbývajícími členy předsednictva ÚV KSČ a s legální vládou.

16.45 Ve Zvoleně drasticky zemřel Jozef Levak. Cestou z práce viděl postupující vojenskou kolonu na náměstí a rozhodl se jí zabránit v další jízdě tím, že si lehl do cesty tanku. Sovětský velitel ho viděl, přesto vydal příkaz, aby tank pokračoval ve své trase a muže přejel. Posádka tanku tak bez dalšího učinila, Levak zemřel rozdrčen pod pásy.

17.00 Premiéra Oldřicha Černíka převezli z budovy předsednictva vlády na letiště v Ruzyni.

17.14 „*Druhý 15. březen [1939] se u nás bude nazývat už věčně 21. srpen,*“ komentoval okupaci rozhlasový redaktor Jan Petránek.

U prezidenta Ludvíka Svobody dostali ministři Černíkovy vlády ujištění, že hlava státu bude svá rozhodnutí probírat s nimi a kromě toho zkusí zároveň tlačit na Černíkovu propuštění.

17.25 Americký prezident Lyndon Johnson sdělil, že „*nikdy není pozdě na to, aby rozum zvítězil*“ a vyzval okupanty, aby se z Československa stáhli.

18.10 Pražský rozhlas odvysílal prohlášení vlády k občanům Československa. „*Rada členů vlády a vedení strany, čelní funkcionáři Národního shromáždění a jiní jsou internováni, posledním spojovacím článkem zůstává poloilegální Československý rozhlas, udržovaný jen s krajním vypětím jeho pracovníků a postupně umlčovaný,*“ zhodnotila vláda situaci.

19.05 Veřejná bezpečnost ohlásila, že Celetnou ulicí jde velký průvod na Staroměstské náměstí. V čele průvodu nesli mladí lidé zakrvácenou vlajku.

19.40 Rozhlas vyzval k darování krve, pražské nemocnice neměly dost krve pro raněné.

Kolem 19.50 Zdeněk Mlynář a další funkcionáři ÚV KSČ byli propuštěni ze zajetí v budově strany.

20.00 Okupační vojska obsadila budovu parlamentu. Poslanci Národního shromáždění pokračovali ve své práci. Rozhlašáci krátce před osmou večer prosili, aby lidé na ulicích netvořili hloučky: „*Tma je nepřítel klidu a pořádku, ale přítel provokací.*“

20.30 V Košicích bylo 36 lidí zraněno střelbou.

Kolem 20.45 Další oběť okupace. V Jihlavě byl projíždějícím tankem usmrcen Václav Frydrychovský, ironií dějin na náměstí Míru.

21.00 Československý velvyslanec ve Varšavě předal polskému ministru zahraničí protestní notu proti okupaci ČSSR.

Ministr zahraničí Hájek na dálku sdělil vyslanci u OSN Janu Mužíkovi, že se objevily „*určité možnosti přímých jednání mezi ČSSR a pěti vládami*“.

21.30 U Tasovic na Znojemsku naboural při otáčení tank do auta. Na následky nehody zemřela Anna Trechová, řidič byl těžce zraněn.

22.00 V Praze začal platit zákaz vycházení. V Rokycanech a Karlových Varech byly podle zpráv příslušníků Veřejné bezpečnosti strženy pomníky rudoarmějců.

Asi ve 22.15 Milouš Jakeš volal Viliamu Šalgovičovi. Sdělil mu, že si na velvyslanectví SSSR přišla stěžovat skupina pracovníků Státní bezpečnosti. Podle nich byl Šalgovič při invazi málo aktivní.

22.30 Československý rozhlas vysílal druhý projev prezidenta k občanům.

Ludvík Svoboda konstatoval, že je nutné zajistit odchod vojsk z území Československa a rekapituloval, s kým vším jednal o zajištění normálního chodu státu. Apeloval na rozvázné chování občanů. Mezitím okupační vojska obsadila Východoslovenské tiskárny v Košicích.

Večer Emil a Dana Zátokovi podle rozhlasu navrhli, aby byli z olympiády v Mexiku vyloučeni sportovci z pěti agresorských zemí. Emil Zátopek

už v průběhu dne diskutoval s občany i okupanty v ulicích Prahy.

Někdy pozdě v noci vylezl na Aničkinův most v Moskvě dvacetiletý mladík a vyvěsil na něj transparent s textem „*Brežněve, ruče pryč od Československa!*“ Vzápětí byl zatčen a brzy poté odsouzen na pět let do vězení se zpřísněným režimem.

23.00 Technici rozhlasu se v průběhu dne připravili na to, že budou muset po půlnoci vyklidit Vinohradskou.

Kromě Péčka na Žižkově proto zařídili další improvizovaná pracoviště v Dykové ulici, v Nuslích a u Karlova náměstí ve studiu Skaut, odkud vysílala i televize. Studia si vysílání předávala a střídavě se připojovaly také regionální okruhy.

23.40 Čtyři tanky obsadily rohy Václavského náměstí, ulici Politických vězňů a Opletalovu ulici. Před budovou ČTK v Opletalově zastavilo deset vozů s vojáky, kteří vpadli do budovy, obsadili všechna pracoviště, odpojili dálkopis a na zaměstnance agentury hodinu mířili samopaly.

↑ Tank s okupanty demoluje osobní automobil. Foto: Archiv Ústavu pro soudobé dějiny

Čtvrtek 22. 8. 1968

01.00 Zaměstnanci ČTK museli opustit budovu v Opletalově ulici v Praze. Předtím na ně hodinu mířily samopaly vojáků, kteří dohlíželi na vyklizení pracovišť.

2.00 Skončilo vysílání Československého rozhlasu z vinohradského studia č. 7. Budova rozhlasu byla zcela obsazena a všichni zaměstnanci ji museli opustit.

3.00 Sovětská armáda obsadila tiskárnu a redakci listu Svobodné slovo. Asi o hodinu později následovalo obsazení Svazu novinářů a redakce časopisu Reportér. Všichni redaktoři museli opustit objekt. Dočasně svou práci přesunuli na kuriózní místo: na protialkoholní záchytku u Apolináře.

7.00 S okamžitou platností byly vypnuty rušičky českého a slovenského vysílání Rádia Svobodná Evropa. Stalo se tak na základě rozkazu „přestaňte rušit modré“, který na ministerstvu vnitra vydal plukovník Oldřich Šebor. Zdůvodnil to tím, že potřebuje vysílače pro Československý rozhlas a k rušení nelegální stanice Vltava.

Ráno ministr obrany Martin Dzúr nabídl na zasedání Vojenské rady svou rezignaci. Po skončení schůze se vydal na Pražský hrad, aby si o tom promluvil s prezidentem. Hlava státu od něj chtěla informaci o situaci.

Dzúr nebyl Svobodovi schopen nic pořádného říct, svědci schůzky tvrdili, že „byl úplně vyšitý, měl strach a choval se zběhle“. Demisi si nakonec rozmyslel. S prezidentem (a zároveň vrchním velitelem ozbrojených sil) se dohodl na vydání ukliďujícího rozkazu pro československou armádu.

8.00 Viliam Šalgovič znovu vydal rozkaz, aby bylo umlčeno vysílání Československého rozhlasu. Václav Cirus ze správy operativní techniky ministerstva vnitra tento příkaz odmítl splnit.

Po 8.00 Vítkovické železárně, stejně jako další podniky v zemi, odsoudily okupaci a oznámily, že pokud do 18.00 nevystoupí v rozhlase a televizi Alexander Dubček, vstoupí do hodinové generální stávky. To byl za socialismu zcela mimořádný jev. Dále žádaly odchod okupantů z Ostravy i z celé země.

8.45 Rozhlas vysílal projev prezidenta Ludvíka Svobody. Hlava státu oznámila posluchačům, že odletí jednat do Moskvy. Svoboda ujistil národ, že odolá nátlaku a věří v úspěch jednání. Dodal, že nepodepsal žádné návrhy na novou dělnicko-rolnickou vládu.

8.55 Sovětsí vojáci vnikli do redakce Zemědělských novin. V devět hodin začala opět vysílat Československá televize.

9.00 V tanky obklíčené budově začalo zasedání Národního shromáždění. Dostalo informaci, že část státních představitelů je neznámá - nebylo známo nic o Dubčekovi, Černíkovi, Smrkovském, Císařovi ani Kriegelovi. Národní shromáždění poté schválilo dopis parlamentům Sovětského svazu, Polska, NDR, Maďarska a Bulharska.

9.20 Československý rozhlas informoval, že v Gottwaldově (Třídě) kolují protestní podpisové archy proti Aloisi Jindrovi, který se aktivně snažil sestavit svou nelegální dělnicko-rolnickou vládu. Archy během krátké doby podepsalo kolem dvacet tisíc lidí.

↑ Tanky na Václavském náměstí v Praze. Foto: Archiv Ústavu pro soudobé dějiny

V přesně nezjištěnou dobu zahájili sovětsí vojáci palbu na dva domy v pražské Hybernské ulici. Fasády budov byly silně poškozeny. Sovětské vojáky podráždilo, že na domech visely československé vlajky s černou smuteční stuhou.

9.45 Hlavní telefonní ústřednu v Praze obsadila cizí vojska.

10.00 Druhé mimořádné zasedání vlády. Protože byl předseda vlády Oldřich Černík nadále neznámý, ujala se řízení vlády ministryně Božena Macháčová. Vláda trvala na okamžitém odchodu okupačních vojsk. Požadovala oficiální jednání s jejich velitelem, propuštění zadržovaných občanů, obnovení hospodářství a zásobování obyvatelstva.

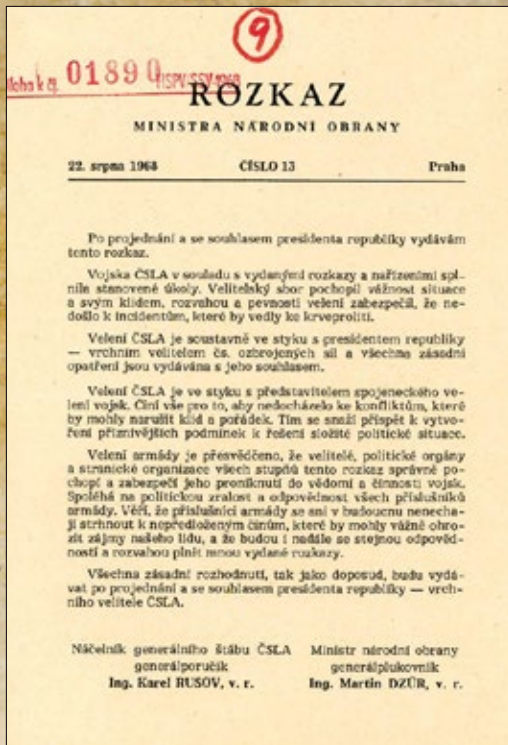
10.15 Začala schůze předsednictva ÚV KSČ. Část jeho členů byla neznámá. Vasil Biľak neúspěšně navrhoval, aby se předsednictvo strany pasovalo do role jediného vyjednavče „na nejvyšší úrovni“. Místo toho prošla rezoluce žádající propuštění zatčených členů vedení strany a státu.

10.30 Svobodný rozhlas varoval občany i státní činitele před náměstkem ministra vnitra Viliamem Šalgovičem. Označil ho za zrádce, který je ve spojení s okupačními armádami a používá Státní bezpečnost k zatýkání lidí, kteří nesouhlasí s invazí. Zpráva byla později dementována.

10.40 Ortopedická klinika Dětské fakultní nemocnice v Praze se ocitla pod palbou zbraní od Palackého mostu (vojáci si pravděpodobně spletli budovy). Střely zničily operační sál, celá budova byla poškozena, naštěstí ale nehořelo.

Operované děti ležely na chodbách, lékaři zkoušeli organizovat jejich převoz do jiných budov. Vedení nemocnice žádalo, aby střelba okamžitě ustala, aby bylo možné převést pacienty jinam.

10.55 Severočeský kraj vyzval obyvatele celé země, aby se v poledne připojili k další generální stávce, tentokrát hodinové.

↑ Ministr obrany spoléhal na „politickou zralost“ příslušníků armády. Foto: Archiv Ministerstva obrany ČR

11.00 Ve Vysočanech začal mimořádný sjezd KSČ. Strana si na něm po dlouhém jednání zvolila nové předsednictvo, ve kterém nebyl ani jeden zastánce okupace.

11.05 Okupační vojenský velitel Prahy a Středočeského kraje Igor Veličko vydal zákaz rozšiřování plakátů a zákaz shromažďování.

12.00 Skutečně začala hodinová protestní stávka. Na Václavském náměstí bylo navzdory zákazu shromažďování několik tisíc lidí, projížděla jím nákladní auta obsypaná mládeží, která mávala vlajkami. Na manifestaci dohlíželo šest sovětských obrněných vozů, které se ze dvou směrů pomalu sjely k soše svatého Václava.

12.20 Obrněný transportér převážející Vasila Biláka a Aloise Indru na sovětské velvyslanectví byl

zadržen protestujícími davem na Hlávkově mostě. Po krátké strkanici byl osvobozen a pokračoval v cestě.

12.40 Rozhlas oznámil, že jeden z příslušníků sovětských okupačních jednotek spáchal nedaleko budovy ÚV KSČ sebevraždu.

13.00 Okupační vojska zcela obsadila budovu Akademie věd v Praze na Národní třídě.

13.25 Československý rozhlas vysílal prohlášení Národního shromáždění k občanům. „*Občané, vstupujte v jednání s místními veliteli cizích vojsk, předávejte jim své rezoluce. Žádejte, aby stáhli své jednotky mimo města a sídliště. Žádejte, aby uvolnili provoz a aby pořádek zabezpečovaly naše orgány VB.*“

13.40 Velení okupačních vojsk vydalo ultimátum, aby byla do 18 hodin sestavena vláda, která odsouhlasí intervenci armád Varšavské smlouvy. Kromě vlády mělo být zvoleno nové vedení KSČ. Okupační vojska stanovila podmínku, že ve vládě i předsednictvu strany musí být Vasil Bilák, Draho-
mír Kolder, Alois Indra a Jozef Lenárt. „*Nebude-li ul-
timátum splněno ve stanovené době, bude nastolen
okupační režim se všemi důsledky a použitím všech
prostředků,*“ informoval rozhlas.

Odpoledne do Spolkové republiky Německo zběhl kapitán Pohraniční stráže Josef Morávek. Na velitelství ohlásil, že má na hranicích plnit služební úkoly, a když byl vpuštěn za signální stěnu, přešel hranice na motorce.

Na rakouské straně hranic byly podle agentur vyklizeny školy, aby v nich mohli být ubytováni případní uprchlíci z ČSSR. Zároveň vznikala stano-
viště první pomoci rakouského Červeného kříže.

V průběhu odpoledne britská BBC hlásila stanovisko Severoatlantické organizace k okupa-
ci Československa. NATO se rozhodlo proti invazi vojsk Varšavské smlouvy nezasáhnout. Jednotky

NATO však měly pohotovost pro případ, že by kon-
flikt přerostl hranice socialistických států.

14.50 Skupina právníků z Ostravy analyzovala mezinárodní právní předpisy. Podle jejich stanoviska by bylo možné důsledně požadovat odchod cizích vojsk, pokud by prezident nebo vláda požádali OSN o udělení statusu neutrálního státu. Navrhli, aby ministr zahraničí toto stanovisko tlumočil v New Yorku. Jiné rozborly namítaly, že jednostranné vyhlášení neutrality není možné a musel by s ním souhlasit i Sovětský svaz.

15.00 Po Praze se objevily plakáty zvoucí na velkou protiokupační manifestaci na Václavském náměstí. Rozhlas upozornil, že to může být provokace, aby okupační vojska získala důvod zasáhnout. Hlasatelé naléhavě doporučovali na manifestaci nechodit.

15.50 Dvoučlenná delegace Národního shromáždění se na velvyslanectví Východního Německa pokusila předat dopis vládě NDR s protestem proti okupaci.

Poslance přijal zástupce velvyslance. Podivil se, že parlament nejen zasedá, ale navíc protestuje proti okupaci. Sdělil, že východoněmecké jednotky jsou na území ČSSR legálně, protože byly pozvány československými činiteli. Na dotaz, o které představitele státu šlo, diplomat neodpověděl. Velvyslanectví protest nepřijalo.

16.20 Velení okupačních vojsk vydalo následující rozkaz pro armády pěti zemí: „1. Neodzbývat československé jednotky. 2. Opustit prostory, kde jsou umístěna československá vojska. 3. Malá místa zcela vyklidit, rozmístit se mimo ně. 4. Ve velkých městech umístit vojenské jednotky v parcích a na volných prostranstvích. 5. Upustit od blokování budov státních a stranických orgánů ČSSR. 6. Banky mají pracovat normálně. 7. Veškerá spojenecká vojska se budou zásobovat vlastními silami.“

16.40 Poslanci se vzájemně zavázali, že nikdo z nich neopustí dobrovolně budovu parlamentu.

Těsně před 17.00 příslušníci Veřejné bezpečnosti objížděli v autě Václavské náměstí. Z tlapače se naléhavě ozývalo: „*Kluci, neblbněte, rozejděte se, nač okupantům dávat záminku. Pochopte, co chtějí...*“ Hloučky lidí váhaly, nakonec lidé poslechli výzvy rozhlasu a Veřejné bezpečnosti. Začali se postupně rozcházet, během chvíle na náměstí nebyla ani noha.

17.30 Na sovětském velvyslanectví vznikl seznam členů nové vlády Aloise Indry, která by podpořila setrvání okupačních vojsk v zemi. Indra se rozhodl s dokumentem ještě večer navštívit prezidenta Svobodu.

18.00 Rakouský rozhlas vysílal první zprávy v českém jazyce jako servis pro Čechoslováky na rakouském území a pro obyvatele obcí v pohraničí.

Kolem 18.15 skupina zastánců okupace z vedení KSČ probírala složení nové vlády ještě se sovětským velvyslancem Stěpanem Červoněnkem. Ten doporučil ustavit „prozatímní revoluční dělnickou vládu“, v jejímž čele by stál buď prezident Svoboda, nebo Jozef Lenárt. V prvním případě by byl místopředsedou Lubomír Štrougal a Lenárt by se postavil do čela KSČ. V druhém případě by do čela strany usedl Vasil Bilák.

18.40 Předsednictvo Národního shromáždění připravilo rezoluci pro případ, že by bylo v zemi vyhlášeno stanné právo. Schválilo také dopis prezidentovi. „*U vědomí historické odpovědnosti nás všech za další život naší země, v nejužší součinnosti s nejšířšími vrstvami československého lidu prosíme Vás, vážený soudruhu presidente, abyste i nadále věnoval své síly společnému boji, který čestně vejde do dějin našich národů a bude vždy světlou stránkou světových dějin.*“

19.00 Vláda pokračovala v mimořádném zasedání na Pražském hradě, řídil ji místopředseda Lubomír Štrougal. Osud premiéra Oldřicha Černíka byl stále neznámý, nikdo neřekl, kde je a co s ním je. Ministři podávali zprávy o situaci v jednotlivých

resortech. Vláda konstatovala, že její normální činnost je v podstatě znemožněna a může se zabývat jen všedními záležitostmi.

19.15 Ministr zahraničí Jiří Hájek, který byl v době okupace na dovolené v Jugoslávii, obdržel depeši z Prahy. Stálo v ní, že prezident Ludvík Svoboda nesouhlasí s Hájkovou účastí na zasedání Rady bezpečnosti OSN a nedoporučuje ani posílat do OSN jakoukoliv rezoluci. Hájek to vzal jako prezidentův osobní názor a rozhodl se na něj nebrat zřetel.

Po 19. hodině prezident přijal část vedení KSČ, která přijela ze sovětského velvyslanectví s návrhy na novou vládu. Na schůzce byli místopředsedové vlády Lubomír Štrougal a František Hamouz, účastnila se také ministryně Božena Machačová.

Poslanec Jan Piller jménem zastánců okupace představil dvě varianty nové vlády tak, jak je odsouhlasil sovětský velvyslanec. Štrougal rezolutně odmítl něco takového provést Černíkovi za zády. Proti byl i prezident Svoboda, domníval se, že nejlepší cestou by bylo jednat přímo v Moskvě.

19.40 Náčelníci Státní bezpečnosti na večerním setkání odsoudili okupaci a postavili se za současné vedení státu. Pokyny se rozhodli přijímat pouze od ústavních orgánů. Požádali o odvolání náměstka ministra vnitra Viliama Šalgoviče a spolu s ním i dalších velitelů Státní bezpečnosti, kteří plnili jeho příkazy.

20.00 Prezident informoval vládu, že poletí do Moskvy. Ta se usnesla, že ho doprovodí Gustáv Husák a Martin Dzur.

V průběhu dne většina světa odsoudila okupaci. Severní Korea ji podpořila, podle Korejské strany práce „počali v ČSSR zvedat hlavu a bez nejmenšího odporu řídit kontrarevoluční organizace reakcionářů všeho druhu“. Vojenská intervence měla podle prohlášení KILDR „ochránit socialistické vymoženosti“.

20.30 Rada bezpečnosti OSN pokračovala v jednání o invazi do Československa. Dánský delegát předložil návrh rezoluce, která odsuzovala okupaci. K Dánsku se připojily Brazílie, Kanada, Francie, Paraguay, Velká Británie a USA, poté návrh podpořil ještě Senegal. Rezoluce požadovala obnovení suverenity, politické nezávislosti a územní integrity ČSSR a vyzývala armády Varšavské smlouvy, aby opustily zemi. Členské státy OSN měly podle textu využít všechny diplomatické možnosti nátlaku na SSSR. Rada bezpečnosti o návrhu obšírně diskutovala.

Během dne se rozhlasového a televizního vysílání v Liberci ujali Jan Tříska a Václav Havel. Havel se obrátil na spisovatele a kulturní pracovníky celého světa, aby organizovali protestní podpisové akce proti okupaci Československa.

21.20 Ve Vysočanech skončilo jednání 14. sjezdu KSČ. Delegáti odmítli narušení suverenity ČSSR a žádali okamžité stažení vojsk: „Stav, který v naší zemi nastal 21. srpna, nemůže být trvalý. Socialistické Československo nikdy nepřijme ani vojenskou okupační správu ani domácí kolaborantskou moc, která by se o síly okupantů opírala. (...) Nebudeme-li do 24 hodin zahájeno jednání o odchodu cizích vojsk z naší svobodnými ústavními a stranickými činiteli a učiteli o tom soudruh Dubček včas prohlášení, budou, vyzývá sjezd všechny pracující, aby pod vedením komunistů uskutečnili v pátek 23. srpna ve 12 hodin, v poledne, protestní hodinovou stávkou. Prohlášení bylo natočeno na gramodesky, a to v češtině i v ruštině.“

22.00 Začal jednat nově zvolený Ústřední výbor KSČ. Po dobu nepřítomnosti Alexandra Dubčeka byl řízením předsednictva strany pověřen Věněk Šilhán.

Od 22.00 v Praze a Středočeském kraji znovu platil noční zákaz vycházení, a to do 5.00.

23.00 Na Pražský hrad přijel sovětský velvyslanec a společně s Václavem Biřákem a Janem Pillerem

přesvědčoval prezidenta Svobodu, aby si vybral jednu z navrhovaných variant vlády. Svoboda na to opáčil, že o ničem takovém se nebude bavit, dokud se na svá místa nevrátí Alexandr Dubček a Oldřich Černík. Znovu vyslovil žádost o jednání v Moskvě.

23.30 Prezident Ludvík Svoboda mluvil se Zdeňkem Mlynářem a svěřil se mu s plánem pro jednání v Moskvě: navrhnout, aby se Dubček vzdal funkce. Podle hlavy státu pak bude všechno zase v pořádku.

VYSÍLÁME OZNÁMENÍ TASSU O SITUACI V ČESKOSLOVENSKU.

PRAVÍ SE V NĚM:

Četné mluvy, vystoupení, rezoluce a dopisy pracujících SSSR a jiných socialistických zemí svědčí o úplném a všestranném souhlasu a podpoře akcí, které byly podniknuty na ochranu socialistických vymožeností v Československu. Tyto akce nacházejí ohlas solidarity a podpory u mnoha komunistických a dělnických stran, mezi pracujícími a progresivními silami.

Realistickou posici začínají zaujímat někteří státní činitelé rad buržoazních zemí. Je pochopitelné, že imperialistické kruhy, kteří sází na odtržení Československa od společenství socialistických států, se nemožnou smířit s krachem svých nadějí. Pokračují vytvářet kolem čs. událostí prostředí napjatosti a politické hysterie. Obzvláště mezi nimi vynikají v tomto případě vládnoucí kruhy Bonnu. V plném smyslu slova zuří, čímž nechtě dávají najevo svoje plány spojené s činností kontrarevolučních sil Československa.

Situace v Československu celkově byla během dne 22. srpna klidná. Přesto však antisocialistické síly v Praze pokračovaly ve své podvratné činnosti, snažice se tím zasít mezi obyvatelstvem nervozitu a nejistotu. K těmto účelům se stále využívají ilegální pořady, vycházejí kontrarevoluční letáky. V jednotlivých obvodech Prahy jsou vylepeny provokační plakáty s pomlouvačnými výpady proti známým československým stranickým a státním činitelům, a také proti spojeneckým vojskům. Na ulicích se obje-

vila auta s tlapači, odkud jsou vysílány ilegální rozhlasové pořady.

Ilegální rozhlasové stanice a nelegální vydání a spolu s nimi propagandistická střediska západních mocností rozšiřují pochybné falešné zprávy. Mimo jiné, nacházející se v Jugoslávii Ota Šik, Jiří Hájek, František Vlasák a Gašparík vyhlásili, že budou plnit své vládní funkce „mimo Československé území“, ačkoliv, mimo jiné je k tomu nikdo nezpřomocoval. Všichni, komu je drahá věc socialismu v Československu odhodí stranou nároky zbankrotělých politikánů a těch, kdož stojí za jejich zády a chtěli by vystupovat jménem Československa.

Podle oznámení, která docházejí z Československa, vojáci spojeneckých armád čestně a důstojně, projevuje při tom v těžké situaci rozvahy a pochopení své povinnosti, pomáhají pracujícím, třídím bratřům — pracujícím Československa uchránit věc socialismu, odstranit hrozbu bezpečnosti a suverenity ČSSR.

Na ulicích a náměstích měst a vesnic je možno často vidět, jak vojáci a důstojníci spojeneckých armád setrvávají v přátelských rozhovorech s obyvatelstvem, odpovídají na nezčetné množství otázek, pomáhají správně ocenit politickou situaci vysvětlující ušlechtilé úkoly, které plní tato vojska.

22. srpna, 1968

↑ Sovětská propaganda měla o správné interpretaci událostí jasno. Tyto letáky padaly z letadel okupačních armád. Svěráznou češtinou zprostředkovávaly zpravodajství agentury TASS. Podle něj všechno způsobila západoněmecká vláda v Bonnu, která v Československu podněcovala kontrarevoluci.

UNITED NATIONS
SECURITY
COUNCIL

Distr.
GENERAL

S/5761
22 August 1968

ORIGINAL: ENGLISH

Brazil, Canada, Denmark, France, Paraguay, the United Kingdom
and the United States of America: draft resolution

The Security Council,

Recalling that the United Nations is based on the principle of the sovereign equality of all its Members,

Gravely concerned that, as announced by the Presidium of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia, troops of the Soviet Union and other members of the Warsaw Pact have entered their country without the knowledge and against the wishes of the Czechoslovakian Government,

Considering that the action taken by the Government of the Union of Soviet Socialist Republics and other members of the Warsaw Pact in invading the Czechoslovak Socialist Republic is a violation of the United Nations Charter and, in particular, of the principle that all Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State,

Gravely concerned also by risks of violence and reprisals as well as by threats to individual liberty and human rights which cannot fail to result from imposed military occupation,

Considering that the people of the sovereign State of the Czechoslovak Socialist Republic have the right in accordance with the Charter freely to exercise their own self-determination and to arrange their own affairs without external intervention,

1. Affirms that the sovereign, political independence and territorial integrity of the Czechoslovak Socialist Republic must be fully respected,
2. Condemns the armed intervention of the Union of Soviet Socialist Republics and other members of the Warsaw Pact in the internal affairs of the

68-17688

/...

S/8761
English
Page 2

Czechoslovak Socialist Republic and calls upon them to take no action of violence or reprisal that could result in further suffering or loss of life, forthwith to withdraw their forces, and to cease all other forms of intervention in Czechoslovakia's internal affairs;

3. Calls upon Member States of the United Nations to exercise their diplomatic influence upon the Union of Soviet Socialist Republics and the other countries concerned with a view to bringing about prompt implementation of this resolution.

4. Requests the Secretary-General to transmit this resolution to the countries concerned, to keep the situation under constant review, and to report to the Council on compliance with this resolution.

Eldarrel - Czech elves
database

Pátek 23. 8. 1968

Ve světě se opět demonstrovalo proti okupaci Československa. V Bělehradě se shromáždilo 200 tisíc lidí, v Hamburku 10 tisíc, v Düsseldorfu 2000, demonstrovalo se také v Itálii, Paříži a New Yorku. Londýnskou Downing Street prošel tisícihlavý průvod, který u sídla premiéra předal protestní notu. Francouzská vláda žádala okamžitý odchod vojsk z ČSSR, Albánie odsoudila „agresi vůči československému lidu“. Britský ministr zahraničí odvolal plánované návštěvy Maďarska a Bulharska.

88 moskevských spisovatelů, ze zřejmých důvodů anonymních, zaslalo československým spisovatelům [dopis solidarity](#). „Odpusťte nám a odpusťte Rusku, věřte, že ono není vinno tím, že vy dnes pláčete,“ stálo v něm.

Socialistický tisk tvrdil, že okupaci provázejí samé úspěchy. Moskevská Pravda napsala, že se pětí státům Varšavského paktu „podařilo porazit kapitalistickou moc v Československu“ poté, co zemi „přijely přátelsky pomoci“. Noviny Neues Deutschland ve východním Německu konstatovaly, že „bratrská pomoc je nejsamozřejmější věc na světě“ a dodaly, že „zapojení Československa do imperialistického tábora by mohlo znamenat válku“.

0.20 Kanada podala Radě bezpečnosti OSN návrh na další rezoluci, v níž žádala generálního tajemníka OSN U Thanta, aby do ČSSR poslal zvláštního pozorovatele. Připojily se Spojené státy, Velká Británie, Francie, Dánsko, Paraguay, Senegal a Brazílie. Zvláštní pozorovatel by zajistil propuštění a ochranu ústavních činitelů. Sovětský svaz kanadský koncept rezoluce rozporoval. Poslání zvláštního pozorovatele OSN do ČSSR by podle Jakova Malika bylo očividným vměšováním do vnitřních záležitostí země. Členové Rady bezpečnosti vedli o návrhu diskusi. Kanada ho nakonec nepředložila k hlasování a Rada bezpečnosti se rozhodla pokračovat v jednání o krizi v Československu další den.

0.30 Předsednictvo Národního shromáždění doporučilo prezidentovi, aby za žádných okolností neopouštěl území republiky.

1.00 U Národního shromáždění na Gorkého (Senovážném) náměstí se střelelo. Podle záblesků za okny bylo kulometné hnízdo na střeše nedaleké Státní banky. Důvod není jasný.

2.00 Z Českých Velenic odjel do Rakouska mimořádný rychlík. Sedělo v něm 500 cizinců. Žádné mezinárodní rychlíky jinak nejezdily.

3.30 Sovětské jednotky zatkl tři náčelníky StB - Jaroslava Jankrleho, Zdeňka Formánka a majora Peška. Všichni tři se stavěli proti invazi, odmítali plnit příkazy okupantů a podporovali legální vládu ČSSR. Byli převezeni do internace v budově ministerstva vnitra na pražské Letné.

6.30 Poslanec Alois Poledňák vystoupil v rozhlase s prohlášením, ve kterém mimo jiné konstatoval: „Situace je velmi složitá a zatím ji nemáme v rukou my. Nejsou to naše tanky a naši vojáci.“

8.00 Národní shromáždění schválilo prohlášení, ve kterém děkovalo za práci všem svobodným sdělovacím prostředkům.

8.22 Prezident Svoboda si cestu do Moskvy nerozmyslel. Národnímu shromáždění sdělil, že po návratu podá zprávu o výsledcích jednání.

8.45 Rozhlas vysílal projev prezidenta. „Spolu se mnou odjížděj na jednání do Moskvy: doktor Gustáv Husák, Martin Dzúr, Jan Piller, Vasil Biľak, Alois Indra a doktor Bohuslav Kučera,“ oznámil. „Předpokládáme, že se vrátíme již dnes večer a že o výsledku jednání budeme ihned po svém návratu informovat ústavní orgány i vás, vážení občané,“ uzavřel své vystoupení.

↑ V Teplicích drželi lidé protestní hladovku (23. srpna 1968). Foto: Archiv Ústavu pro soudobé dějiny

V nahrávacím studiu Na Petynce 23 na pražském Břevnově se Marta Kubišová chystala natáčet píseň do dalšího dílu populárního seriálu Píseň pro Rudolfa III. Nakonec se s přítomnými dohodla, že vyberou něco jiného. Text písně Cesta totiž děkoval sovětské armádě za osvobození v roce 1945 a během okupace se jí nikomu nechtělo natáčet. Kdosi proto volal ze studia skladateli Jindřichu Brabcovi, jestli by nemohl přivést noty k další skladbě v pořadí - Modlitbě.

9.30 Letadlo s prezidentem odletělo do Moskvy. Posлуhačům rozhlasu ještě politik vzkázal, že tam opravdu cestuje ze svého rozhodnutí.

Skladatel Jindřich Brabec sedl do nového Fiata 500 a vezl do studia noty k Modlitbě. Na Libeňském mostě po něm střílely okupační jednotky. Malé auto klíčovalo, přesto dostalo několik zásahů. Otřesený Brabec vojákům ujel a dorazil do studia.

10.00 Okupační armáda obsadila hlavní správu Veřejné bezpečnosti v Bartolomějské ulici.

Noty Modlitby sice do studia na Břevnově dorazily, chyběl však text. Marta Kubišová neměla co zpívat. Volali textaři Petru Radovi, jestli by neměl nějaký protestsong. „*Jen tak něco vysypat z rukávu, to není můj styl,*“ opáčil do telefonu. Ale nakonec ho Jindřich Brabec přesvědčil, tak začal psát. Z Břevnova mezitím vyrazilo auto, aby text dovezlo.

10.30 Celé dopoledne se příznivci okupace v řadách Státní bezpečnosti snažili zjistit, kdo předává Československému rozhlasu a ČTK informace a odkud tato dvě média šíří své zprávy. Náčelník Josef Ripl vydal rozkaz ke sledování bufetu v pražské pasáži Černá růže, kam podle něj informátoři chodili. Dále rozkázal sestavit skupinu příslušníků, která měla hledat skrytá rozhlasová studia. Oba pokyny byly ostatními příslušníky Státní bezpečnosti sabotovány.

Sdělovací prostředky opakovaně vyzývaly k sundávání či otáčení navigačních, cedulí, čísel

↑ Zahrada sovětského velvyslanectví v Praze. Během pár dnů se na ní objevily vysílače, které posléze šířily nelegální televizní vysílání. Reprofoto z publikace Sedm pražských dnů.

domů a zamalovávání názvů. „*Neinformujte okupanty a jejich přísluhovače, neříkejte jim, jak se k nim dostanou! Okupanti a kolaboranti zatýkají naše představitele. Znemohžeme jim to!*“

11.00 Okupační jednotky obsadily Karolinum, nejstarší komplex budov Univerzity Karlovy.

Po 11.00 V Československu se stále nevědělo, kde jsou Dubček, Černík a další představitelé státu. Věděli to ovšem v SSSR. Dubček byl zadržován kdesi na Ukrajině, v jakési chatě poblíž Užhorodu. Kolem 11. hodiny mu tam telefonoval předseda sovětského parlamentu Nikolaj Podgornij a sdělil mu, že ho s ostatními převezou na jednání v Moskvě.

Před polednem se zástupcům okresu Prachatice podařilo přesvědčit velitele nedaleké sovětské posádky, aby vojsko zůstalo mimo Prachatice na vyhrazeném místě.

11.35 Rozhlas upozornil občany, že okupanti spustili své televizní vysílání na kanálech 1 a 7, Československá televize vysílala na jiném.

12.00 Účtem poledne začala v celé zemi hodinová generální stávka. Ulice se vyčistily, podniky zastavily práci. Houkaly sirény.

12.05 Sovětští vojáci stříleli v ulici Na Poříčí do budovy Rudého práva. Fasáda až do 4. patra byla rozstřílená. Kolemjdoucí nechápali důvod, protože okupanti budovu už obsadili a uvnitř byla jenom jejich vojska. Vše se vysvětlilo, když se vzápětí na obrněném transportéru objevil sovětský kameraman, který následky střelby důkladně natáčel.

12.20 Rozhlas vyzval železničáře, ať zastaví vlak č. 5579. Byl u České Třebové a vezl rušící a zaměřovací přístroje pro okupanty.

12.30 Střelba na náměstí Republiky v Praze. Sovětští vojáci stříleli po motocyklu, z něhož si je natáčel spolujezdec. Muž s kamerou vyvázl bez zranění.

Někdy kolem 13.00 se ozval předseda České národní rady Čestmír Císař. „*Byl jsem ráno 21. 8. zadržen, ale podařilo se mi uniknout.*“

13.30 Jindřišskou ulicí v Praze jely obrněné transportéry se sovětskými kameramany. Lidé pskali, nadávali jim a otáčeli se zády, aby záběry nešly použít.

Nelegální stanice Vltava, šířená z území NDR, oznámila, že v situace v Československu je klidná, až na „*výtržnosti ojedinelých skupin chuligánů*“.

Marta Kubišová schovala pásek s hotovou písní Modlitba do kapsy džínové bundy a vyrazila do jednoho ze skrytých rozhlasových studií ve Výzkumném ústavu A. S. Popova na Novodvorské ulici v Praze. Rozhlas pak píseň nasadil do vysílání.

Odpoledne ministr zahraničí Jiří Hájek přes nesouhlasné stanovisko prezidenta Svobody seděl v letadle do New Yorku a mířil do OSN, kde se rozhodl vystoupit na zasedání Rady bezpečnosti.

14.40 V Moskvě přistálo letadlo s Alexandrem Dubčekem na palubě. Mluvili s ním první tajemník sovětských komunistů Leonid Brežněv, předseda vlády Alexej Kosigin a předseda parlamentu Nikolaj Podgornij. Oznámili mu, že se povedou rozhovory o situaci v Československu, odkud přiletí delegace s prezidentem Svobodou. Dubček namítl, že současnou situaci nezná, protože byl v internaci.

14.55 Na moskevském letišti Vnukovo přistál letoun s československou delegací. Prezident Svoboda byl uvítán se všemi poctami, dokonce za skandovaného potlesku „*Ať žije Svoboda!*“.

15.30 V Moskvě začala československo-sovětská jednání. Za ČSSR se jich nakonec účastnilo 19 lidí. Delegace z Prahy se poprvé setkala s dosud neznámými ústavními činiteli. Kompletní delegaci tvořili Ludvík Svoboda, Alexandr Dubček, Josef Smrkovský, Oldřich Černík, Vasil Biřák, František Barbírek, Jan Piller, Emil Rigo, Josef Špaček, Oldřich Švestka, Milouš Jakeš, Jozef Lenárt, Bohumil Šimon, Gustáv Husák, Alois Indra, Zdeněk Mlynář, Martin Dzúr, Bohumil Kučera, Vladimír Koucký a František Kriegel.

15.45 Televizní vysílač v Hošťálkovicích u Ostravy obsadila sovětská okupační armáda a znemožnila další šíření signálu. Zařízení bylo zapečetěno nebo rozbito, technici vyhnáni, další činnost zakázána.

16.00 Okupační armády obsadily Olomouc. Na nádraží bylo 20 vojáků, v rozhlase 15, u něj navíc umístili i tanky, další okupanti byli na mostech, na náměstí stál obrněný transportér, obsazena byla také pošta a banky. Při příjezdu na náměstí začal dav lidí vytlačovat transportér do Riegrovy ulice, Sověti vypálili varovnou salvu do vzduchu.

Podle údajů městských statistiků dosáhly škody způsobené během první tři dnů okupace jen v Praze částky přes 200 milionů Kčs.

Okupace během prvních tří dnů ochromila chod stranických orgánů KSČ, Pražského hradu, předsednictva vlády, Akademie věd, Svazu čs. spisovatelů, nádraží, letiště, bank, vysílačů a spojů, klíčových ministerstev (vnitro, obrana, průmysl), národního podniku Benzina, redakcí novin a časopisů, ČTK, televize a rozhlasu. Hlavním zdrojem informací zůstával rozhlas, kterému se dařilo štafetovým způsobem vysílat z různých skrytých míst.

Vysílání pokračovalo i poté, co dopoledne Sověti objevili pohotovostní pracoviště na Žižkově. I když se jim nepodařilo vyrazit pancéřové dveře, rozhlasáci se raději přesunuli jinam.

17.00 99 Pragováků, jejichž červencový dopis v moskévske Pravdě posloužil jako jedna ze záminek k okupaci, vyjádřilo ve stanovisku zasláném sovětskému velvyslanectví hluboké rozhořčení nad invazí. Ve stanovisku napsali, že svým dopisem chtěli vyjádřit myšlenku přátelství mezi ČSSR a SSSR, ale dopis byl poněkud nevhodně formulován. Protest proti okupaci zaslali také do redakce Pravdy a československým sdělovacím prostředkům.

17.20 Pražská pobočka francouzské tiskové agentury AFP byla obsazena. „Posíláme vám poslední zprávu, neboť jsme obklíčováni sovětskými vojáky,“ psala do Paříže. Dálnopisná zpráva skončila uprostřed věty „Ještě vám chci sdělit...“, pak se Praha odmlčela.

17.40 Odpolední vysílání rozhlasu varovalo, že se prý chystá velké zatýkání. Hlasatelé naváděli posluchače, aby strhávali vitzky se jmény a bytů, popisná čísla i cedule s názvy ulic a především tvrdili

že nikoho neznaří. Informace o zatýkání se později ukázala jako nepravdivá.

Fámy do vysílání bohužel pronikaly opakovaně. Rozhlas například vysílal poznávací značky aut, která prý patřila kolaborantům, nebo jejichž posádky údajně zatýkaly občany protestující vůči okupaci. Vozy většinou ve skutečnosti patřily slušným občanům. V Plzni si kdosi vyřizoval osobní účty s kolegyní a na zdech ji označil za kolaborantku. „Může se stát, že zítra budeme mluvit jinak i o těch, kterým dnes říkáme kolaboranti. Může se stát, že nikdo z nich nezraří, že to je provokace a že se po okupaci budeme muset patrně radě lidí omlouvat,“ konstatovali hlasatelé.

18.00 Rakouský rozhlas oznámil, že filmový režisér Jiří Weiss požádal italské úřady o azyl.

V večer rakouský rozhlas vysílal další zprávy v českém jazyce.

Čínský premiér Čou-En-Lai při recepci v rezidenci ruského velvyslance přednesl projev, ve kterém ostře odsoudil „vojenské obsazení ČSSR sovětskou revizionistickou klikou“.

Bohumil Šimon ve svých vzpomínkách popisoval, jakými slovy informovali Brežněv, Podgornij a Kosygin internované československé představitele o situaci v okupované zemi. Když je převezli do Moskvy na jednání, dozvěděli se: „V Praze byl sjezd. Nezákonný ovšem. Ale zvolil ústřední výbor, je teď dvojládí ve straně. Musíte se od něho distancovat, uznat ho za neplatný a vydat v tomto smyslu prohlášení. (...) Vojensky se intervence plně zdařila. Mrtvých civilistů je pouze několik desítek, zraněných jenom několik set. Také hmotné škody nejsou velké.“

20.00 V Olomouci začalo platit stanné právo. Okupanti vyhlásili zákaz shromažďování, zákaz jakýchkoliv schůzek - a to i v soukromých bytech, zákaz vycházení po 20. hodině a přikázali odevzdat zbraně. Městské funkcionáře zbraněmi donutili výzvu přečíst v rozhlase, pod pohružkou střelby

nechali oznámení stanného práva vytisknout také v tiskárně jako leták.

20.34 Československý rozhlas oznámil, že v Praze bude s účinností od 22 hodin vyhlášeno stanné právo. „Oznamte to laskavě spoluobčanům, kteří nemají radiopřijímače...“

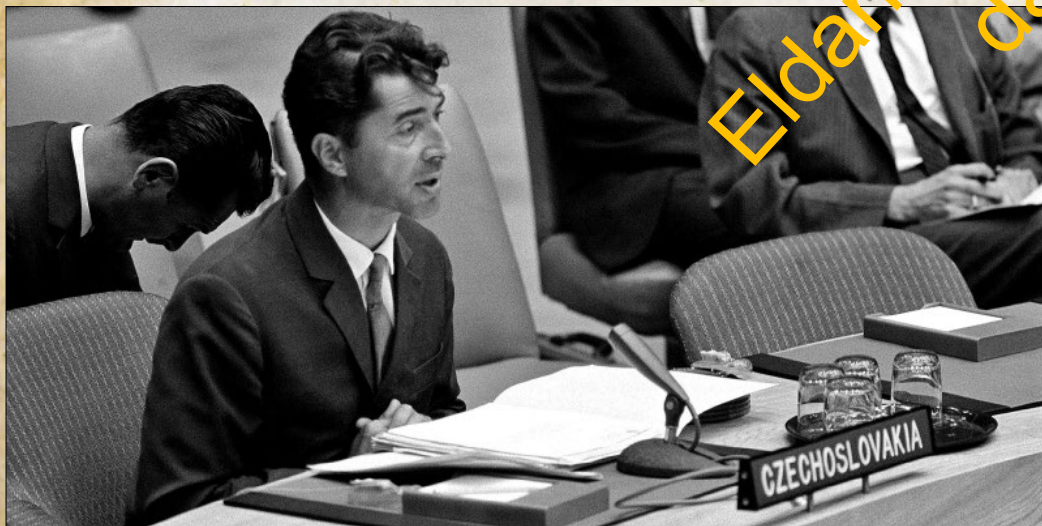
V noci železničáři asi 160 kilometrů východně od Prahy zastavili vlak s rušičkami.

Kubánská televize přenášela projev Fidela Castra k dění v Československu. Vojenský zásah označil za nevyhnutelný, protože „neexistovala jiná možnost jak zajistit, aby se ČSSR nestala obětí kontrarevoluce“. V NDR zasedalo vedení komunistické strany a jednomyslně schválilo „pomoc poskytnutou Československu pěti zeměmi Varšavské smlouvy“.

V nočních hodinách se českoslovenští představitelé sešli v hostinských místnostech Kremle, aby se poradili o sovětském požadavku na vytvoření protokolu o řešení otázek spojených s okupací ČSSR. „Na stolech bonboniéry, lahve, cigarety,“ jak vzpomínal Bohumil Šimon. Dubček na jednání nebyl, uklouzl v koupelně a poranil se na hlavě. „Také má prý zlost a truceje,“ napsal Šimon. Kriegel rovněž chyběl, nebyl přizván. „Počkat,“ zarazil začátek jednání Josef Smrkovský, „nejdříve, mládenci, kdo jste je pozval?!“ Jeden po druhém odpověděli, že oni ne. Aloise Indru bolela hlava a šel si lehnout.

V noci předseda vlády Oldřich Černík předložil na poradě československých politiků v Kremle své návrhy na řešení situace po okupaci ČSSR. Konkrétně šlo o tři etapy stahování cizích armád z území Československa, ale také o „opatření k usměrnění tisku, rozhlasu a televize“ (tedy obnovení cenzury) a rozhodnutí, že „K 231, KAN, sociální demokracie musí být ihned likvidovány“.

Velitele pohraniční stráže v Bystřici navštívil velitel okupačních vojsk a nabídl mu, že Sověti převezmou ochranu hranic s Rakouskem. Velitel pohraničnicků to kategoricky odmítl.

↑ Projev československého zástupce u OSN Jana Mužíka před Radou bezpečnosti OSN. Foto: Archiv OSN

Sobota 24. 8. 1968

0.20 Jugoslávský delegát tlumočil Radě bezpečnosti OSN stanovisko své vlády k okupaci Československa. Jugoslávie invazi odsoudila jako neospravedlnitelné porušení suverenity ČSSR.

1.00 Obrněný transportér, který dosud stál před budovou brněnského rozhlasu v Beethovově ulici, od rozhlasu odjel.

1.30 Po Bratislavě se přesunovaly tanky, hledaly rozhlasový vysílač. Nakonec ho vojáci našli, obsadili a vyřadili z provozu. Bratislavské vysílání se na nějakou dobu odmlčelo.

2.00 Příslušníci okupačních vojsk strhávali v Praze plakáty, karikatury a transparenty a místo nich vylepovali pod ochranou obrněných transportérů provolání pěti vlád.

4.00 Letiště v Žatci bylo obklopeno 80 tanky. Celou noc přilétaly Antonovy An-22, které přivážely další skupiny vojáků včetně techniky.

6.00 V Praze se takřka v plném rozsahu podařilo obnovit městskou hromadnou dopravu. Komplikace byly kvůli poškozeným trolejím na Vinohradské třídě před rozhlasem.

6.20 Rozhlas poprvé sdělili československým občanům (s odkazem na informace od Gustáva Husáka), že Alexander Dubček, Oldřich Černík a Josef Smrkovský jsou v Moskvě a účastní se jednání.

7.00 Na Libeňském mostě v Praze se strhla přestřelka mezi příslušníky bulharské a sovětské armády, po chvíli se situace uklidnila.

7.30 V sobotním Rudém právu vyšel návrh Emila Zátopka na vyloučení Sovětského svazu z olympijských her v Mexiku: „Po celou historii novodobých olympijských her a také letos v Mexiku nepůjde jen o zlaté medaile, nýbrž především o oslavu tělesné i duchovní kultury národů a jejich přátelské vzájemné vztahy, tak jak to vyjadřuje olympijská charta. Násilné činy proti národům byly vždy olympijským hnutím odsouzeny a provinilé země byly z účasti na OH vyloučeny. Posledním případem bylo vyloučení JAR pro neslušné chování její vlády vůči černochům. Sovětský svaz byl jedním z neaktivnějších propagátorů vyloučení JAR. V těchto dnech však vystupuje Sovětský svaz v roli mnohem hanebnější. Násilná okupace ČSSR je v takovém rozporu s humánním posláním olympijské myšlenky, že Sovětský svaz tím ztratil právo účasti na XIX. olympijských hrách v Mexiku.“

8.20 U Kostomlat pod Milešovkou havaroval sovětský vrtulník Mi-4. Tříčlenná posádka se zachránila, zahynuli dva sovětsští novináři. Čeští vyšetřovatelé dospěli k závěru, že vrtulník spadl kvůli technické poruše. Sověti se naopak domnívali, že stroj sestřelili čeští vojáci. Případu se v roce 2007 věnoval [pořad Českého rozhlasu Sever](#).

10.00 V Moskvě se sešli vedoucí představitelé pěti států Varšavské smlouvy, které se podílely na okupaci. Leonid Brežněv je informoval o dosavadním postupu jednání s československými představiteli.

10.30 Celé dopoledne létaly nad Prahou sovětské vrtulníky, které měly za úkol lokalizovat všechny vysílačky, z nichž bylo šířeno vysílání svobodných sdělovacích prostředků.

11.25 Rozhlas vysílal projev Věněka Šilhána: „Prezident Svoboda vzkázal z Moskvy, aby do příletu delegace nebyla podniknuta žádná opatření, která by ztížila jednání.“

11.45 Na sovětském velvyslanectví podle rozhlasu proběhla montáž tří televizních parabol.

12.00 Generální prokuratura popřela fámy o zatýkání a věznění protestujících občanů: „Šetřením ve věznicích na Pankráci a v Ruzyni bylo zjištěno, že do těchto věznic nebyl dodán kromě několika kriminálních živlů žádný z našich občanů.“ Prokuratura také usilovala o propuštění tří náčelníků StB, které drželi okupanti v budově ministerstva vnitra.

12.10 Rozhlas upozornil, že údajná zpráva moskevského rozhlasu o odsouzení Alexandra Dubčeka k trestu smrti, která se šířila po Praze, je naprosto smyšlená a sovětská stanice nic takového nevysílala: „Jde asi o další provokaci, aby lid prudce reagoval proti okupantům a ti pak mohli náš lid masakrovat.“

12.15 Rozhlas předal záhadný vzkaz: „Kdo můžete upozornit Emila a Danu Zátopkovy - ať se nevracejí do svého bytu. Zase bude hezký... Tak tedy: Dana a Emil ať nechodí domů! Všichni je přijmou, kamkoliv se obrátí, najdou kdekoliv útočiště.“ Zpráva nebyla více vysvětlena.

12.20 Vláda sdělila, že se jí prezident republiky ozval z Moskvy: „On i delegace se dívají na dosavadní jednání jako na konstruktivní, s vyhlídkou na dvoustranné přijatelné řešení. Prezident i delegace požadují uvolnění zadržených činitelů, aby mohli plně vykonávat své funkce a obnovit činnost ústavních orgánů. Druhá strana to prý přijímá s porozuměním. Další podrobnosti by byly v těchto hodinách předčasné.“

Rozhlas po poledni oznámil obsazení Thomayerovy nemocnice v Krči. Mezitím nad Prahou létal neustále vrtulník, který shazoval letáky s Provoláním pěti vlád. Text hájil okupaci. Lidé letáky

PRESIDENT ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY LUDVIK SVOBODA V MOSKVE
MOSKOVANÉ VITAJÍ SOUDRUHY LUDVIKA SVOBODU, LEONIDA BREŽNEVA, ALEXEJE KOSYGINA
A NIKOLAJE PODGORNEHO NA ULICÍCH HLAVNÍHO MĚSTA.

PRESIDENT ČSSR LUDVIK SVOBODA JE NA NAVŠTEVE V MOSKVE
MOSKOVČANIA VITAJU SODRUHOV LUDVIKA SVOBODU, L. I. BREŽNEVA, A. N. KOSYGINA
A N. V. PODGORNEHO NA ULICIACH HLAVNÉHO MĚSTA.

ПРЕЗИДЕНТ ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ЛЮДВИК СВОБОДА В МОСКВЕ.
МОСКВИЧИ ПРИВЕТСТВУЮТ ТОВАРИЩЕЙ ЛЮДВИКА СВОБОДУ, Л. И. БРЕЖНЕВА, А. Н. КОСЫГИНА
И Н. В. ПОДГОРНОГО НА УЛИЦАХ СТОЛИЦЫ.

↑ Podvržená fotografie z příletu prezidenta Svobody do Moskvy. Ve skutečnosti byla několik měsíců stará. Letáky shazovala letadla přelétávající nad Prahou a dalšími městy.

Eldariel - Czech news database

== všem složkám ministerstva vnitra
všem součastem s n b. == správa pasu a víz

rozkaz ministra vnitra.

rozhodnutím cs. vlády ze dne 24. 8. 1968 byl náměstek ministra vnitra plukovník **viľiam š a ľ g o v i c / s a c h a c** / zproštěn výkonu funkce a veskera jím vydána rozhodnutí z doby po 20. 8. 1968, která jsou v rozporu s právním rádem cssr, včetně kadrových opatření, jsou neplatná. z toho důvodu se ujímám přímého řízení stb, aby byly zajisteny všechny úkoly ministerstva vnitra.

1. odvolávám z funkce náčelníka stb praha / kraj / bohumiťa **m o l n a r a** a zbavuji ho s okamžitou platností výkonu služby. prozatímního náčelníka stb praha urči náčelník ks snb praha v dohodě se státnickou organizací.

2. odvolávám z funkce zastupce náčelníka 2. správy hs-stb pplk. **jořeřa r y p l a** a z funkce náčelníka 7. odboru pplk. **aloise k o z u c h a** a zbavuji je s okamžitou platností výkonu služby. na uvolněné funkce jmenuje nové funkcionáře náčelník hs-stb v dohodě se státnickou organizací.

současne ukladam náčelníku hs-stb, aby se svými zastupci zajistil řádný chod služby v souladu s právním rádem cssr, akčním programem strany a zabezpečil tak v souladu s pořádkovým vývojem obnovu dobrého jména všech složek ministerstva vnitra.

3. kadrova opatření provedena po 20-8. 1968 s veřvolně bývalým náměstkem ministra vnitra plukovníkem **viľiamem šalgovičem** na řízení stb jsou neplatná. ukladam rádně jmenovaným vedoucím funkcionářům 1. správy, aby se neproděně ujalí svých funkcí a zajistili řádný chod služby na této složce.

4. náčelníku hs-stb a s-stb ukladam, aby u tech příslušníků stb, kteří se dopustili trestné činnosti v souvislosti s násilným obsazením naší vlasti, požadali příslušnou vojenskou prokuraturu o zahájení trestního řízení.

v této tak těžké době pro naše národy vláda cssr ocenuje postoj a obětavou práci příslušníků snb. vyzývám všechny příslušníky snb i příslušníky ostatních složek ministerstva vnitra, aby i nadále plnili jen rozkazy svých nadřízených v souladu se zákony republiky a pokyny legalní vlády cssr.

ukladam všem příslušníkům snb a pracovníkům všech složek ministerstva vnitra, aby vedle řádného plnění svých úkolů, pokračovali všemi prostředky a silami všem legalním organum zajistovat zvládnutí složitých úkolů v této mimořádně situaci.

v praže dne 24. 8. 1968

ministr vnitra:
jořeř p a v e l v. r.

zvedali, ale místo toho, aby je četli, je buď vyhazovali do koše, nebo je zapalovali.

13.30 Rozhlasové stanice v jednotlivých krajích si stanovily pravidelný čas předávání vysílání, aby se vzájemně nepřerušovaly. Studia se dohodla hlásit v patnáctiminutových intervalech.

Sovětská agentura TASS sdělila, že na území Československa působí tajné vysílačky vlád Západního Německa a Spojených států, které šíří podvržené zprávy o tom, že vojenská pomoc je nežádoucí. „Dezorientují veřejnost a vyvolávají srážky mezi vojsky a civilními osobami,“ napsal TASS. „Veřejnost v SSSR těmto podvrženým zprávám nevěří. Českoslováci vítají sovětské vojsko.“

14.20 Rozhlas doporučil, aby lidé kromě cedulí, názvů ulic a vizitek na bytech strhávali i orientační plány Pražské informační služby. Kromě toho, že na nich byly mapy, obsahovaly také čtyřjazyčné informace o tom, kde co je - včetně instrukcí v ruštině. „Okupantská vojska je používají a řídí se jimi. Postarajte se o to, že je nikdo neprovede zlatou Prahou. Nikdo“ vyzvali hlasatelé.

15.00 Tisk přinesl první odhady počtu raněných a mrtvých. Během 21. a 22. srpna bylo podle nich v Praze 307 raněných a 18 mrtvých, z toho 10 zemřelo v nemocnicích na následky zranění.

15.20 Zprostředkovaná informace od Gustáva Husáka o moskevských jednáních. „Usilují o čestné řešení, které diktuje rozum a zájem našich národů. Žádá, abychom jejich úsilí podpořili rozvahou,“ informoval rozhlas.

Sovětský tisk vytrvale pokračoval v propagandě. Deník Izvěstija citoval svého pražského dopisovatele, který popisoval kořeny údajné kontrarevoluce v Československu: „Pod hlavičkou nevinných spolků Orel, Sokol, Skaut se začaly objevovat společenskopolitické organizace reakčních sil. Úhlnavní zločinci se začali sdružovat v těchto klubech. Nitě zrady vedou na Západ.“

Tisíce lidí žádaly během okupace o vstup do KSČ. Občané tak chtěli podpořit vedení strany zvolené na mimořádném sjezdu ve Vysočanech. Přímou ve vysílání rozhlasu o přihlášku do strany požádal i hlasatel Karel Jezdinský. „Přibyl mezi nás takový skvělý komunista,“ dodal k tomu jeho kolega.

16.40 Ministr zahraničí Jiří Hájek se před zasedáním Rady bezpečnosti sešel v New Yorku s generálním tajemníkem OSN U Thantem. Probírali situaci v Československu.

Jugoslávský prezident Josip Tito varoval, že v případě ohrožení země učiní „všechno, co je nutné pro její ochranu, ať nebezpečí přijde z kterékoliv strany“. Arcibiskup v Canterbury sloužil zvláštní mši za Československo.

17.00 Českoslovákům, kteří byli v době invaze v zahraničí, nabídly jednotlivé státy pomoc. Rumunsko a Jugoslávie jim poskytly bezplatné ubytování turistům, stravu a dopravu. Italský a rakouský ministr vnitra rozhodli, že na požádání budou československým občanům okamžitě prodloužena víza. Ve Velké Británii nabízeli občanům místní obyvatelé ubytování v soukromí.

Okupační vojska pomocí tanků a střelných zbraní zcela zničila západočeský televizní vysílač Klínovec.

18.30 V Západním Německu vyzval ministr zahraničí a vicepremiér Willy Brandt k finanční sbírce na podporu obyvatel Československa.

18.50 Prezident Ludvík Svoboda vzkázal prostřednictvím vlády z Moskvy: „Naše jednání pokračuje a dosahuje pokroku. Prosím všechno obyvatelstvo, orgány a instituce, abyste byli klidní a rozvázní. Tím nejlépe podpoříte odpovědnou práci prezidenta a celé delegace. Předajte československému lidu mé vřelé pozdravy a požádejte jej, aby zabezpečil, aby nám případnými nepředloženými skutky nebyla ztěžována naše jednání. Předem za to děkuji.“ Vláda dále sdělila, že návrat delegace se během dne už nepředpokládá.

13. září 1968

Ministr zahraničí Jiří Hájek dostal v New Yorku telegram z Moskvy. Byl v něm příkaz, aby požádal Radu bezpečnosti o stažení československé otázky z programu jednání. Oznámil to generálnímu tajemníkovi OSN U Thantovi a předsedovi Rady bezpečnosti. Na základě této informace bylo jednání přerušeno.

Město Martin na Slovensku bylo obsazeno, jeho ulice rozryty tankovými pásy. Z Ružomberka na Žilinu jela kolona 25 tanků.

21.10 „V Brně vedou mladí velikou psychologickou ofenzívu,“ hlásil tamní rozhlas. „Mluví s okupanty, přesvědčují je a polemizují. Doufáme, že je nikdo nebude fotografovat při této diskusi. Pro okupující vojáky je to něco jako lidové kurzy češtiny a politické školení mužstva.“

21.45 Okupanti stříleli ze samopalu po autě, které je míjelo u Podolské vodárny. Prostřílený vůz značky Žuk se zastavil o hromadu štěrku. Řidič doběhl do blízké hospody pro pomoc a zhroutil se.

Místní vyběhli na místo, kde našli v tratolišti krve dva patnáctileté chlapce - Karla Němce a Karla Parišku. Zemřeli cestou do nemocnice v sanitce. Řidič Karel Šárka byl zraněn na rukou a podstoupil operaci.

Při vyšetřování incidentu vyšlo najevo, že Žuk měl nepoškozené pneumatiky a vojáci tedy stříleli přímo na pasažéry. Okupační důstojník sdělil vyšetřovatelům, že se auto pokusilo ujet a u chlapců našli „materiál usvědčující posádku vozu z kontrarevolučních úmyslů“. Tento materiál však odmítl vydat, neřekl ani své jméno, ani jména střelců. V autě byly nalezeny pouze letáky vybízející k míru.

22.10 Britská policie oznámila, že hledá sedmnáctiletou dceru Vasilu Biláka Nađu, která zmizela z Mezinárodního pracovního tábora mládeže v Anglii. Odešla s neznámými lidmi, kteří jí sdělili, že má na československém velvyslanectví telefon od otce a její matka je nemocná. Od té doby byla Naďa Biláková nezvěstná. Na československém velvyslanectví pro ni žádný telefonát neměli.

↑ Americký prezident Lyndon Johnson (foto: Bílý dům)

Mluví amerického prezidenta Lyndona Johnsona se vyjádřil, že „nepřichází zatím v úvahu, vzhledem k napjaté situaci vyvolané obsazením Československa, zahájení nových jednání o odzbrojení mezi Spojenými státy a Sovětským svazem“.

Na den, kdy začala invaze, měl Bílý dům sloužit okolností naplánovanou diskusí konferenci, na které se chystal oznámit očekávané setkání Lyndona Johnsona s sovětským předsedou vlády Alexejem Kosyginem.

Pro amerického prezidenta bylo odzbrojení klíčovým tématem, které mělo zajistit hlasy pro Demokratickou stranu v nadcházejících volbách (pro úplnost dodejme, že se konaly v listopadu 1968 a zvítězil v nich Richard Nixon). V noci 20. srpna 1968 už byla dokonce hotová i diplomatická nóta o chystaném summitu. Okupace všechno překazila.

Přepisy jednání Lyndona Johnsona s jeho blízkými spolupracovníky, které jsou uloženy v archivu Bílého domu, mimo jiné ukázaly, že prezident Spojených států předpověděl vojenský zásah v Československu už na konci července 1968.

Projev Jiřího Hájka v Radě bezpečnosti OSN 24. 8. 1968

Jako člen a odpovědný představitel vlády Československé socialistické republiky ujímám se slova v tomto důstojném, důležitém orgánu Spojených národů. Činím tak s pocitem smutku a lítosti, neboť předmětem jednání je tragická situace v naší zemi.

Není vinou vlády Československé socialistické republiky, že se její vztahy s některými jinými socialistickými zeměmi staly záležitostí jednání Rady bezpečnosti a předmětem diskuse za účasti jiných nesocialistických zemí a diskuse, v níž jsou vznášeny protisocialistické argumenty pro tyto lži jejich vlády, které přes dohodnuté zásady vzájemných vztahů, jež byly mnohokrát proklamovány a nedávno závazně stvrzeny společnou deklarací jejich nejvyšších představitelů v Bratislavě dne 3. srpna tohoto roku, přes bilaterální a multilaterální vzájemné závazky vyjádřené ve smlouvách, okupovaly svými armádami území Československé socialistické republiky v noci 20. srpna a v ranních hodinách 21. srpna.

Toto je akt použití síly, který nemůže být oprávněn žádnými důvody. Nedošlo k němu na základě prosby ani požadavku československé vlády, ani některého jiného ústavního orgánu této republiky.

Prohlášení prezidenta republiky, Národního shromáždění, vlády a rovněž předsednictva ústředního výboru Komunistické strany Československa, které, podle toho, co je mi známo, byly poskytnuty k informaci tohoto orgánu, toto jasně dosvědčují.

Jestliže v některých z pěti zemí, jejichž vlády se podílejí na okupaci, někdo hovoří o žádosti vznesené některými ústavními nebo politickými představiteli Československa, nikdy dosud nebylo uvedeno ani jedno jméno, jež podle znalosti československé vlády takovou žádost vůbec kdy vyjádřilo.

Okupace Československé socialistické republiky nemůže být ospravedlněna ani obavami o vnější bezpečnost Československé socialistické republiky nebo o splnění závazků vyplývajících ze společné obrany zemí Varšavské smlouvy. Vládi

Československé socialistické republiky plnila tyto závazky svědomitě a nezanechala žádných pochyb o tom, že je odhodlána a schopna činit tak i v budoucnu.

Toto stanovisko bylo vyjádřeno při mnoha příležitostech. Ani vlády oněch pěti zemí netvrdí, že v momentu okupace byla Československá socialistická republika v takovém bezprostředním nebezpečí vojenské agrese ze zahraničí, kterou však opět byla československá armáda připravena a schopna odrazit sama, jak uznali během svých návštěv od května do července dokonce vedoucí velitelé Varšavské smlouvy.

Vojenská okupace Československé socialistické republiky nemůže být ospravedlněna ani argumenty o údajném nebezpečí kontrarevoluce. Tyto argumenty samy nejsou ani právně platné. I když ponecháme stranou absolutní neplatnost a nulitu takového argumentu, pokládám za nutné konstatovat, že až do okupace kontrolovala vláda Československé socialistické republiky plně situaci na svém území, na kterém byl socialistický řád - fungovaly orgány veřejné správy a lidové moci.

Intenzivní demokratický politický život založený na socialistickém pojetí společnosti, na pluralitě společenských organizací spojených v Národní frontě a uznávajících vedoucí roli dělnické třídy a komunistické strany, se rozvíjel v průběhu procesu, který Komunistická strana Československa zahájila v lednu 1968 a jehož podstatou bylo odstranění byrokratických deformací, plné uplatnění humanistických a demokratických zásad a pojetí socialismu, jakož i obroda a regenerace politické činnosti a iniciativy lidu, a rozvíjela se všeobecná diskuse.

Její rozvoj podstatně posílil jak socialistické a vlastenecké city a orientaci, tak i vedoucí roli komunistické strany založenou na přirozené autoritě vyplývající z iniciativy, idejí, myšlenek a činů.

Tímto způsobem jsme podporovali široký pozitivní proud politické iniciativy lidu vedeného komunistickou stranou a potlačovali jsme jakékoliv extrémistické síly a jevy.

Neděle 25. 8. 1968

V noci sovětsí okupanti násilím pronikli do budovy ministerstva dopravy a ničili tam techniku. Jednoho z příslušníků, kteří hlídali objekt, postřelili. Druhému se podařilo uprchnout.

Do budovy ministerstva zahraničí pronikli agenti KGB. Pod ochranou silného vojenského okupačního útvaru prohledali všechny kanceláře. Důvod nesdělili.

Celou noc se v Praze na různých místech střílelo, okupanti pálili bez varování na chodce, civilní auta, motorky i na vozy Veřejné bezpečnosti. Moskevský rozhlas uvedl, že důvodem střelby byly „*zákroky proti provokatérům a civilním automobilům, které vozí zbraně pro kontrarevoluci*“.

2.20 Vicepremiér Lubomír Štrougal telefonoval prezidentovi do Moskvy, informoval ho o aktuální situaci v zemi.

5.00 Při střídání hlídek na ministerstvu dopravy objevila Veřejná bezpečnost postřeleného příslušníka, kterého při nočním prohledávání budovy ponechali sovětsí vojáci svému osudu. Muž téměř vykvrácel, byl okamžitě převezen na Bulovku.

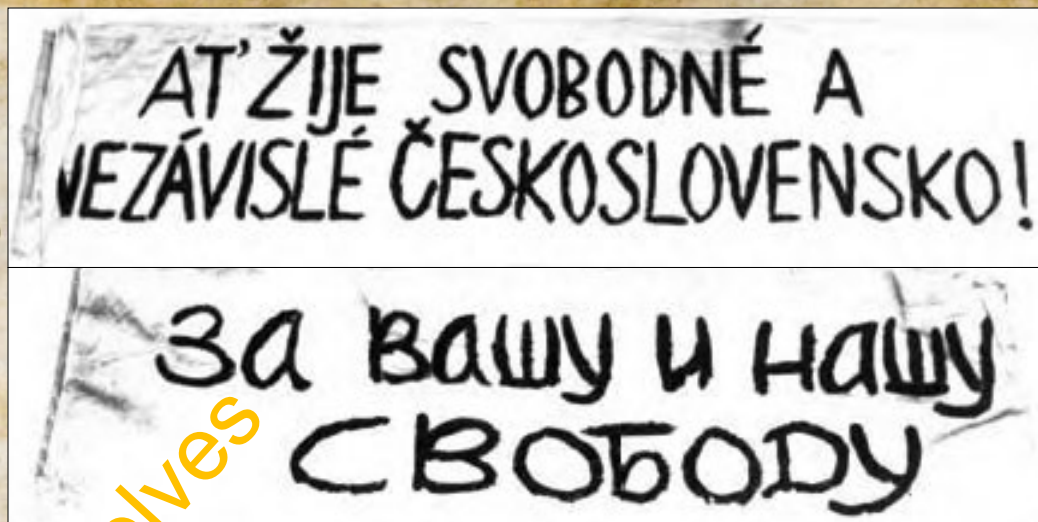
6.00 V řadě podniků po celé zemi nastoupili lidé dobrovolně na nedělní „Dubčekovu směnu“, kterou vymysleli zaměstnanci Škody Plzeň jako gesto podpory politikům i jako pomoc hospodářství.

Ráno se v rozhlase ozvala první předpověď počasí po několika dnech. Podle ní mělo být v neděli na celém území polojasno, teploty 20 až 22 °C.

8.00 V Liberci zahájilo vysílání Svobodné televizní studio Sever, které se ukrývalo na Ještšuu.

↑ Tanky na Švermově (dnes Štefánikově) mostě v Praze. Foto: Archiv Vojenského historického ústavu

↑ Dva z transparentů, které rozvinuli účastníci demonstrace na moskevském Rudém náměstí. Na spodním z nich je rusky napsáno „Za vaši a naši svobodu“.

Dle dohromady technik Jiří Heřman a redaktor Miroslav Hladík. Ranní vysílání trvalo asi 20 minut.

Dopoledne při jednání s Národním výborem v Praze oznámili důstojníci okupačních vojsk, že budou střílet na každého, kdo bude v noci psát hesla na zdi, vylepovat plakáty nebo vyvěšovat letáky.

9.45 Sovětsí vojáci zadrželi a odvezli neznámou kam strážmistru Jaroslava Berana, který byl ve službě na Palackého náměstí. Městská správa Veřejné bezpečnosti proti tomu marně protestovala.

10.00 V poledne moskevského času rozvinulo osm lidí na Rudém náměstí několik transparentů na podporu okupovaného Československa. „Demonstrace vsedě“ se účastnili:

- Natalia Gorbaněvská, básnířka,
- Konstantin Babickij, lingvista,
- Vadim Delone, básník,
- Vladimír Dremljuga, dělník,
- Viktor Fajnberg, anglista,
- Pavel Litvinov, fyzik,
- Larisa Bogorazová, lingvistka
- a Tatjana Bajevová (přidala se na náměstí)

Vzápětí byli napadeni vojáky z útvaru na ochranu Rudého náměstí, zbiti, zatčeni a odvezeni.

Poblíž Plzně úmyslně najel sovětský tank na autobus stojící u silnice a těžce ho poškodil. Nikomu z cestujících se nic nestalo. Důvodem incidentu bylo zřejmě to, že na autobusu byla napsána protioкупаční hesla.

11.00 Moskevské sdělovací prostředky odvysílaly dezinformaci, že 14. sjezd KSČ ve Vysočanech rozhodl o vyhlášení neutrality Československa. „*To v praxi znamená odtržení Československa od zemí Varšavské smlouvy a jeho orientaci na imperialistické státy, především pak na Západní Německo,*“ tvrdil tamní rozhlas.

Kolem 11. hodiny po Švermově (Štefánikově) mostě v Praze jelo nákladní auto, po kterém střílely okupační jednotky. Odražené střely zranily dva mladé muže, jednoho vážně. S průstřelem jater ho převezli na operaci.

12.00 V poledne byla obsazena Městská správa Veřejné bezpečnosti v Praze a její činnost tak byla zcela ochromena.

Sovětské jednotky zabavily jednotce Lidových milicí na Vysoké škole politické v Praze 6 zbraně, vyrovnaly je na nádvoří a fotografovaly je. Zřejmě měly posloužit jako důkaz příprav kontrarevoluce v Československu, informoval rozhlas. Podobné akce proběhly i na dalších místech v zemi.

13.00 „List anglických komunistů Daily Worker přináší článek, ve kterém podporuje jménem anglické komunistické strany zásah pěti bratrských socialistických zemí,“ sdělila ilegální stanice Vltava, šířená z území východního Berlína. Daily Worker přitom přestal vycházet v dubnu 1966 a jeho nástupce Morning Star invazi odsoudil.

Oddělení pasové kontroly na Cínovci ohlásilo, že sovětské vojáky zadrželi autobus s československými turisty a nutili je pod nabitými samopaly odstraňovat protiokupační nápisy ze silnic.

13.30 Zpráva o situaci v pankrácké věznici. Do samotného areálu věznice nebyli okupanti vpuštěni. Nebezpeční zločinci byli převedeni na takové místo, kde nehrozilo nebezpečí, že by jich bylo zneužito.

14.00 V Lysé nad Labem železničáři zastavili vlak s nákladem rušiček. Okupační armáda začala s překládáním techniky do helikoptér.

Z Cínovce do Teplic jela kolona tanků a další vojenské techniky. „Obráťte se k nim zády. Naším heslem budiž: nic nevíme, nic neznáme, nic jsme neviděli, nic jsme neslyšeli,“ nabádal rozhlas.

15.10 „Představitelé sovětské státní bezpečnosti se pokoušejí navazovat spolupráci s orgány vojenské kontrarozvědky,“ informoval rozhlas. „Vyžadují od nich pomoc, kterou naši zásadně odmítají. Jeden z posledních konkrétních případů je hlášen z posádky Mladá.“

15.30 Jihovýchodní Moravu od rána zaplavovaly další stovky tanků. „Tak jako ti první, neví ani tihle, kde jsou. Potvrzuje to zpráva, kterou jsme do-

stali z Podolí na Uherskohradištsku. Posádka jednoho tanku se dotazovala občanů, kde se nachází. Byla překvapena odpovědí, že na území Československa. Domnívala se totiž, že je v Západním Německu, kam jede zlikvidovat imperialistické podněcovatele kontrarevoluce v Československu,“ popsal jihomoravský svobodný rozhlas. Příjezd tanků do města dále hlásila také města Přerov a Hranice.

Zdeňka Nedvědová-Nejedlá, dcera „největšího přítele Sovětského svazu“ a bývalého ministra Zdeňka Nejedlého, se ve svém prohlášení ohradila proti invazi: „Celá naše rodina přinesla idejím komunismu, představovaným Sovětským svazem, největší oběti. Dnes musím s hrůzou chránit své děti a vnuky před násilnostmi okupantů. Okupanti, odejděte! Nás, potomky husitů, na kolena nesrazíte!“

Rozhlasová stanice Deutsche Welle přinesla zprávu o moskevských jednáních. První návrh kompromisu mezi ČSSR a SSSR podle jejích zpravodajů vypadal takto: „1. Sovětské vojenské jednotky zůstanou v Československu ve stejné síle, jako jsou v NDR, tedy asi 20 divizí. 2. Československo má zavázat jakékoliv aktivity vyvíjené vůči Sovětskému svazu. 3. Tisk, rozhlas a televize budou opět kontrolovány československou vládou. 4. Československo se vzdá plánu na neutralitu a potvrdí přítelství k Varšavskému paktu.“

Cestovatel Miroslav Zikmund se při [projevu v rozhlase](#) postavil proti okupaci. V ruštině vyzval své přátele v Sovětském svazu, aby protestovali proti invazi: „Vy věříte, že my, Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka, že 14 milionů Čechů i Slováků, které jste vy sami jmenovali věrnými přáteli socialistického tábora, vy věříte, že jsme kontrarevolucionáři? (...) Já vás prosím, akademiku Keldyši, akademiku Lavrentěve, akademiku Kapico, vzneste protest protitěto agresí jménem všech vědců Sovětského svazu. Já Tebe prosím, Genadiji Jevtušenko, nemlč!“

Pohřešovaná dcera Vasila Biľaka Naďa se ozvala. Mezinárodnímu pracovnímu tábora mládeže, který v sobotu opustila s neznámými lidmi, poslala

telegram z Londýna s textem „Jsem v pořádku“. Kromě této věty v něm žádné vysvětlení nebylo.

19.30 V Bučovicích projížděla kolona okupační armády. Vojáci z neznámého důvodu začali pálit ze samopalů a kulometů. Na náměstí byla přes zavěšené okno svého bytu zasažena Ilja Sušánková. Smrtelným zraněním na místě podlehla.

Večer Provoz na ruzyňském letišti byl prakticky zastaven. Přilétala a odlétala jen letadla Aeroflotu. Letadla z Moskvy překvapivě přivázela turisty, ale podle svědků talé. Agenty sovětské státní bezpečnosti, kteří se na letišti převlékali do civilních šatů. Navíc dostávali československé průkazy Veřejné bezpečnosti a československé peníze.

20.00 Z Itálie přišla zpráva, že filmový festival v Benátkách změnil zahajovací film. Místo původního francouzského snímku pustili organizátoři film Juraje Jakubiska Zbehovia a pútnici. Pořadatelé a členové poroty tak chtěli vyjádřit solidaritu s okupovaným Československem.

20.45 Prezident italského fotbalového klubu AC Milan podle listu Frankfurter Zeitung oznámil, že hráči nepojedou do Sofie na utkání s tamním týmem PFK Levski Sofia. Italští fotbalisté také společně s klubem Celtic Glasgow navrhli, aby byli fotbalisté pěti okupujících zemí vyloučeni z mezinárodní fotbalové federace.

Západoněmečtí opraváři aut se rozhodli jako gesto solidarity bezplatně opravovat vozy Českoslovnáků, kteří v době invaze byli na území SRN. Zdarma doplňovali i pohonné hmoty do nádrží.

21.45 Cestou ze zasedání vlády na Pražském hradě byla okupanty ostřelována auta tří členů kabinetu - ministra těžkého průmyslu Josefa Krejčího, ministra dopravy Františka Řeháka a ministra hornictví Františka Pence. Ministrům se nic nestalo. Vláda ČSSR se obrátila na Sovětský svaz, aby proti těmto „nepochopitelným nepřístojnostem“ zakročil.

22.10 Rozhlas informoval o vzkazu, který obdržela vláda z moskevských jednání. Tentokrát byli kromě prezidenta Ludvíka Svobody podepsáni i Alexander Dubček, Oldřich Černík a Josef Smrkovský, ale jinak sdělení nepřineslo vůbec nic nového: „Během dnešního dne bylo dále jednáno a budeme pokračovat i v noci. Víme, že na nás myslíte. I my myslíme na vás. Oceňujeme váš klid a rozvahu, které jsou nám zde velkou podporou. Prosíme vás, abyste takto vytrvali i nadále.“

22.30 Vysílač Krašov u Plzně byl za použití výbušnin zdemolován okupanty, kteří tu zatklí 17 pracovníků. Způsobená škoda činila asi 75 milionů Kčs. „Tanky přijely k vysílači, kulomet zarachotil a v té chvíli zhasla veškerá světla i vysílač. Automaticky se uvedly do provozu náhradní zdroje, v místnostech se opět rozsvítilo, pracovníci byli vyzváni sestoupit do přízemí. Pak se okupační vojska ujala zkázonosného díla. Rozstříleli veškerá zařízení, zaduněly rány, vysílačí věž je také poškozena. Bude zapotřebí nejméně tři roky práce, než se podaří dát vysílač Krašov opět do provozu,“ popsal dění na místě Československý rozhlas.

Francouzský spisovatel, filozof a dramatik Jean-Paul Sartre reagoval na situaci v Československu vyjádřením, že jde o zločinnou intervenci a vážný politický omyl.

Agentura AFP informovala, že do Švýcarska dorazili první českoslovenští uprchlíci. Šlo o tři pražské taxikáře ve věku 23-25 let. „Překročili rakousko-švýcarskou hranici a požádali o politický azyl. Jeli v autě sovětské značky, po cestě se nesetkali se žádnými obtížemi,“ napsala francouzská agentura.

Po několika dnech okupace si obyvatelé Československa všimli, že vojáci mají zjevně hlad, nebo přinejmenším nepravdělnou stravu. Mnoho jich bylo spatřeno v lesích při sbírání hub, jinde vyhrabávali na poli brambory nebo plenili záhony se zeleninou. Místní obyvatelé se řídili heslem „Ani krajíc chleba, ani sklenku vody“.

Pondělí 26. 8. 1968

Proti invazi do Československa se protestovalo až v daleké Indonésii. Demonstraci svolali tamní studenti. Ministerstvu zahraničí předali požadavek, aby Indonésie přerušila diplomatické styky se Sovětským svazem, Bulharskem, Maďarskem, Polskem a Německou demokratickou republikou. Také krajané v Chicagu zorganizovali demonstraci na podporu Československa, které se zúčastnilo na 50 tisíc lidí. „Obyvatelstvo Chicaga tuto manifestaci přijalo se srdečnými sympatiemi,“ informoval brněnský rozhlas. V hlavním městě Mexika demonstrovalo na podporu okupované ČSSR na 5000 lidí. Před sovětské velvyslanectví umístili na katafalk symbolickou rakev s nápisem Československo.

Jugoslávie odvolala svou účast na juniorském mistrovství Evropy v lehké atletice, které se mělo konat v Německé demokratické republice.

Mezi těmi, kdo odsoudili agresi pěti armád Varšavské smlouvy a podpořili Československo, byl také britský matematik, filosof, logik a spisovatel Bertrand Russell. Své stanovisko zaslal telegramem přímo Leonidu Brežněvovi. Československo zároveň opakovaně podpořil články v britském tisku.

V moskevské Pravdě vyšel údajný dopis „starých komunistů z Košic“, kteří v něm schvalovali vojenskou intervenci pěti armád Varšavského paktu a žádali Sovětský svaz, aby v boji proti kontrarevoluci jednal rychle, „jinak bude pozdě“.

Navzdory okupaci dokázali spojaři a rozhlasová technici vybudovat robustní síť vysílačů, přes které šířili ze skrytých pracovišť jednotlivá krajská vysílání. Na českém území šlo celkem o 43 vysílačů na dlouhých, středních a krátkých vlnách, dále 7 VKV vysílačů a 14 jejich náhradních pracovišť. Na slovenském území pracovalo 18 vysílačů.

Aby byl signál dobře slyšet, posílaly ho vysílače, které za normálních okolností sloužily jiným

účelům. Do sítě se zapojilo 50 vysílačů armády, 16 stanovišť Svazarmu, 5 vysílačů civilní ochrany, 11 vysílačů ministerstva vnitra, 17 rušiček a 4 telegrafní vysílače. Ze šesti vysílačů se na krátkých vlnách šířily informace o dění v Československu pro zahraniční posluchače.

Na štafetovém vysílání se obsahově, technicky nebo provozně podílelo několik tisíc osob, kterým se důmyslně dařilo maskovat jednotlivá studia. Spočítala to pozdější analýza Státní bezpečnosti, která vznikla už za normalizace - s cílem zmapovat „politicky dezorientované pracovníky“ a jejich „trestné činy proti republice“.

3.30 Pět náčelníků bezpečnostních složek, kteří aktivně vystupovali proti okupaci, a které sovětská armáda dosud držela v objektu ministerstva vnitra na Letné, bylo letecky převezeno do Praždan. (Propuštění byli až 5. září.)

4.00 Okupanti našli a obsadili jedno ze skrytých stanovišť jihočeského rozhlasového vysílání. Hlasatelé se však včas přesunuli a ráno se znovu ohlásili v rámci štafetového programu. V Českých Budějovicích okupační armáda strhávala plakáty v ulicích a přetírala vápennou všechna hesla. Protože vojáci neznali latinu, začali i řadu jiných nápisů, včetně tabulek s názvy úřadů nebo obchodů.

5.00 Sovětská vojska obsadila objekt Správy vyšetřování ministerstva vnitra v Praze-Ruzyni.

8.30 Na různých místech země se snažili okupanti oslovovat kolemjdoucí, mávali na děti nebo rozdávali letáky. Na Václavském náměstí si to navíc natáčeli na kameru ukrytou v jednom ze stánků s občerstvením. Záběry využívala sovětská propaganda. Rozhlas radil okupanty naprosto ignorovat.

V Bratislavě pustili do tlapačů vysílání své stanice Vltava. Místní se mu smáli nebo tlapače bez zájmu míjeli.

Proletáři všech zemí, spojte se!

RUDÉ PRÁVO

ORGÁN ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

PONĚDĚLÍ 26. SRPNA 1968 CÍLE 232 - ROČNÍK 48 (Právo číslo 21) CENA 40 HIAŁ.

Všem čtenářům Rudého Práva! Všem komu je drahé socialistické Československo!

Po několika dnech přestává vyvolané situace, napjaté atmosféře chceme co nejvíce přispět k posílení vnitřní konsolidace a uklidnění. Chápeme, že je to nesmírně složité úkoly. Její plný úspěch závisí především na skutečné prozíravosti, objektivním informování občanů, které umožní převážně většině socialistu oddaných lidí prohodit kolešnou hru a pochopit reálné nebezpečí, které vážně ohrožuje základy naší socialistické společnosti. Její úspěch závisí na vysoké zodpovědnosti stran

Proletáři všech zemí, spojte se!

Proletáři všech zemí, spojte se!

Budme nesmířitelní v boji proti pravocivým antisocialistickým silám a kontrarevolučním elementům, které využijí proces demokratizace naší společnosti k útokům na základy socialismu v naší zemi. Povedeme co nejrozhodnější boj proti nositelům revizionizmu, kteří se soustředili na ideologické a organizační rozbití strany.

ROZHOVORY MEZI PŘÁTELI Setkání v Kremle

24 srpna pokračovalo jednání mezi delegací Československé socialistické republiky v čele s prezidentem ČSSR Ludvíkem Svobodou a vedoucími činiteli KSSS a sovětské vlády. Jednání, stejné jako 23. srpna, probíhalo v otevřeném soudružském ovzduší. Obě strany se dohodly, že budou pokračovat v jednáních 25. srpna.

Výzva presidenta Ludvíka Svobody

Dovodil jsem se, že lid na pražských ulicích očekává náš příjezd. Prosim sdílet veřejnosti, že jednání pokračují a bylo v nich dosaženo pokroku, a proto jsem prodloužil svůj pobyt.

Vypřím všechny ke klidu a rozvaze, protože jediné tím může být nejlepší podpora naše práce.

Váš prezident
Ludvík Svoboda

↑ Podvržené vydání Rudého práva. Falešné noviny shazovali okupanti z letadel a rozdávali je na ulicích. Byly vytištěny mimo území Československa, pravděpodobně ve východním Německu.

9.00 v celé zemi začala čtvrt hodinová manifestace proti okupaci, kterou symbolizovalo vyzvánění zvonů, houkání sirén, troubení klaksonů aut, pískání lokomotiv a podobně. Hluk na některých místech vyděsil okupanty tolik, že se mu snažili zabránit. Na pražském hlavním nádraží se pokusili pod pohrůžkou použití zbraně neúspěšně donutit strojvůdce, aby přerušil pískání lokomotivy.

9.10 Během protiokupační manifestace byla na pražském Klárově postřelena pracovnice Výzkumného ústavu zemědělského Marie Charouková. Odmítla si z oděvu sundat trikoloru. Matka dvouletého dítěte zemřela v nemocnici.

Podle údajů ministerstva obrany bylo na území ČSSR už 750 000 okupačních vojáků, 12 tankových divizí, 13 motostřeleckých a 2 výsadkové. Dále 550 bojových letadel, 250 dopravních letounů, 6300 tanků, 2000 děl a zřejmě i raketová posádka.

10.20 Britský ministr Richard Crossman varoval před dalším zhoršováním situace. Nedoporučil, aby Velká Británie uplatnila vůči Sovětskému svazu

hospodářské sankce, neboť by to v konečném důsledku mohlo postihnout Československo. Crossman prohlásil, že britská vláda považuje v současnosti za nejdůležitější „mobilizovat veřejné světové mínění, které musí co nejrozhodněji odsoudit zločinnou agresi“.

10.40 Ve strašnickém krematoriu začal pohřeb Zdeňka Příhody, kterého před pěti dny srazili okupanti na Černokostelecké ulici v Praze.

11.10 V Rimavské Sobotě obsadila okupační vojska tiskárnu. Její zaměstnanci museli pod hrozbou samopalů tisknout štvavé letáky.

11.30 Nedaleko Zvolena narazil sovětský letoun Antonov An-12 během sestupového manévru k letišti Sliac do zalesněného kopcovitého terénu - přibližně 8 km před pražem dráhy. Při katastrofě zahynulo šest sovětských vojáků.

14.30 V Olomouci skončila jednání s velitelem okupačních vojsk. Slíbil, že pokud nebudou ve městě žádné „výtržnosti proti vojskům“, bude

↑ Rozbité ukazatele podél silnic. Foto: Pavel Macháček

zrušen zákaz vycházení, okupanti uvolní městský rozhlas a velitel povolil vydávání okresních novin Stráž lidu, prozatím dvakrát týdně.

15.00 Sovětská agentura TASS oznámila, že všechna mezinárodní vědecká sympozia, která se v poslední době uskutečnila v Praze, byla pod záštitou a vlivem západních imperialistů. „Dovolujeme si upozornit, že slávistického kongresu v Praze se zúčastnilo 200 bohemistů ze Sovětského svazu,“ komentoval to hlasatel Československého rozhlasu.

Českoslovenští spisovatelé a umělci, kteří byli v době okupace v zahraničí, vydali společný manifest proti agresi. Signatáři vyjádřili svou podporu programu demokratického socialismu, který zahájil Alexander Dubček. Podepsáni byli například

filmový režisér Miloš Forman nebo spisovatelé Jiří Mucha, Josef Nesvadba a Josef Škvorecký.

15.40 Po půl třetí londýnského času začala mimořádná schůze britského parlamentu věnovaná okupaci Československa. Přihlížel jí také československý velvyslanec ve Velké Británii. Řečníci okupaci odsoudili a kromě otázek týkajících se NATO padl i návrh na poskytnutí finančních prostředků pro zahraniční vysílání BBC, aby mohla šířit zprávy obyvatelům východní Evropy.

16.15 Ministr zahraničí Jiří Hájek informoval z New Yorku o vystoupení před Radou bezpečnosti OSN. „Výslovně odmítat jednání v Radě bezpečnosti je politicky i právně chybné,“ řekl o stažení československé otázky z programu jednání. „USA se stejně nakonec dohodnou se SSSR na účet malých zemí. Neodmítnout okupaci by však znamenalo dát oběma velmocím legitimaci k jednostranným zákrokům uvnitř svých sfér vlivu. Chování SSSR zvýšilo nedůvěru malých zemí k oběma velmocím, mezi nimiž nevidí v podstatě rozdíl. Nevystoupit v Radě bezpečnosti by znamenalo přiznávat tvrzení SSSR o kontrarevoluci a žádosti, či aspoň souhlasu ČSSR se zásahem.“

Otto Klemperer, Yehudi Menuhin, Igor Stravinskij a dalších 34 hudebníků vyhlásilo bojkot kulturních styků s pěti zeměmi okupujícími ČSSR.

Ve věku 66 let zemřel v pražské Thomayerově nemocnici filmový režisér Martin Frič. Podle mnohokrát zveřejněné historky, kterou mj. popsal Miloš Kopecký v autobiografické knize Co já vím?, spáchal režisér v den okupace sebevraždu vypitím lahve koňaku, ačkoliv to měl kvůli vážné nemoci přísně zakázáno.

Je sice pravda, že Frič byl požitkář a francouzský koňak by byl stylovým rozloučením se životem, filmový historik Pavel Taussig však tuto verzi s odvoláním na Fričovu nevlastní dceru popírá. Režisér totiž v den okupace už ležel v nemocnici: „Hned ráno po okupaci jsem šla za tátou do nemocnice. Chodil a pořád opakoval: To se nemělo stát. To se nemělo stát... Pak přestal vnímat, stal se apatickým.“

Za dva dny už jen ležel. Seděla jsem u něj. Najednou začal špatně dýchat. Přišli doktoři, musela jsem na chodbu. Už mě k němu nepustili...“ řekla Taussigova dcera. Celý text najdete v Kinorevue č. 24/1992 na straně 21.

Moskevská jednání pokračovala. Obě strany se měly dohodnout na konečném znění protokolu. Ze vzpomínek Bohumila Šimona (citováno podle knihy Srpen 1968, Práce, 1990): „Volají mne a ptají se: Kdo to napsal? Vždyť je to ultimátum! Kladete nám podmínky, jako byste obsadili Sovětský svaz. Takhle se nedohodneme. Teď... píšeme my a vy ho dostanete k vyjádření.“

Na jednání se sovětskou stranou pak vystoupil Alexander Dubček: „Invaze je tragédií a její důsledky nelze do u možná nikdy napraveny v myslích a srdcích našich lidí,“ řekl mimo jiné. Zdeněk Mlynář ve svých pamětech popsal, že následoval výbuch vzteku Leonida Brežněva: „Děláte si ve své vnitřní politice, co chcete, i to, co se nám nelíbí, a nedáte si říct po dobrém... Vaše země však leží v oblasti, kde ve

druhé světové válce stanula noha sovětského vojáka. Vykoupili jsme to velkými obětmi a z této oblasti neodejdeme. Hranice této oblasti jsou i našimi hranicemi. Protože nás neposloucháte, cítíme se ohroženi.“ Poté sovětská delegace demonstrativně odešla z jednání.

18.00 Všechny výpadovky z Prahy byly v obou směrech uzavřeny okupačními vojáky, kteří podle Veřejné bezpečnosti oznámili, že při nedodržení zákazu tvrdě zasáhnou a nevylučují ani střelbu.

Moskevská jednání pokračovala asi po hodině. Prezident Svoboda přemluvil sovětské politiky, aby se vrátili k jednacímu stolu. Mezitím českoslovenští delegáti přesvědčovali Alexandra Dubčeka, který protokol podepsat nechtěl. Zdeněk Mlynář zmínil v pamětech následující dialog:

„Všichni jsme se přece dohodli, že to podepíšeme! Já tě chápu, ale jestli nepodepíšeš, lidi doma vyjdou do ulic. Rusové to potlačí všemi prostředky. Chceš tolik krve?“ ptal se Dubčeka Josef Smrkovský. „Já to

↑ Vojáci diskutovali s občany shromážděnými kolem tanků. Foto: Pavel Macháček

nepodepíšu, ať dělají, co chtějí,” odpověděl Dubček a dodal, že je to podobná situace, jako když byl Emil Hácha u Adolfa Hitlera v roce 1939. Předseda vlády Oldřich Černík namítl, že když československá strana protokol nepodepíše, donutí ji Sověti k ještě horším podmínkám.

V Československu mezitím zasedalo Národní shromáždění. Schválilo provolání „Českému a slovenskému národu, lidu Československa“. Stojí v něm mimo jiné: „Houževnatě usilujeme o to, aby cizí armády opustily území naší republiky. Aby ústavní orgány ČSSR a jejich představitelé, kteří byli z vůle lidu zvoleni a těší se jeho plné důvěře, svobodně a svrchovaně vykonávali své funkce. Aby všichni náš lid mohl žít ve svrchovaném státě a sám podle své vůle spravoval své věci.“

19.45 Krátce před 22. hodinou moskevského času podepsaly československá a sovětská strana [protokol o jednáních](#). Nakonec jediným, kdo odmítl připojit svůj podpis, byl člen Ústředního výboru KSČ František Kriegel.

„Sověti ho drželi v izolaci, zatímco my jsme bydleli v Kremli. Nikdo s ním nejednal - a pak na něm vyžadovali podpis textu, který viděl poprvé v životě. Říkal jsem mu: Franto, oni si tě tady nechají, ale ten protokol bude stejně podepsán a bude platit. On jen opakoval: Mně je jasné, že mě odvezou na Sibiř. Ale právě proto nepodepíšu,” vzpomínal Bohumil Šimon.

Po podpisu se delegace zeptala, kdy budou uvolněny obsazené budovy v Praze. Leonid Brežněv pokynul ministru obrany Andreji Grečkovi, ať to jde zařadit.

„Kde je Kriegel?“ ptali se Čechoslováci. „Ten s vámi nepojede, kazil by normalizaci,” odpověděl podle vzpomínek Bohumila Šimona někdo ze sovětských politiků. „Protokol nepodepsal, není vázán, bude vystupovat proti. Nechte ho tady, nic se mu nestane. Za 14 dní ho pošleme domů.“

Ludvík Svoboda a Gustáv Husák se přimlouvali, aby Františka Kriegela pustili s nimi. Nakonec se s ním shledali v letadle. „Při loučení sem tam někdo zapomněl podat nebo stisknout nabízenou ruku,” dodal v pamětech Šimon.

20.00 Sovětská vojska uvolnila budovu předsednictva vlády a další objekty, tanky odjely i od Národního shromáždění.

Kompletní [text Moskevského protokolu](#) byl přísně tajný, pro veřejnost vyšlo jen komuniké o jednáních, které řadu bodů vynechalo.

Protokol anuloval mimořádný sjezd KSČ ve Vysočanech. Obnovil cenzuru a přikázal kádrová opatření ve sdělovacích prostředcích (tedy čistky).

Okupační jednotky podle něj měly opustit území ČSSR až tehdy, když „pomine ohrožení bezpečností socialismu v Československu a ohrožení bezpečnosti země socialistického společenství“. Zakazoval represe vůči těm, kdo podporovali invazi.

Do textu bylo zapracováno i stažení československé otázky z jednání Rady bezpečnosti.

Kromě profesionálních speciálních jednotek byly do invaze zapojeny statisíce řadových vojáků základní služby. Jedním z nich byl tehdy jedenačtyřicetiletý nedostudovaný filolog a milovník západní kultury Sergej Magid: „Na školení nám řekli, že nejhorší věc, že musíme zachránit bratrsky československý lid před německým imperialismem, protože Bundesrepublik tam už poslala tanky a jsou padesát kilometrů uvnitř Československa a jsou to na Plzeň (...). Československé hranice jsme překročili ve zduchu, ve tmě. Spousta z nás věřila, že opravdu letíme do severního Kazachstánu a na manévry. Sjeli jsme na nějaké letiště. Pak jsme se dozvěděli, že to byla Ruzyň, ale byla tma, žádné světlo.“ Vzpomínky Sergeje Magida najdete [na webu Českého rozhlasu](#).

Po půlnoci moskevského času se Leonid Brežněv sešel s představiteli čtyř dalších států, které se podílely na okupaci Československa. Na schůzce byl například vůdce Bulharska Todor Živkov, generální tajemník NDR Walter Ulbricht nebo předseda Polské sjednocené dělnické strany Władysław Gomułka. Brežněv je informoval o podepsání protokolu s československými delegáty.

Představitelé všech pěti zemí následně podepsali vlastní tajný protokol, v němž se závazali respektovat podmínky dohody mezi ČSSR a SSSR.

Ukázka z vysílání okupační stanice Vltava (26. 8. 1968)

[Přehrát na SoundCloudu](#)

„Dostali jsme dnes vzrušující zprávu. Poblíž Národního divadla bylo odhaleno nacistické hnízdo. V budově proti lávce na Slovanský ostrov byl nalezen nejen sklad zahraničních zbraní, nejen vysílačka a šifrovací zařízení, nejen speciální komplet rukavic určených k tomu, aby nebyly zanechány otisky prstů na předmětech, ale i dokumenty zjevně nacistického původu. Mezi fašistickými brožurami a plakáty byl i obraz Adolfa Hitlera.“

Nezkušeni chlapci vedou proti Rusům urážlivou kampaň. Fašisté přistoupili k činům. Opakujeme: Fašisté z NDP (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, tedy Národnědemokratická strana Německa - německá krajně pravicová politická strana, pozn. red.) zahájili činnost. Spolu s kontrarevolucí ne náhodou, opakuje i hrozba fašismu, přicházející ze Západu.

Drazí přátelé. Pačete! Upozorňujeme na podezřelá shromáždění a budovy, kde se provádí nepochopitelná činnost. Rekněte o tom našim orgánům, nebo kterékoli oprávněné osobě.

Dnes byl nalezen Hitlerův obraz v blízkosti lávky na Slovanský ostrov. A zítra může být polepena hákovými kříži celá naše vlast. Češi a Slováci, nepřipusťte to,“ tvrdila naléhavě stanice šířená z území Východního Berlína.

Netřeba dodávat, že nic podobného se nestalo.

↑ Stopy po střílbě na průčelí Čs. rozhlasu. Foto: Archiv Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR

↑ Momentka z okupované Prahy (existuje více verzí). Foto: Archiv Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR

Úterý 27. 8. 1968

Značná část techniky okupantů opustila střed Prahy, ministerstvo obrany, mosty i přístupové cesty ke Klárovu. Klid byl i kolem parlamentu.

4.00 Politici přiletěli z Moskvy a odjeli na Hrad. Poslanci Aloisí Poledňákovi se krátce podařilo spojit s Pražským hradem: „Soudruh Smrkovský oznámil, že přijeli v pořádku. Na otázku s jakým výsledkem, odpověděl, že snad s takovým, který se dá přežít.“ Posluchači slyšeli první zprávu o návratu delegace krátce po sedmé ráno.

Kolem 8.15 Československý rozhlas odvysílal magnetofonový [záznam prvního rozpačitého rozhovoru](#) s předsedou parlamentu Josefem Smrkovským. Redaktorka: „Je to dobré, nebo zlé?“ Josef Smrkovský (po dlouhé pauze): „To není snadná otázka.“

9.00 Znovu se rozezvučely sirény, zvony a klaksony, tentokrát na uvítanou československé delegace, která se vrátila z Moskvy.

Ve Vysočanech zasedl Ústřední výbor KSČ. Poprvé se dozvěděl, co je obsahem Moskevského protokolu. Ze vzpomínek Bohumila Šimona: „Mlynář poznamenává: Jestli tě nepověsili v Moskvě, tady tě pověsí určitě, až jim řekneš, co jsme přivezli. (...) Ať tam jde těch šest, kteří byli internováni, ti mají důvěru, ti spíše pojdí. Tak půjde těch šest. Jenže: Dubček nemůže, musí pracovat na projevu. Černík musí do vlády. Smrkovský do parlamentu. Kriegel nebude nic nikomu vysvětlovat, nepodepsal protokol a nesouhlasil s ním. Špačka bolí hlava po úrazu po nedávné autonehodě. Tak jedu znovu do Vysočan. Sám. Nemám kousek psaného textu. Protokol je v trezoru u prezidenta a je tajný. Jak z toho? Reprodukují protokol zpaměti a podávám vysvětlující komentáře. Jak umím a stačím. Výkřiky odporu. Bouře odporu. Zradili nás! Korytáři! Tohle je okupace na věčné časy! Raději smrt než okupaci!“

Na Smíchově přejel tank důchodkyni Bedřišku Kadeřábkovou. Žena zemřela v nemocnici.

10.30 Josef Smrkovský na zasedání parlamentu přednesl [zprávu o jednání](#) v Moskvě: „Všichni, v čele s prezidentem naší země Ludvíkem Svobodou, máme za to, že se vracíme se ctí, že jsme udělali a vytěžili ze situace maximum, které se vytěžít dalo. Samozřejmě, že výsledek všeho jednání je určitý kompromis. Myslím, že si nikdo nemohl představovat, že by bylo možné za několik dnů po takovém činu jako je obsazení naší země, rázem všechno smazat a uvést do původního stavu.“

Podle zpráv Československého rozhlasu vyjádřil s okupovanou zemí solidaritu další fotbalový klub - SK Rapid Vídeň. Jeho představenstvo zároveň nabídlo pomoc mladým Čechoslovákům ve Vídni, pokud ji budou potřebovat.

13.50 ÚV KSČ stále jednalo o moskevském protokolu. Bohumil Šimon vzpomínal: „Měl třetí, páté, šestá hodina jednání. Stále stojím na kóju a přidržuji se řečnického pultu. V očích slzy a pot. Chvilku mi nic nevidím, nic nevnímám. A z toho a znovu jako dřív otázky, výkřiky, projevy bez naděje... Mluví Šilhán, uklidňuje, doporučuje východiska. Kolem druhé hodiny spěje jednání k závěru. Podřizujeme se tedy.“

14.00 Za velkého zájmu veřejnosti začal v Praze v dejvickém kostele sv. Matěje pohřeb jedné z prvních obětí od rozhlasu, Milana Kadlece.

14.00 V osadě Želivec v katastru obce Sulice přejel tank Františka Nováka. Muž na místě zemřel.

14.40 Přímým přenosem z Pražského hradu vysílal rozhlas první [sdělení pro veřejnost o moskevských jednáních](#). A poprvé také zaznělo slovo normalizace: „Spojenecká vojska, která dočasně vstoupila na území Československa, se nebudou vmě-

Smrkovský: **Věřím, že se z toho dostanem!**

NÁŠ LID: **Bereme si poslední slovo!**

PŘELETĚLI!
DNES V ÚTERÝ V OSADY RANNÍCH HODINÁCH PŘILETELA NAŠE ČESKOSLOVENSKÁ DELEGACE Z JEDNÁNÍ V MOSKVĚ. OJELA VŮLE S PŘEDSÍDĚNÍM REPUBLIKY LUDVÍKEM SVOBODOU NA PRAŽSKÝ HRAD, SPOLU S PŘEDSÍDĚNÍM PŘILETĚLÍ SOUDRUŽI: A. DUBČEK, O. ČERNÍK, J. SMRKOVSKÝ, F. KRÍŽEJL, A. ŠPAČEK A J. ŠIMON. S RÁPĚTÍM ODKRÁVÁME DALŠÍ ZPRÁVY Z HRADU.
DNES V OSADY RANNÍCH HODINÁCH DOJELE SOVĚTSKÍ VOJÁCI: STÁNKY Z NÁMĚSTÍ MAXIMALA GORČKOV: POPRVE ZA 6 DNI OKUPACE JE BUDOVA NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ BEZ PRÍTOMNOSTI BLÍZKÉHO SOUSEDSTVÍ OKUPAČNÍCH JEDNOTEK.

Hovoří předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský
KLANÍM SE ČECHŮM A SLOVÁKŮM

V 9.15 hodin

↑ Zvláštní vydání novin oznámilo přilet československých politiků. Odpoledne už bylo jasné, co přivezli...

šovat do mnitních věcí ČSSR. Bylo dosaženo dohody o podmínkách odchodu těchto vojsk v závislosti od normalizační situace.“

14.50 Okamžitě po odvysílání komuniké navázal svým [projevem](#) prezident Ludvík Svoboda: „Dosažli jsme zejména zásadní dohody o postupném uskutečnění plného odchodu vojsk. Do té doby je jejich přítomnost politickou realitou.“

15.10 Po projevu prezidenta se ujal slova hlasatel z vysílače Svobodné Horácko: „Mohu mluvit jenom za nás ve studiu. Vlastně... momentálně toho moc říct nemůžeme, protože nám slova hořknou v ústech. Díky vám, kteří jste se nepokořili. Díky vám, kteří se ani nadále nepokoříte.“ Navazující hlasatel brněnského rozhlasu zůstal vůči prohlášení prezidenta i oficiálnímu sdělení opatrný: „Nesmíme znervóznět. Zůstanu u toho nejzákladnějšího. Kolik se u nás objevilo zpráv, které se ukázaly polopravdivé nebo úplně nepravdivé. Nervozita a jakékoliv jednání na nervozitě založené nahrávají nepříteli, protože nás oslabují. Teď slyšíme první zprávu z Moskvy a je u nás nervozity víc a víc.“

Japonská vláda ve svém stanovisku uvedla, že „sovětsko-československého kompromisu bylo dosaženo pod tlakem vojenské intervence“. Vyslovila politování, že nebylo dbáno základních zásad nevmešování do vnitřních záležitostí jiných států.

15.50 Mezinárodní a meziměstská telefonní ústředna v Praze obnovila normální provoz.

16.20 Rozhlas vysílal jedno překvapené stanovisko za druhým. Všechna byla v podobném duchu. Namátkou prohlášení základní organizace KSČ v Československém rozhlase Ostrava: „Se vzrušením a naprostým nesouhlasem jsme vyslechli společné komuniké z jednání naší delegace v Moskvě. Nepřestáváme přitom důvěřovat našim legálním představitelům, soudruhům Dubčekovi, Svobodovi, Černíkovi, Smrkovskému, Šimonovi a dalším, kteří projevili statečný postoj a nekolaborovali s okupanty. Chápeme výsledky moskevského jednání jako akt, který byl proveden podvodným nátlakem a hrozbami. Nebylo to jednání rovnocenných partnerů, kteří jediné mohou uzavřít právoplatné dohody. Plně proto podporujeme stanovisko předsednictva krajského

výboru KSČ v Ostravě, jakož i dalších krajských výborů, které odmítají uznat tyto dohody do doby, než je schválí celý československý lid, který projevil v sedmi dnech okupace jednotnou vůli k odporu za plnou suverenitu naší ČSSR. Proto nadále trváme kategoricky na odchodu okupačních vojsk, plně podporujeme závěry 14. mimořádného sjezdu strany a ústřední výbor, který byl na tomto sjezdu řádně zvolen. Příkazy a rozhodnutí od kohokoliv jiného nemůžeme přijímat.“

17.30 K národu hovořil zjevně pohnutý Alexander Dubček. Jeho [projev](#) proslul jako text, ve kterém bylo důležitější to, co nezaznělo, než

to, co Dubček skutečně řekl: „Normalizace poměrů je základní reálný předpoklad, abychom zase mohli soustředit naše úsilí na to, jak jít dále bez vážných chyb a podstatnějšího zdržení po cestě, které jste spolu s námi tak věřili, a myslím, že jí stále věříte.“

Večerní [beseda](#) ve vysílání Svobodného televizního studia Sever o Dubčekově rozhlasovém projevu: „Já se opravdu nemohu s tím smířit. Já se nemohu smířit s tím, že to, co bylo včera Á, je kupodivu dneska přes noc B,“ řekl před kamerou herec Jan Tříska. „Mnohem srozumitelnější pro nás všechny byly ty otřesné pauzy v jeho proslovu. Ty nemluvily, ty

křičely, ty nemluvily, a přesto křičely, a ty byly burčující,“ dodal redaktor Miroslav Hladík.

Večer ÚV KSČ vydal stanovisko k výsledkům jednání v Moskvě: „Naše veřejnost přijímá s hořkostí a pocitem zklamání komuniké o jednání našich představitelů v Moskvě. Sdílíme tyto pocity a plně prožíváme vážnost této chvíle.

Ustupujeme přesile, ale nikdy se nevzdáme požadavku suverenity a svobody.

Chápeme těžkou situaci, ve které soudruh Dubček a další s ním pracovali v Moskvě, oddělení na delší dobu od nás. Soudruzi, bratři, přátelé! Nezoufejte,

není všem dnům konec. Socialismus s lidskou tvářičkou stále zůstává posláním našich národů. Nepodařilo se svrhnout legální vládu, zničit náš politický systém a natrvalo okupovat naši vlast. Váš heroický postoj v posledních sedmi dnech umožnil mnohé zachovat pro budoucnost.

Vyzýváme vás ve jménu jednoty, která nás v uplynulých těžkých dnech spojovala, zachovejte klid, hrdost a rozvahu. Ústřední výbor jedná a promyslí vzniklou situaci. Uděláme všechno, co je v našich silách, abychom společně našli východisko a pomohli vytvářet podmínky pro budoucnost našeho národa. Věřte nám, buďte s námi, my jsme s vámi!“

Komuniké o československo-sovětských rokováních (podle vydání Rudého práva z 28. 8. 1968)

23. až 26. srpna 1968 se uskutečnila v Moskvě československo-sovětská jednání, kterých se zúčastnili:

z československé strany prezident Československé socialistické republiky soudruh Ludvík Svoboda, první tajemník ústředního výboru KSČ Alexander Dubček, předseda Národního shromáždění, člen předsednictva ÚV KSČ Josef Smrkovský, předseda vlády, člen předsednictva ÚV KSČ Oldřich Černík, člen předsednictva ÚV KSČ a první tajemník ÚV KSS Vasil Biľak, člen předsednictva ÚV KSČ, místopředseda Slovenské národní rady František Barbírek, člen předsednictva ÚV KSČ Jan Piller, člen předsednictva ÚV KSČ Emil Rigo, člen předsednictva ÚV KSČ Josef Špaček, člen předsednictva ÚV KSČ Oldřich Švestka, předseda ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Miloš Jakeš, kandidát předsednictva a tajemník ÚV KSČ Josef Lenárt, kandidát předsednictva ÚV KSČ Bohumil Šimon, místopředseda vlády dr. Gustáv Husák, tajemník ÚV KSČ Alois Indra, tajemník ÚV KSČ dr. Zdeněk Mlynář, ministr národní obrany generálplukovník Martin Džúr, ministr spravedlnosti dr. Bohumil Kučera, velvyslanec Československé socialistické republiky v Sovětském svazu Vladimír Koucký;

ze sovětské strany generální tajemník ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu s. Brežněv, předseda rady ministrů, člen politbyra ÚV KSSS s. Kosygin, předseda presidia Nejvyššího sovětu SSSR, člen politbyra ÚV KSSS s. Podgornyj, člen politbyra ÚV

KSSS, předseda rady ministrů Ruské sovětské federativní socialistické republiky s. Voronov, člen politbyra a tajemník ÚV KSSS s. Kirilenko, člen politbyra ÚV KSSS I. náměstek předsedy rady ministrů SSSR s. Poljanskij, člen politbyra a tajemník ÚV KSSS s. Suslov, člen politbyra ÚV KSSS, předseda Vsesvazové ústřední rady odborů s. Šelepín, člen politbyra ÚV KSSS, tajemník ÚV KS Ukrajiny s. Šelev, tajemník ÚV KSSS s. Tatušev, tajemník ÚV KSSS s. Ponomarjov, ministr obrany SSSR s. Grečko, ministr zahraničních věcí SSSR s. Gromyko.

V průběhu rozhovorů byly v otevřené soudružské diskusí posouzeny otázky týkající se současného vývoje mezinárodní situace, aktivizace machinací imperialismu proti socialistickým zemím, situace v Československu v poslední době, i dočasný vstup vojsk pěti socialistických zemí na území ČSSR.

Účastníci vyslovili pevné společné přesvědčení, že v současné situaci je hlavním úkolem uskutečnit společná rozhodnutí, přijatá v Čierné nad Tisou, vycházející ze stanovisek a zásad, formulovaných na poradě v Bratislavě, jakož i postupně uvést v život praktické kroky, vyplývající z ujednání, dosaženého v průběhu rozhovorů.

Sovětská strana vyjádřila své porozumění a podporu z pozice vedení KSČ i ČSSR, které je rozhodnuto vycházet z usnesení, přijatých na lednovém a květnovém plenárním zasedání ÚV KSČ v zájmu zdokonalení metod

řízení společnosti, rozvoje socialistické demokracie a upevnění socialistického zřízení na základě marxismu-leninismu.

Bylo dosaženo dohody o opatřeních, jejichž cílem je co nejdříve normalizace situace v ČSSR. Československá představitelé informovali o nejbližších zamýšlených opatřeních ke splnění těchto cílů. Ze strany představitelů ČSSR bylo prohlášeno, že veškerá práce stranických a státních orgánů na všech úsecích jejich činnosti bude zaměřena na zajištění účinných opatření v zájmu socialistického zřízení, vedoucí úlohy dělnické třídy a komunistické strany, v zájmu rozvoje a upevnění přátelských vztahů s národy Sovětského svazu a celého socialistického společenství.

Sovětská představitelé vyjadřují své jednoznačné úsilí národů Sovětského svazu o přátelství a bratrství s národy socialistického Československa, potvrdili svoji připravenost k nejširší a upřímné spolupráci na základě vzájemné úcty, rovnoprávnosti, územní celistvosti, nezávislosti a socialistické solidarity.

Spojenecká vojska, která dočasně vstoupila na území Československa, se nebudou vměšovat do vnitřních věcí ČSSR. Bylo dosaženo dohody o podmínkách odchodu těchto vojsk z území ČSSR v závislosti od normalizace situace v ČSSR. Československá strana informovala o tom, že vrchní velitel československých ozbrojených sil vydal příslušné rozkazy v zájmu toho, aby nedošlo

k incidentům a konfliktům, které by mohly vyvolat narušení klidu a veřejného pořádku. Dal rovněž příkaz vojenskému velení ČSSR, aby udržovalo spojení s velením spojeneckých vojsk.

V souvislosti s projednáváním takzvané otázky o situaci v ČSSR v Radě bezpečnosti prohlásili představitelé ČSSR, že československá strana nežádala projednání této otázky Radou bezpečnosti a žádá o její stažení z programu jednání. Vedoucí představitelé KSČ a KSSS potvrdili své odhodlání provádět rozhodně na mezinárodním fóru politiku odpovídající zájmům upevnění solidarity socialistického společenství, zájmům míru a mezinárodní bezpečnosti. Československo a Sovětský svaz tak jako dosud budou klást rozhodný odpor militaristickým, revanšistickým a neonacistickým silám, usilujícím o revizi výsledků druhé světové války, o narušení nedotknutelnosti existujících hranic v Evropě.

Znovu bylo potvrzeno odhodlání rozhodně plnit všechny závazky vyplývající pro obě strany jak z mnohostranných, tak i z dvojstranných dohod, které byly uzavřeny mezi socialistickými státy, posilovat obrannou sílu socialistického společenství, zvyšovat efektivnost obranné Varšavské smlouvy.

Rozhovory probíhaly v ovzduší otevřenosti, soudružství a přátelství.

Podepsání účastníci jednání

Eldariel - Czech elves
database

PŘÍLOHY

„Pak mi jednoho dne rozhlas poděkoval.
Poslal mi dopis, že pokud se pokusím vstoupit do této budovy, tak budu vyvedena.“
Vzpomínka Věry Štovičkové-Heroldové na personální čistky za normalizace

Eldariel, Czech elves
database

Oběti okupace 1968

Zveřejněná jména a okolnosti úmrtí vycházejí ze seznamů publikovaných v průběhu uplynulých let Ústavem pro studium totalitních režimů, Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, Ústavem paměti národa a Ministerstvem obrany ČR. Informace v těchto seznamech se někdy vzájemně vylučují a byly postupně upřesňovány. Pokud nebylo jasné jméno, příčina úmrtí, datum, nebo jiný údaj, nebo pokud se tyto údaje vzájemně popíraly, byly pro účely tohoto seznamu použity nejnovější publikované informace.

Albert Pavel

Zemřel 21. 8. 1968 u rozhlasu, pravděpodobně po skoku z okna hořícího protějšího domu. V průběhu potyček bylo zapáleno jedno z nákladních vozidel Sovětské armády. Na jeho korbě bylo kromě běžných zásob také několik přepravek s municí, která v žáru explodovala. Oheň se přenesl na nejbližší dům a další tři budovy v sousedství. Plameny uvěznily v jednom z nich Pavla Alberta, jenž před uhořením raději zvolil skok z okna.

Baborovský Jan

Zemřel 21. 8. 1968, uhořel při požáru domu u rozhlasu.

Bajtoš Ján

Dne 14. 9. 1968 v 7 hodin ráno dojeli se synem na motocyklu k chatě v Suché dolině u cesty z Košic do Kavečan. Bajtoš našel uražené zámky a poznal, že v domě někdo je. Vyzbrojil se sekerou a chtěl zloděje zadržet, syna poslal pro pomoc do sousedních chat.

Syn slyšel střelbu, a když se vrátil, ležel otec postřelený. Podlehl zranění v nemocnici. Pachatelem byl zběh ze Sovětské armády Grigorij Grigorijevič Aleksejčuk, který byl zadržen 17. 10. 1968 v Košicích a k činu se přiznal. Byl odsouzen k 15 letům vězení.

Baloun Václav

Postřelen sovětským strážným nedaleko Haklových Dvůrů 11. září 1968. Československé bezpečnosti byl případ oznámen až po několika hodinách, kdy již byl mrtev.

Beránek Miroslav

Byl smrtelně postřelen 10. 9. 1968 opilým sovětským vojákem. Pachatel byl sovětským vojenským soudem odsouzen ke třem rokům odnětí svobody.

Boháč Josef

25. srpna zasažen střelbou sovětských vojáků při průjezdu kolony vojenských vozidel Prostějovem.

Bonk Jozef

Dne 21. srpna 1968 projížděly městem Poprad směrem na Svit sovětské tanky. Po 11. hodině asi 600 občanů zatarasilo provoz na náměstí a házelo na vojenskou kolonu různé předměty. Dav podnětil několik přídatných palivových nádrží tanků.

Vojáci spustili střelbu, při níž byl Bonk zasažen do břicha. Zraněním na místě podlehl. Pohřbený je na hřbitově v Hôrke. Na náměstí v Popradu byla umístěna pamětní deska, která byla za normalizace odstraněna.

Dnes je na na tomto náměstí pamětní tabule všem obětem okupace Československa.

Březina Vincenc

Dne 21. srpna zasypán zborceným zdímem při nárazu sovětského tanku do podloubí domu na náměstí v Liberci. Utrpěl tříštivé zlomeniny obou bérců, ke kterým se přidaly další komplikace a gangréna. Zemřel na zánět plic v liberecké nemocnici. Po roce 1989 byl obětem odhalen na liberecké radnici pomník.

Bulík Josef, Veselá Božena

Dne 21. 8. 1968 v 11.50 ho usmrtilo vojenské obojživelné vozidlo na státní silnici v obci Dolní Kralovice. Muž zemřel spolu s manželkou ve své zcela zdemolované trafice.

Ciberaj Štefan

Při průjezdu vojenské kolony Rožňavou dne 21. srpna 1968 byl zachycen sovětským tankem a přitlačen ke stěně obytného domu. Tank mu pohoždil pánev a amputoval pravou nohu. Při převozu do nemocnice zraněním podlehl.

Čížek Miroslav

Dne 21. srpna vjel v Liberci na náměstí sovětský tank do podloubí, které se částečně zřítilo. M. Čížek byl zasypán padajícím zdímem a zemřel při převozu do nemocnice. Po roce 1989 byl obětem odhalen na liberecké radnici pomník.

Davídek Pavel

10. 9. 1968 ve 20.30 byl na místě usmrčen ve svém autě značky Trabant při střetu se sovětským tankem L. 106/016 z velitelství tankové jednotky v Praze 10. K nehodě došlo na silnici za uhřetivským jatkami. Zavinil ji řidič tanku.

Debnár Viliam

Dne 21. srpna vezl pětiletého syna domů z chaty. V Jedovnické ulici v městské části Brno-Líšeň se jej pokusil zastavit hlídkující sovětský voják. Protože podle jeho mínění řidič nezareagoval dostatečně rychle, zahájil na vůz střelbu, zasáhl Debnára do zad a na místě jej usmrtil. Malý chlapec musel ve voze s mrtvým otcem zůstat ještě déle než hodinu, než se mu podařilo utéct. V roce 1991 byla na místě incidentu odhalena pamětní deska.

Dragoun Zdeněk

Postřelen 21. srpna na lešení u radnice v Liberci. Zemřel při převozu do nemocnice. Příčinou smrti byl průstřel hrudníku a následně vykrvácení do pohrudniční dutiny. Po roce 1989 byl obětem odhalen na liberecké radnici pomník.

Fialka Josef

Postřelen u liberecké radnice. Na následky zranění průstřelu břicha a následného vykrvácení do pobřišnicové dutiny zemřel v liberecké nemocnici 21. 8. 1968 ve 12.30 hod. Po roce 1989 byl obětem odhalen na liberecké radnici pomník.

Fridrich Petr

V noci na 21. srpna byl sražen sovětským tankem v Předlicích. Následkům zranění podlehl 22. srpna v nemocnici v Ústí nad Labem.

Frydrychovský Václav

Dne 21. srpna byl při průjezdu maďarských jednotek Jihlavou sražen tankem. Byl převezen do jihlavské nemocnice, kde na následky zranění zemřel 23. srpna.

Gavorník Rudolf

Dne 21. srpna 1968 ve 13.30 přes Detvu projížděla vojenská kolona směrem na Zvolen. U silnice se shromáždilo asi 500 lidí, kteří pokřikovali na vojáky a házeli na kolonu předměty. Vojáci spustili palbu z lehkého kulometu, při které byl zasažen Rudolf Gavorník. Na následky zranění zemřel večer v Lučenecké nemocnici.

Hamrák Michal

Šestnáctiletý učeň Východoslovenských železáren. 21. srpna 1968 ve 12.30 utrpěl průstřel hrudníku a srdce. Na místě zemřel. Pohřeb se konal 24. srpna 1968 v Košicích. Jeho jméno je uvedeno na pamětní desce umístěné na Hlavní ulici v Košicích.

Hanus Josef

Zastřelen ve svém bytě nedaleko rozhlasu. Zemřel na následky vykrvácení.

Hatala Ján

Byl zastřelen 21. 8. 1968 u čerpací stanice v Košicích směrem na Prešov. Podlehl střelným poraněním jater, dvanáctiterníku a obličeje. Také jeho jméno je uvedeno na pamětní desce umístěné na Hlavní ulici v Košicích.

Hlaváč Pavol

Při cestě do práce 25. srpna 1968 ve 21.50 narazil motocyklem do neosvětleného vojenského vozidla na silnici v Ladomerské Vieske. Zraněním na místě podlehl.

Hnulík Vladimír

Zastřelen u rozhlasu 21. 8. 1968.

Holík Ján

Dne 21. srpna 1968 ve 12.30 zasažen dvěma střelami do tváře na Šafárikově náměstí u Univerzity Komenského v Bratislavě. Na místě zemřel.

Horváth Bartolomej

Dne 21. srpna 1968 byl v Košicích zasažen střelou do břicha a levé ruky. Na následky zranění zemřel 11. 9. 1968 v nemocnici v Rastislavově ulici v Košicích.

Chalupa Karel

Dne 29. srpna večer měl sovětský obrněný transportér v Brně problémy s prázdnou pneumatikou, a zastavil proto u mostu na Renneské třídě

střeženého vojenskou hlídkou. V místech nefungovalo veřejné osvětlení a sovětské vozidlo nemělo zapnutá výstražná světla. K. Chalupa transportér ve tmě neviděl, narazil do něj osobním vozem a svým zraněním při převozu do nemocnice podlehl.

Charousková Marie

26. 8. 1968 na pražském Klárově vyzval okupační voják Marii Charouskovou, aby si z oděvu sundala trikoloru, což mladá vlastenka odmítla učinit. Voják v reakci na odmítnutí na mladou ženu namířil kulomet a vystřelil. Na následky střelné rány Marie Charousková zemřela. Její oběť připomíná pamětní deska.

Chlupová Naděžda, Chlup Jaromír, Chlup Miroslav

Dne 12. října na rovném úseku silnice mezi Svitavami a Litomyšlím z nevysvětlených příčin dostal nákladní vůz sovětské armády smyk. Otočil se tak, že zablokoval celou vozovku, srazil auto Chlupových do příkopu a ještě se na něj převrátil. Na místě zahynuli rodiče, tři děti byly vážně zraněny. Sedmiletý Miroslav Chlup zemřel v nemocnici 14. října.

Jenšovský Jan

Okolnosti úmrtí nejsou zcela jasné. Ve večerních hodinách 21. 8. 1968 ho postřelil neznámý sovětský voják. Měl být postřelen ve společnosti dalšího československého občana. Sověští vojáci stříleli po obou, ale pozornost střelců k sobě přitáhl výrazný svetr Jana Jenšovského. Zemřel o několik dnů později na následky průstřelu břicha.

Kadeřábková Bedřiška

27. 8. 1968 tuto důchodkyni srazil či přejel tank na Smíchově. Zemřela na následky pooperačního lalúčkovitého zánětu mléč.

Kadlec Milan

Sražen 21. 8. 1968 nákladním vozidlem volně puštěným do demonstrantů poblíž rozhlasu. Zemřel na následky krvácení do levé hrudní dutiny, roztržení levé plíce, roztržení srdce, zlomeninu 2. až 3. žebra vlevo a zlomeninu levé paže.

Kadrya Jozef

Neosvětlený vojenský transportér nedal přednost v úžďe muži na motocyklu. Muž při srážce utrpěl roztržení břišní dutiny, tržné rány na hlavě a končetinách. Následkům zranění podlehl v nemocnici 3. 9. 1968.

O den později zahájil vyšetřovatel Městské správy VB trestní stíhání pro ublížení na zdraví s následkem smrti, které však dne 24. října 1968 přerušil z důvodů nezjištění totožnosti řidiče vojenského transportéru.

Kahoun Alois

Dne 29. září vjel sovětský obrněný transportér na nepřehledném úseku silnice u Hluboké nad Vltavou ve vysoké rychlosti v zatáčce do protisměru, kde do něj narazil protijedoucí motocykl. Alois Kahoun na místě zemřel.

Klapka Jiří

21. 8. 1968 skočil z okna hořícího domu ve Vinohradské ulici. Zemřel na udušení při vděchnutí krve, zlomeninu lebky a pohmoždění mozku po pádu z výšky.

Klimešová Zdenka, Veselý Jaroslav

7. září opilý polský voják zahájil na křižovatce v Jičíně bezdůvodnou střelbu do okolí. Dva lidé byli zabití, pět dalších zraněno (mezi nimi dva polští vojáci). Po roce 1989 byl na místě střelby odhalen obětem památník.

Klůc František

Vedoucí posunu v železniční stanici Žatec. Byl zastřelen sovětským dezertérem na polní cestě u Nečemic. Voják mu ukradl automobil a pokusil se z místa činu ujet.

Kobr Bohumil

Dne 21. srpna na náměstí v Liberci těžce zraněn nákladním cisternovým vozem sovětské armády. Auto se pokoušelo vyhnout tanku, který narazil do podloubí. Zemřel v nemocnici v Liberci v důsledku mnohočetných zlomenin žebere a komprese hrudníku. Po roce 1989 byl obětem odhalen na liberecké radnici pomník.

Kolesár Jozef

Dne 21. srpna 1968 zasažen střelou do hlavy. I jeho jméno je na pamětní desce v Hlavní ulici v Košicích.

Korenko Michal

V podvečerních hodinách 27. října 1968 cestou z práce na motocyklu Jawa 250 narazil u obce Spišský Štvrtok do odstaveného neosvětleného vojenského vozidla. Při srážce utrpěl poranění jater, kterému při převozu do nemocnice v Levoči podlehl.

Košanová Daniela

Dne 21. 8. 1968 odpoledne byla na schodech Univerzity Komenského v Bratislavě zasažena do bederní oblasti. Po převozu na II. chirurgickou kliniku Fakultní nemocnice zranění podlehla.

Krahulec Jindřich

Zemřel večer 21. srpna 1968 cestou na Hlavní nádraží. Společně se skupinou dalších lidí se vezl na korbě nákladního vozu Praha V3S. Při průjezdu Karlovým náměstím, zhruba na úrovni tehdejší bu-

↑ Oběť před rozhlasem na pražské Vinohradské třídě. Foto: Vojenský historický ústav

dovy Lidové demokracie, začali vůz bez varování ostřelovat ze samopalů sovětsí vojáci. Krahulec na místě zemřel. Další tři lidé utrpěli těžká zranění.

Kubeš Jaroslav

Sražen 21. 8. 1968 nákladním vozidlem puštěným bez řidiče do demonstrantů poblíž rozhlasu. Zemřel na následky zmáčknutí hlavy.

Kuliš Jindřich

21. srpna byl postřelen vojákem sovětské armády a zemřel v nemocnici v Liberci v důsledku průstřelu hrudníku a břicha a následného vykrvácení. Po roce 1989 byl obětí odhalen na liberecké radnici pomník.

Laita Ivan

Poblíž budovy rozhlasu ho 21. 8. 1968 zasáhla střepina z vybuchlého sovětského tanku. Zemřel po převozu do nemocnice na následky poranění srdce a dalších vnitřních orgánů.

Lamper Milan

Zastřelen 21. 8. 1968 u rozhlasu v Praze. Zemřel na následky průstřelu hrudníku a zakrvácení dutiny hrudní.

Lang Ladislav

Dne 25. srpna byl zasažen střelbou sovětských vojáků při průjezdu kolony vojenských vozidel Prostějovem.

László Ján

Smrtelně zasažen 21. srpna 1968 v 15.30 v Košicích na náměstí. Jeho jméno je na pamětní desce.

Legner Peter

Učeň druhého ročníku chemické nadstavbové školy n. p. Slovnaft Bratislava. Dne 22. srpna 1968 okolo 13. hodiny byl postřelen u pošty na Náměstí SNP v Bratislavě. Zemřel při převozu do nemocnice. Příčinou smrti byl průstřel hrudníku a břicha s poškozováním vnitřních orgánů a zakrvácením dutiny břišní. Pochován byl na Martinském hřbitově v Bratislavě.

Vyšetřovatel Městské správy VB přerušil dne 22. října 1968 stíhání ve věci ublížení na zdraví s následkem smrti z důvodu nezjištění totožnosti sovětského vojáka, který střílel.

Levak Jozef

Když 21. srpna 1968 začala v 16 hodin projíždět náměstím kolona sovětských tanků, dle očitéch svědků si Jozef Levak lehl do cesty s cílem zabránit koloně, aby pokračovala v jízdě. Blížící se tank nezastavil, J. Leváka přejel a usmrtil. Mužovu památku připomíná pamětní deska.

Livečková Eva

Dne 21. srpna v Liberci u nástupního ostrůvku tramvaje nedaleko pošty zasažena zezadu do krku střelou sovětského vojáka. Zranění podlehla v liberecké nemocnici 23. srpna. Po roce 1989 byl obětí odhalen na liberecké radnici pomník.

Luzar Jan

22. listopadu na silnici Opava-Olomouc narazil na motocyklu ve vysoké rychlosti do stojícího špatně osvětleného nákladního automobilu sovětské armády. Zemřel krátce po nehodě.

Malečka Milan (?)

Dne 8. 9. 1968 při jízdě na motocyklu páté osmé večer na silnici mezi měnicínem a Novým Mestom nad Váhom narazil do sovětského obrněného transportéru, který stál na pravé straně vozovky a byl vzadu málo osvětlen modrými světly. Podlehl zraněním při převozu do nemocnice.

Málek Miroslav

(podle jiných zdrojů Jaroslav)

21. srpna 1968 ho zasáhla střepina, která odletěla od vybuchlého sovětského tanku poblíž rozhlasu.

Martoník Ladislav

Dne 21. srpna 1968 ve 13.00 zasažen do hlavy na silnici v Košicích. Na následky zranění zemřel 22. srpna 1968 v 9.30 v nemocnici v Rastislavově ulici.

Mitková Helena

Dne 8. 10. 1968 v blízkosti obce Bač, okr. Dunajská Streda, nedal sovětský nákladní vůz s cisternou přednost osobnímu automobilu Tatra, došlo ke srážce, do které ještě narazil maďarský kamion. V osobním autě byl zraněn řidič a dvě děti, manželka zemřela na místě. Zranění utrpěl i řidič cisterny.

Modr Jiří

Dne 15. října spáchal sebevraždu skokem pod kola sovětského nákladního vozu na letišti v Mošnově.

Moštenický František

Dne 21. srpna 1968 v ranních hodinách se vydal spolu s dcerou na výlet motocyklem do Vysokých Tater. Okolo 13. hodiny byl na silnici mezi Važcem a Štrbu sražen tankem, který vyjel do protisměru a Ferdinanda Moštenického vlekl v pásech asi 50 metrů. Dcera utrpěla těžké zranění.

Musich Mário

Zemřel 21. 8. 1968. Přejel ho nákladní vůz puštěný bez řidiče dolů Italskou ulicí od náměstí Míru směrem ke křižovatce s Vinohradskou třídou.

Mušec Filip

Dne 25. listopadu navečer na silnici Olomouc - Lipník n. Bečvou nedaleko zesilovací stanice Velká Bystřice projížděla dvě nákladní auta sovětské armády. Druhé vozidlo náhle začalo předjíždět to první a dostalo se do protisměru, kde srazilo motocyklistu F. Mušce, který zahynul na místě. Obě vozidla bez zastavení pokračovala v cestě.

Němec Karel

Patnáctiletý chlapec zemřel 24. 8. 1968 na následky střelby sovětských vojáků do automobilu Žuk, ve kterém jel s dalšími lidmi.

Netušil Eduard

30. srpna 1968 se na úzké silnici v katastru České Budějovice - Rožnov pokoušel řidič neosvětleného sovětského transportéru otočit svůj vůz. Když jej předjížděl motocykl řízený Eduardem Ne-

tušilem, který vezl spolujezdkyni A. Dvořákovou, nenadále couvl. Motocyklista strhl stroj do stromu. Zemřel na místě.

Novák František

Usmrčen tankem dne 27. 8. 1968 ve 14.00 v katastru obce Sulice, osada Želivec.

Novák Jaroslav

21. srpna 1968 ho zasáhla střepina, která odletěla od vybuchlého sovětského tanku poblíž rozhlasu. Zemřel na následky úrazového šoku při tříštivé zlomenině pánve, pohmoždění stehenního svalstva a svalstva stěny břišní a krvácení za pobřížnicí.

Očovánová Mária

Dne 4. prosince 1968 před desátou hodinou ráno v Rimavské Sobotě nezvládl řidič sovětského nákladního automobilu Ural Gomza Dmitrij Timofejevič řízení, sjel ze silnice a narazil do budovy prodejny potravin. Těžce přitom zranil Márii Očovánovou, lehce Tibora Pála. Řidiče odsoudil vojenský tribunál na dva roky nepodmíněně do nápravně pracovního tábora. Očovánová zemřela 24. prosince 1968.

Oprendeč Ondrej

V noci z 11. na 12. září 1968 byl sovětskými vojáky křivě obviněn z krádeže alkoholu. Vyvedli ho za vesnici, kde byl zbit a několikrát ho postřelili. Po osmačtyřiceti hodinách byl převezen do nemocnice, kde zraněním podlehl.

Páník Jaroslav

Dne 28. srpna na křižovatce Hluboká nad Vltavou - Lhotice nedal řidič sovětského obrněného transportéru přednost v jízdě vozidlu taxislužby jedoucímu po hlavní silnici.

Tři lidé byli těžce zraněni. Jaroslav Páník zemřel při převozu do nemocnice.

Parišek Karel

Čerstvě patnáctiletý učeň byl zastřelen 24. srpna 1968 u podolské vodárny v Praze. Zemřel na následky průstřelu hlavy.

Paulík Milan

Žák základní školy. Dne 21. října 1968 projíždělo obcí Řiřňovce nepřiměřenou rychlostí nákladní vojenské vozidlo s přívěsem. Před kinem v centru obce sjelo z cesty a narazilo do hromady písku, kde stála skupina dětí. Na místě usmrtilo třináctiletého Milana Paulíka. Ten byl později pochován na hřbitově v Řiřňovcích. Řidič auta, voják maďarské armády Lászlo Horváth, byl zproštěn obvinění, protože údajnou příčinou tragické nehody bylo selhání brzd.

Petrucha Ján

Dne 1. 9. 1968 večer popíjel v hostinci v obci Prašník se skupinou sovětských důstojníků. Ve 22.15 vyšli před hostinec, kde prý chtěl podporučík Vladimír Michailovič Ustinov sestřelit lampu. Údajně vyšel nedopatřením výstřel, který zasáhl Petruchu do hlavy a na místě usmrtil. Skupina vojáků potom nasedla do vozidla Gaz a ujela. Ustinov byl odsouzen ke 3 letům odnětí svobody podmíněně.

Pícl Lubomír

Dne 7. září 1968 v noci opilý nerespektoval pokyny vojáků a na motocyklu narazil do sovětského obrněného transportéru. Zemřel na místě, jeho spolujezdec utrpěl těžké zranění.

Příhoda Zdeněk

Sražen 21. srpna tankem v Černokostecké ulici v Praze 10. Zemřel ve Vinohradské nemocnici na krvácení do hrudní dutiny, roztržení plic a mnohočetná zlomení žebere. Dále utrpěl zlomeninu pravé stehenní kosti a vymknutí levého klíčku.

Půlkrábková Helena

Dne 30. října asi v půl osmé večer několik kilometrů od Svitav zastavila k odpočinku kolona sovětských vojenských aut. Posledním vozidlem byla pojízdná dílna s jednoosým svařovacím agregátem, který nebyl osvětlen koncovými světly a navíc zakrýval světla nákladního automobilu.

V nastávajícím šeru do prakticky neviditelného agregátu narazil Jiří Půlkrábek, který vezl manžel-

ku a její rodiče. H. Půlkrábková zemřela na místě, všichni ostatní byli těžce zraněni.

Reich(e)l Josef

Sražen 21. 8. 1968 nákladním vozem puštěným do demonstrantů u rozhlasu. Zemřel na následky pohmoždění hlavy.

Rybářová Viktória

Brzy ráno 21. srpna 1968 odešla na autobus do Leopoldova. Ve 4.15 projížděla obcí Šulekovo u Leopoldova vojenská kolona. Jeden z tanků Viktorii Rybářovou zachytil mimo vozovku a způsobil jí vážná zranění.

Tank po nehodě nezastavil a pokračoval v cestě. Po vyšetření v nemocnici v Piešťanech lékaři konstatovali zranění neslučitelná se životem. Na žádost manžela byla Viktória Rybářová propuštěna domů, kde v nočních hodinách zemřela.

Řepa Bedřich

Postřelen 21. 8. 1968 v Mánesově ulici v Praze. Zemřel na následky průstřelu břicha a pooperační lalůčkovitý zánět plic.

Řihovská Marta

Dne 25. srpna večer zasažena střelbou sovětských vojáků při průjezdu kolony vojenských vozidel Prostějovem.

Sabol Štefan

Do hostince v Malé Lde přijelo dne 12. září 1968 na dvou transportérech osm sovětských vojáků, kteří popíjeli alkohol.

Kolem 20. hodiny vyšli před hostinec, kde došlo mezi dvěma z nich k roztržce a střelbě, při které byl jeden usmrčen. Následně vojáci sedící na transportéru spustili palbu ze samopalů, při které byli zraněni tři vojáci a Štefan Sabol. Ten na následky zranění zemřel 26. září 1968.

Sadílek Václav

Spojový dispečer. Sražen 21. 8. 1968 nákladním vozem puštěným do demonstrantů u rozhlasu. Zemřel na následky pohmoždění hrudníku.

Sekel Ján

26. října 1968 jel pro stavební materiál na dokončení domu. Při projíždění obcí Slanec se potkal s vojenskou kolonou. Sovětské nákladní auto s minometem na vleku prudce zatočilo na stranu, aby se vyhnulo jinému vojenskému vozidlu. Minomet, který byl připevněn pouze ocelovým lanem, zachytil automobil Jána Sekela a odhodil jej na betonový mostek po pravé straně.

Schmiedt Ivan

Dne 21. srpna 1968 cestoval z práce domů. Tramvaj kvůli střelbě sovětských vojáků zastavila a cestující se rozutkali. Přesto na ně vojáci spustili palbu. Poblíž Leninovy (Hlavní) a Štúrovy ulice byl Ivan Schmiedt zasažen zezadu do hlavy.

Sivák Stanislav

Dne 21. srpna 1968 ve 12.30 byl na Šafárikově náměstí u Univerzity Komenského v Bratislavě postřelen do břicha. Zasáhla ho odražená kulka. Zemřel na následky operace na II. chirurgické klinice FN v Bratislavě. Pochován je na hřbitově v Bojnících.

Sokol František

Zraněn sovětskou vojenskou cisternou na silnici mezi Radonicemi a Satalicemi. Zemřel 31. 8. 1968 v nemocnici na Bulovce.

Soukup Bohumír

Usmrčen střelou ze zbraně hlídky sovětské armády dne 5. 9. 1968 v 10.45 na státní silnici Vimperk – Kvilda.

K zásahu došlo po nedorozumění, kdy služební auto, ve kterém jmenovaný jel, vzhledem k závadě motoru „střílelo“ z výfuku, z čehož přítomná sovětská hlídka usuzovala na střelbu ze zbraní z jedoucího auta. Hlídka vypálila z úkrytu na vozidlo zezadu dvě dávky ze samopalů. Automobil zasáhly tři střely, jedna z nich Bohumíra Soukupa na místě zabila.

Stachura Miroslav

Dne 9. října 1968 v 7.50 projížděla obcí Kapušany sovětská cisterna řízená vojákem Leonem Valentinovičem Kluchem. V té době přes silnici

přebíhal dvouletý Miroslav Stachura, kterého na levé straně silnice vozidlo přejelo. Voják Kluch byl zbaven obvinění z ublížení na zdraví s následkem smrti s odůvodněním, že podnikl všechny náležité kroky, aby se srážce vyhnul.

Starý Rudolf

21. srpna 1968 ráno odjel z domova vlakem do Liberce. Postřelen byl na náměstí u radnice. Podle lékaře byl zasažen nejspíše odraženou střelou, v důsledku čehož došlo k zásahu plic a k následnému vykrvácení do pohrudniční dutiny. Po roce 1989 byl obětem odhalen na liberecké radnici pomník.

Stojec Luboš

Jel ve stejném voze taxislužby jako Jaroslav Páník. Následkům nehody podlehl 2. září.

Sušánková Ilja

Oběť střelby sovětských vojáků během průjezdu armádní kolony Bučovicemi 25. srpna. Byla zasažena přes zavřené okno bytu, smrtelným zraněním na místě podlehla.

Szvityel Jozef

21. srpna byl na Náměstí SNP v Bratislavě postřelen do zad sovětským vojákem. Po necelých třech měsících na následky zranění zemřel.

Šablatura Ignác

Dne 5. října 1968 v 11 hodin si v táboře sovětských vojáků na louce u Košické Nové Vsi hráli s bratrancem Karolem se zapůjčenými samopaly. Vyšel náhodný výstřel a Ignáce zasáhl do hlavy. Byl na místě mrtev.

Švec Jaroslav

Zasažen 21. srpna 1968 střepinou, která odlétla z vybuchlého sovětského tanku u rozhlasu. Zemřel na následky pohmoždění krku a ztráty krve.

Teplan Dominik

Dne 12. 10. 1968 se vydal do Nových Zámků, kde v lékárně chtěl koupit léky pro vnučku. V té

↑ Pomoc raněným během okupace. Foto: Národní archiv

době projížděla obcí Hul vojenská kolona. Při jízdě na kole směrem na železniční stanici dával Teplan znamení rukou o odbočení vlevo, na které řidič nákladního vozu maďarské armády László Szabó nereagoval a následně do Dominika Teplana narazil. Po srážce nezastavil.

Zastavilo až velitelské vozidlo jedoucí za ním, které zraněného naložilo a odvezlo na polikliniku do Šurian. Při převozu Dominik Teplan zraněním podlehl.

Tomšíková Aloisie

Stala se obětí dopravní nehody, k níž došlo kolem desáté hodiny dopolední 25. listopadu 1968 v obci Příluky. V ostré levotočivé zatáčce byla zachycena projíždějícím nákladním automobilem sovětské armády.

Utrpěla otřes mozku, zlomeninu čtyř žeber, zhmožděninu pravého kolene a skalpování temene hlavy. S těmito těžkými zraněními byla převezena do nemocnice ve Valašském Meziříčí, kde téhož dne v osm hodin večer zemřela.

Tóth Jan

6. prosince 1968 v 10.00 za Rožňavou došlo k autonehodě, když řidič sovětského nákladního vozu Ural neopatrně předjížděl, proti němu vyjelo v protisměru další auto a on strhl vůz do příkopu, přičemž srazil Tótha. Jan Tóth následně zranění podlehl 13. prosince 1968 v nemocnici v Rožňavě.

Trechová Anna

Dělnice v Guňstexu Břeclav se stala se obětí dopravní nehody, když 21. srpna kolem 21.20 hodin jela jako spolujezdkyně v osobním automobilu na silnici Znojmo - Brno. Poblíž obce Tasovice vůz předjížděl kolonu ruských tanků, přičemž v protisměru jela další vojenská kolona.

Tanky zastavily a jeden z nich při couvání přejel automobil z pravé strany. Anna Trechová podlehla těžkým poraněním páteře.

Trousil Otto

Sražen 21. 8. 1968 sovětským vojenským vozidlem při jízdě na motocyklu mezi Svárovem a Dolním Podkozím.

Ulická Anna

Dne 28. srpna 1968 se vydala na nákup. Cestou byla na chodníku zachycena sovětským cisternovým vozidlem, které řídil voják Vasil Havriščuk.

Následně ji přejela další dvě auta z kolony, která nezastavila a pokračovala dále. V blízkosti místa nehody je pamětní deska z roku 1969.

Verwalter Leopold

12. října 1968 projížděl městem Pohořelice značně vysokou rychlostí nákladní automobil sovětské armády. V mírné levotočivé zatáčce u kostela na náměstí řidič nezvládl řízení a srazil Leopolda Verwaltera, který vedl kolo po chodníku. Řidič ani nezpomalil a z místa nehody ujel.

Veselý Stanislav

Dne 21. srpna byl těžce zraněn sovětským vojákem, když stál u meteorologické staničky v Liberci. Střela jej zasáhla do hrudníku, příčinou smrti bylo zasažení míny a následné ochrnutí životních center. Zemřel na následky zranění 24. srpna v liberecké nemocnici.

Vodáková Marie, Škavová Dagmar

21. srpna v Desné při sjíždění z dlouhého táhlého kopce selhaly sovětskému vozu s cisternou v zatáčce brzdy. Narazil do budovy Jabloneckých skláren, následně vybuchly pohonné hmoty a vypukl požár. Při nehodě zahynula Dagmar Škavová s babičkou.

Winter Zdeněk

Sražen 21. 8. 1968 sovětským tankem při jízdě na motocyklu v Černokostecké ulici v Praze. Zemřel na následky vážných zranění.

Zdechovan Štefan

Dne 21. srpna 1968 ve 13.30 přes Detvu projížděla vojenská kolona směrem na Zvolen. U silnice se shromáždilo asi 500 lidí, kteří na vojáky pokřikovali a házeli předměty. Vojáci spustili palbu z lehkého kulometu, při které byl Š. Zdechovan zasažen do hrudníku a na místě zemřel.

Zinovjev Boris

Dne 25. 8. 1968 stál tento muž polské národnosti mimo silnici v Západoslovenském kraji a pozoroval projíždějící kolonu. Jeden z tanků ho zachytil a na místě usmrtil. Zinovjev byl pohřben následující den na hřbitově v Březové pod Bradlem.

Zsigárdy Alojz

Když 21. 8. 1968 brzy ráno projížděla Topolníky vojenská kolona, vyšel Alojz Zsigárdi z domu na ulici, kde měl koně zapřáhnuté do vlečky. Snažil se je uklidnit, ale část tanků projížděla po pravé krajnici a následkem toho se koně splášili a odhodili Alojze Zsigárdyho přímo do dráhy tanku. Ten jej přejel po pravé straně těla a na místě usmrtil.

Žemlička Josef

Dne 21. srpna se vyjel s kamarády podívat na příjezd okupačních vojsk do Brna. Na kraji města bránila sovětská hlídka lidem v další cestě.

Mnoho lidí však její pokyny nerespektovalo, a jeden z vojáků proto zahájil palbu směrem k okraji vozovky, aniž se přesvědčil, zda je místo prázdné.

Náhodná střela přitom zasáhla Josefa Žemličku, který zemřel cestou do nemocnice. Po roce 1989 mu byla u zastávky MHD odhalena pamětní deska.

Seznamy obětí na webu:

[Ústav pro studium totalitních režimů](#)

[Ústav pro soudobé dějiny AV ČR](#)

[Ústav paměti národa](#) (Slovensko)

Tabulku obětí najdete také v publikaci Daniela Povolného „[Vojenské řešení Pražského jara](#)“, která je zdarma dostupná na webových stránkách Ministerstva obrany ČR ve formátu PDF. Soupis obětí začíná na straně 165, od strany 172 následuje seznam usmrčených československých vojáků a seznam obětí na straně okupantů.

Rozhlasáci srpnových dnů

Toto je seznam zaměstnanců a spolupracovníků Československého rozhlasu, jejichž společné úsilí udrželo svobodné vysílání, přestože se ho okupanti snažili přerušit, nebo alespoň zlikvidovat jeho zázemí. Po zveřejnění seznamu na Facebooku a ve slovenských médiích se Českému rozhlasu ozval pan Fedor Mikovič, který do něj doplnil řadu jmen slovenských kolegů. Pokud také vy máte doplňující údaje, napište nám na adresu archivy@rozhlas.cz.

↑ Před rozhlasem na Vinohradské třídě 21. 8. 1968. Foto: Pavel Macháček

Praha a kraje

Alnerová Zuzana
Balcar Břetislav
Báňová Marcela
Bára František
Bartek Ladislav
Bednárová-Pokorná Helena
Běhal Rostislav
Bělorová Julie
Bekerusová Marta
Berková Libuše
Bielecká Marta
Bílek Otakar
Bílý Vladimír
Binko Jiří
Biňovský Karel
Boháček Igor
Bonciolini Piero
Boreček Oldřich
Borkovcová Jitka
Bouček Zdeněk
Brabec Vladimír
Brádle Bohumil
Budák Václav
pan Bunzl
Cejp Martin
Cibula Václav
Cincibus Josef
Čepelka Miloň
Černohorská Jana
Černý Bohuslav
Černý František
Černý Václav
Čmehil Jaroslav
Dienstbier Jiří
Dobrovský Luboš
Dohnal Zdeněk
Dostál Jiří

Drozdová Růžena
Dušek Jan
Erboli Antonio
Fabian František
Felbr Jiří
Fialová Olga
Finstrová Milena
Fischer Ivo
Fischerová Tereza
Fišer Otakar
Fišer Vladimír
Fišerová Věra
Fleissigová Mária
Froehlich František
Fuchs Jan
Fuchs Vilém
Goldschmidová Jana
Grünhut Herbert
Hanzlík Innocenc
Harrer Jiří
Havel Zdeněk
Havlíček Josef
Hazdrová Dagmar
Hejzlar Zdeněk
Homolová Věra
Hon František
Hončík Vladimír
Hons Rudolf
Honzovič Richard
Honzovičová Jana
Horník Vilém
Hrábková-Rumlová Jiřina
Hromádka Jiří
Humpl Josef
Chaloupka Rudolf
Chrtková Jitka
Janíček Jeroným
Janíček Vladimír

Jánská Ilona
Jaroň Rudolf
Javornická Marie
Jeřábková Olga
Jezdinský Karel
Jirů Jaroslav
Jochman Milan
Junek Miloš
Jura Miloš
Jurásek Ludvík
Jurášek Jaroslav
Juříčka František
Juřina Jindřich
Kadlec Jiří
Kachel Alois
Kasalík Pavel
Kautský Petr
Kazda Miloslav
Klement Václav
Klímešová Hana
Klímová-Sobíšková Jindra
Klír Jiří
Klírová Irena
Kmoch Jiří
Kobělková Jarmila
Kolář Štěpán
Kollárová Margita
Konečná Marta
Kopecká-Haničincová Eva
Korbel Josef
Koudelková Milena
Kovářík Miroslav
Kratochvíl Igor
Kraus Karel
Krausová-Kordíková Dana
Kresslová Josefa
Kročáková Marie
Krupičková Jiřina

Eldariel - Czechosloves
database

Křapa Jan
 Křivánek Jaroslav
 Ksandr Ota
 Ksandrová Svatava
 Kubát Karel
 Kubínová Božena
 Kunc Václav
 Kypta Vladimír
 Lánský Karel
 Lass Herbert
 Leff David
 Leffová Alena
 Lehká Helena
 Lejsek Zdeněk
 Macek Miloš
 Malá Irena
 Malina Karel
 Málková Věra
 Malý Jaroslav
 Mastný Karel
 Mašková Hana
 Maxová Dagmar
 Maxová Alena
 Mešíková Jiřina
 Mikysková Helena
 Mottl Michal
 Moudrá-Horáková Hana
 Midžiak Ján
 Myšička Jiří
 Neff Ondřej
 Nejezchleb Miroslav
 Němec Josef
 Němeček František
 Neoveská Hana
 Neoveský Miroslav
 Nováková Eva
 Novotná Irena
 Orlický Hanuš
 Ondráček Luboš
 Ondráčková Jana
 Pampiglione Emilio
 Pasler Arnošt
 Pávková Alena
 Pavlová Věra
 Pecháček Pavel

↑ Situace poblíž rozhlasu 21. 8. 1968. Foto: Pavel Macháček

Peroutka Emil
 Petránek Jan
 Písařová Božena
 Podaný Josef
 Podlešák Petr
 Polach Miroslav
 Pour Jaroslav
 Prášek Jaroslav
 Pražák Zdeněk
 Pražáková Věra
 Procházka Jan
 Příkazský Vladimír
 Průša Zbyněk
 Přidal Antonín
 Ruml Ivan
 Rychecká Jiřina
 Rysková Věra
 Sedláček Karel
 Seemann Richard
 Sehnoutka Miroslav
 Semrád Vladimír
 Semrádová Míla
 Shepherdová Ruth
 Scherlová-Dolanská Věnceslava
 Sigmund Stanislav
 Skála Miroslav
 Skálová Dita

Skrbková Anděla (Nelly)
 Smitka Václav
 Srbová Olga
 Stambolieva Ludmila
 Sterpin Giuseppe
 Strahl Vlastimil
 Stuchl Miroslav
 Stuchlý Dalibor
 Suchý Čestmír
 Surý Miroslav
 Svatoň Miroslav
 Svejkoský František
 Svejkoský Jiří
 Šerák Zdeněk
 Svoboda Karel
 Svobodová Danuše
 Szantová Olga
 Šebánek Jiří
 Šlahounek Milan
 Šimr Jiří
 Širal Josef
 Škabrouť Pavel
 Škoda Jiří
 Šmídová Alžběta
 Šneková-Dostálová Libuše
 Šrámek Jiří
 Šrámková Zdena

Štědrý Ivan
 Štěrbová (roz. Krátká) Alena
 Štovičková-Heroldová Věra
 Švarc Josef
 Švejnová Anna
 Švinger Zdeněk
 Tachovský Karel
 Tejkal Karel
 Tetens Liboslav
 Tetensová Jarmila
 Tokoš Lubor
 Tomka Tomáš
 Unger Oldřich
 Urban Otto
 Vácha Vladimír
 Valenta Jiří
 Večeřová Alena
 Veselý Ivan
 Vít Ladislav
 Vodičková Soňa
 Vojtová Miluše
 Volný Slávek
 Vondrášek Slavomil
 Votavová Jarmila
 Weinlich Karel
 Wuchs Karel
 Závodský Odon

Slovensko
 Bakoss Martin
 Baláž Ján
 Bartoš Ondrej
 Beňačka Ladislav
 Faksa Jaroslav
 Faková Lýdia
 Cádra Fedor
 Čierny Imrich
 Demuth Karol
 Drahošová Júlia
 Hladík Oldřich
 Horský Štefan
 Hykisch Anton
 Chrobák Dobroslav
 Ivančík Štefan
 Janák Milan

Jurčo Milan
 Karvašová Perla
 Kopčanová Helena
 Krulišová Olga
 Kútíková Hana
 Lehoťan Vladimír
 Leňo Alexander
 Lesňák Rudolf
 Lesný Ervín
 Like Ján
 Mičev Miroslav
 Mikovič Fedor
 Milučký Jozef
 Mlčochová Soňa
 Mráz Viliam
 Oravec Zdenko
 Plávková Ota
 Riabinina Lýdia
 Rival Peter
 Roháč Ján
 Sarvaš Andrej
 Sekaj Ján
 Severová Klára
 Skukálek Rudolf
 Sláviková Anna
 Snopko Viliam
 Strelková Kamila
 Škerďaková Katarína
 Štefánková Hana
 Štúr Svetozár
 Tátoš Vojtech
 Tóth Dušan
 Turňa Štefan
 Tvarožek Michal

Vysílání do zahraničí
 Argo Maia
 Bára František
 Bianchi Antonio
 Bibusová Silvie
 Bischof Vilém
 Cuhra Ivan
 Čech Vladimír
 Černá Helena
 Dezort Miroslav

Dokulilová Marie
 Fábryová Jana
 Habart Václav
 Hamerník Jiří
 Hromník Cyril
 Hubschnerová Marta
 Chejlavová Marta
 Jandová Věra
 Janíková Olga
 Jura Miloš
 Kašparová Fiorella
 Klánská Edgara
 Kolganová
 Kotíková Ruth
 paní Koubíčková
 Králová Olga
 Kredbová Jana
 Kroutil Jiří
 Kučera Vladimír
 Kučerová Sylvie
 paní Lipertová
 Löblová Jana
 Löfflerová Ilse
 Marvanová Anna
 Mikulášová Eva
 paní Mitášová
 Petřinová Irena
 Pinto Jaime
 Pippichová Jaroslava
 Podlipná Jana
 Prchalová-Szantová Olga
 Procházka Jan
 Prokopová Lila
 Slabá Dora
 Součková Sylva
 Straková Alena
 paní Šlahouňková
 Uličný Miloš
 Urbanová Jana
 Uttitz Friedrich
 Válek Ladislav
 Valent Alojz
 Vaněk Jan ml.
 Vaněk Jan st.
 Vinař Jan

Jaký byl „přímý přenos z okupace“

Od 20. do 27. srpna 2013 nabídl Český rozhlas na sociálních sítích „přímý přenos“ z okupace Československa s odstupem 45 let. Uživatelé Twitteru a Facebooku mohli sledovat v reálném čase události, které se odehrály v srpnu 1968.

Všechny aktualizace naskakovaly v době, kdy se staly, jen s pětáctýřicetiletým zpožděním. Na obou platformách byly kromě textových zpráv také fotografie, zvuky a dokumenty, rozhlas využil také záznamy z YouTube, dokumenty umisťoval na server Scribd a zvukové záznamy na SoundCloud.

Projekt nazvaný prostě „Srpen 1968“ se symbolicky uzavřel v době, kdy se před 45 lety vrátili českoslovenští představitelé z jednání v Moskvě a oznámili národu, že okupační vojska u nás „dočasně“ zůstanou.

Český rozhlas se při přípravě tohoto speciálu volně inspiroval u podobných zahraničních projek-

tů. V dubnu 2012 mohli například uživatelé Twitteru sledovat plavbu Titaniku v reálném čase až do chvíle, kdy narazil na ledovec a začal se potápět.

Oba profily vyvolaly velký zájem. Na Twitteru sledovalo účet [Srpen1968](#) přes 4000 uživatelů, na Facebooku nasbíral přes 8200 fanoušků. Počet uživatelů, kteří viděli jakýkoli obsah spojený se stránkou [Srpen 1968 na Facebooku](#), postupně narostl až na neuvěřitelných 351 785.

KŘIŠŤÁLOVÁ LUPA 2013

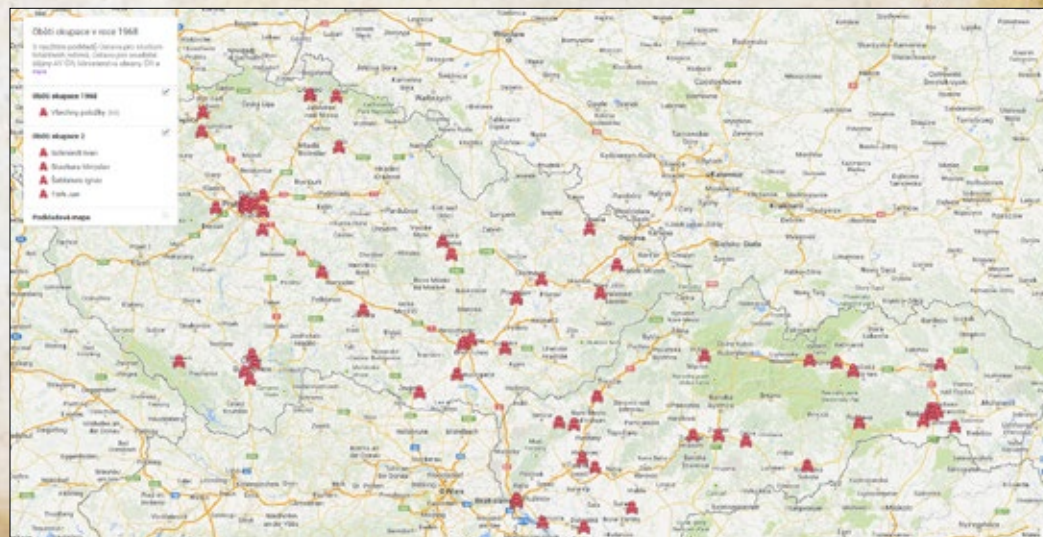
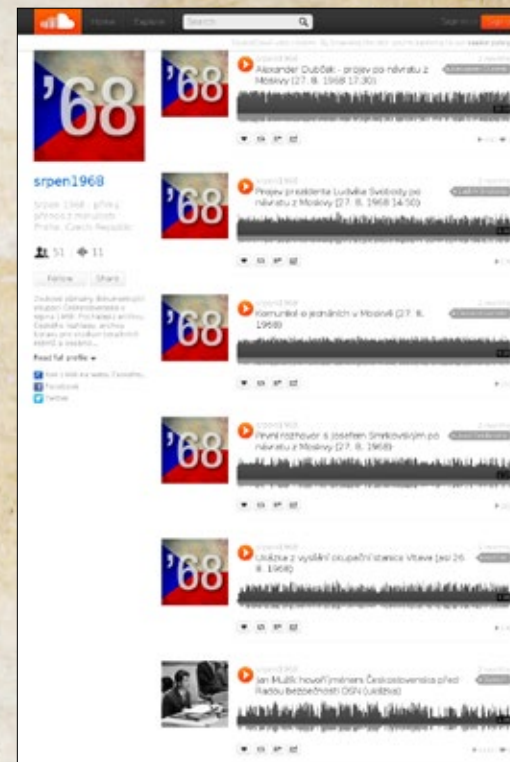
Po skončení projektu ještě dodatečně vznikla [mapa obětí okupace](#) v prostředí Google Maps, která nabídla orientační zakreslení událostí, při nichž během invaze bohužel umírali lidé.

Přímý přenos z okupace vyvolal velký ohlas mezi běžnými uživateli, novináři i pamětníky událostí. Například díky novým informacím, které poslal Fedor Mikovič, mohl Český rozhlas po letech doplnit seznam rozhlasáků, kteří se podíleli na vysílání v srpnu 1968. Také tato elektronická verze vznikla na podnět fanoušků na sociálních sítích.

Srpen 1968 byl nominován ve dvou kategoriích (Obsahová inspirace a Projekt roku) na internetovou cenu [Křišťálová Lupa](#). Na říjnové mezinárodní konferenci v Praze se s celým konceptem seznámili zastupci evropských rozhlasů veřejné služby.

Elektronická publikace má výhodu, že ji můžeme připravit a aktualizovat. Najdete-li chybu, nebo naopak disponujete dosud neznámými informacemi, neváhejte se ozvat na e-mail autora projektu: filip.rozaneck@rozhlas.cz.

Děkujeme, že jste tento výlet do moderní historie s chutí absolvovali až do poslední stránky. A těšíme se na shledanou u dalších projektů!

Eldariel - Czech elves database

Vyšlo v listopadu 2013
www.rozhlas.cz/1968